

DOWÓDZTWO WOJSK LĄDOWYCH
PION SZKOLENIA

DWLąd. Wewn. 191/2011

**PORADNIK SZEREGOWEGO
ZAWODOWEGO
ORAZ SZEREGOWEGO
NARODOWYCH SIŁ REZERWOWYCH**

WARSZAWA
2011

Zespół autorski:

Poradnik został opracowany pod kierownictwem Szefa Oddziału Szkolnictwa
Wojskowego Dowództwa Wojsk Lądowych Zbigniewa BŁAŻEWICZA

Skład Zespołu autorskiego:

Arkadiusz BOGDANOWICZ

Zbigniew DOŁĘGA

Grzegorz GOCAJNA

Artur GONCIARZ

Tomasz HAŁUSZKA

Marek KOMICZ

Andrzej KOWAL

Filip KŁOBUKOWSKI

Andrzej KIEŁKOWSKI

Dariusz KRUKOWSKI

Wojciech PAWŁESA

Artur PIĘTA

Roman PIOTROWSKI

Marcel PODHORODECKI

Ryszard RUMINIAK

Robert SAWICKI

Artur ZIELIŃSKI

Artur ZWIERZCHLEWSKI

**DOWÓDCA
WOJSK LĄDOWYCH**

Zalecam do użytku w Wojskach Lądowych wydawnictwo pt.: „Poradnik szeregowego zawodowego oraz szeregowego Narodowych Sił Rezerwowych”.

/-/ gen. broni Zbigniew GŁOWIENKA

SPIS TREŚCI	Str.
PREAMBUŁA - Organy władzy państwowej i Siły Zbrojne RP w tworzeniu systemu bezpieczeństwa narodowego	11
Konstytucja RP	11
Prezydent	12
Minister Obrony Narodowej	14
Sztab Generalny WP	15
Rodzaje Sił Zbrojnych	16
Członkostwo w NATO	24
ROZDZIAŁ 1 – Ogólne wiadomości z zakresu funkcjonowania szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR w Siłach Zbrojnych RP w warunkach pokoju, kryzysu i wojny	25
1.1. Historia i dziedzictwo tradycji	25
1.1.1. Symbole państwa polskiego oraz znaki Sił Zbrojnych i Wojsk Lądowych	26
1.1.2. Święta państwowe i wojskowe	43
1.1.3. Przysięga wojskowa	49
1.1.4. Grób Nieznanego Żołnierza, Muzeum Wojska Polskiego, Pieśń Reprezentacyjna WP	50
1.2. Przepisy normujące tryb działalności służbowej żołnierza zawodowego – Ustawa o służbie żołnierzy zawodowych	54
1.3. Dyscyplina wojskowa	55
1.3.1. Pojęcie dyscypliny wojskowej	55
1.3.2. Obowiązki żołnierza w zakresie przestrzegania dyscypliny wojskowej	56
1.3.3. Sankcje dyscyplinarne wobec żołnierzy naruszających zasady dyscypliny wojskowej	61
1.3.4. Służbowe i finansowe konsekwencje stosowane wobec sprawców naruszeń dyscypliny wojskowej	62
1.3.5. Zasady wyróżniania żołnierzy. Rodzaje wyróżnień	63
1.3.6. Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego	65
1.3.7. Organy przedstawicielskie żołnierzy zawodowych	67
1.3.8. Alkohol a służba wojskowa	67

1.4.	Zadania jednostek szkolnictwa wojskowego w procesie rozwoju zawodowego szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR	68
1.4.1.	Struktura jednostek szkolnictwa wojskowego	68
1.4.2.	System doskonalenia zawodowego szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR	69
1.4.3.	Zadania jednostek szkolnictwa wojskowego w zakresie przygotowania zawodowego kandydatów oraz doskonalenia zawodowego szeregowych zawodowych	70
1.5.	Podstawy psychologii	71
1.5.1.	Stres w życiu codziennym i służbie wojskowej	71
1.5.2.	Stres pola walki	74
1.5.3.	„Antystresowe SOS” – konstruktywne metody walki ze stresem	78
1.6.	Zasady udzielania informacji mediom przez żołnierzy w kraju oraz w czasie działania na misjach pokojowych i stabilizacyjnych	82
1.6.1.	Zasady udzielania informacji mediom	82
1.6.2.	Na misjach pokojowych i stabilizacyjnych	84
1.7.	Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych	85
1.7.1.	Podstawowe definicje	85
1.7.2.	Znaki ochronne	87
1.7.3.	Reguły obowiązujące żołnierza	89
1.7.4.	Kategorie osób i obiektów podlegających szczególnej ochronie	89
1.7.5.	Podstawowe reguły walki	90
1.7.6.	Zagrożenia w rejonie misji	93
1.8.	Działania pokojowe.....	94
1.8.1.	Założenia ogólne	94
1.8.2.	Typy działań na rzecz wsparcia pokoju	95
1.8.3.	Rodzaje działań taktycznych na rzecz wsparcia pokoju	97
1.9.	Podstawy ochrony środowiska	120
1.9.1.	Co to właściwie jest ochrona środowiska w wojsku?	120
1.9.2.	Podstawowe pojęcia z zakresu ochrony środowiska	120
1.9.3.	Ochrona przyrody. Co podlega ochronie?	122

1.9.4.	Zasady zapobiegania skażeniu w działalności wojskowej	122
1.9.5.	Pięć zasad żołnierza chroniącego środowisko	131
1.10.	Odpowiedzialność finansowa oraz należności finansowe szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR	131
1.10.1.	Odpowiedzialność finansowa żołnierzy	131
1.10.2.	Należności finansowe szeregowego zawodowego	134
1.10.3.	Należności finansowe szeregowego NSR	138
1.11.	BHP.....	142
1.11.1.	Obowiązki żołnierzy w zakresie bezpieczeństwa i higieny służby ...	142
1.11.2.	Postępowanie w razie wypadku	143
ROZDZIAŁ 2 - Proces przygotowania i funkcjonowanie szeregowego zawodowego oraz szeregowego Narodowych Sił Rezerwowych w warunkach pokoju, kryzysu i wojny		
		145
2.1.	Pojęcie i definicje	145
2.1.1.	Charakterystyka współczesnej walki	145
2.1.2.	Działania taktyczne	145
2.1.3.	Manewr	146
2.1.4.	Podstawowe znaki i skróty wojskowe	147
2.2.	Sprzęt wojskowy i zasady jego wykorzystania	154
2.2.1.	Wojska Lądowe	154
2.2.2.	Siły Powietrzne	160
2.2.3.	Marynarka Wojenna RP.....	161
2.3.	Indywidualne wyposażenie żołnierza	161
2.3.1.	Uzbrojenie i wyposażenie	162
2.3.2.	Należności mundurowe	166
2.3.3.	Sprzęt inżynieryjno – saperski	167
2.3.4.	Sprzęt i środki OPBMR	170
2.3.5.	Sprzęt żywnościowy	180
2.3.6.	Sprzęt medyczny	181
2.4.	Podstawowe urządzenia szkolno – treningowe wspomagające proces szkolenia i utrzymanie zdolności bojowej	184
2.4.1.	Urządzenia do szkolenia wstępnego.....	184
2.4.1.1.	Urządzenie do nauki kontroli celowania. TCW-97 kgp „CYKLOP 5 s” ...	184

2.4.1.2.	System szkolno-treningowy do broni strzeleckiej „ŚNIEŻNIK”	185
2.4.1.3.	Urządzenie szkolno-treningowe do broni strzeleckiej „ORLIK” 1/300”	186
2.4.2.	Urządzenia do szkolenia podstawowego	187
2.4.2.1.	Laserowy Symulator Strzelań CZANTORIA PLS-1/AK	187
2.4.2.2.	Laserowy Symulator Strzelania CZANTORIA 1 PLS-1/PK	188
2.4.2.3.	Symulator Strzelania CZANTORIA -1 LSS1 – 02/AK	189
2.4.2.4.	Laserowy Symulator Strzelania CZANTORIA -1 PLS-1/RPG	190
2.5.	Działania szeregowego w czasie realizacji działań bojowych ...	191
2.5.1.	Ogólne obowiązki	191
2.5.1.1.	Obserwator	192
2.5.1.2.	Łącznik	194
2.5.1.3.	Amunicyjny	195
2.5.1.4.	Sanitariusz	197
2.5.2.	Ogólne zasady zachowania się żołnierza na polu walki	199
2.5.2.1.	Wykorzystanie terenu i maskowanie się	199
2.5.2.2.	Poruszanie się na polu walki	202
2.5.2.3.	Wybór stanowisk ogniowych	205
2.5.3.	Działanie żołnierza w walce	207
2.5.3.1.	Natarcie	207
2.5.3.2.	Obrona	208
2.5.3.3.	Rozpoznanie	210
2.5.3.4.	Marsz	211
2.5.3.5.	Ubezpieczenie bezpośrednie	213
2.5.4.	Współdziałanie żołnierzy w walce	215
2.5.4.1.	Współdziałanie wewnątrz drużyny	216
2.5.4.2.	Współdziałanie z artylerią	217
2.5.4.3.	Współdziałanie ze śmigłowcem	220
2.5.4.4.	Ewakuacja medyczna	220
2.6.	Bytowanie, przetrwanie w ekstremalnych warunkach	222
2.6.1.	Organizacja schronienia	222
2.6.2.	Organizacja żywienia	228
2.7.	Transport i ruch wojsk	241

2.7.1.	Ogólne zasady przemieszczania	241
2.7.2.	Zasady ruchu kolumn wojskowych	243
2.7.3.	Oznakowanie wojskowych pojazdów mechanicznych	243
2.7.4.	Warunki bezpieczeństwa podczas przemieszczania	246
2.7.5.	Substancje i materiały niebezpieczne	250
2.8.	Zabezpieczenie techniczne	252
2.8.1.	Organizacja eksploatacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego	253
2.8.2.	Użytkowanie uzbrojenia i sprzętu wojskowego	257
2.8.3.	Szkody w mieniu wojskowym	259
ROZDZIAŁ 3 – Zasady i sposoby zachowania zdolności bojowej		261
3.1.	Szkolenie ogniowe (Zasady i sposoby wykorzystania broni strzeleckiej w walce)	261
3.1.1.	Budowa i użytkowanie karabinka	261
3.1.2.	Optyczne przyrządy celownicze	266
3.1.3.	Amunicja	266
3.1.4.	Granaty ręczne	270
3.1.5.	Przystrzeliwanie karabinka	272
3.1.6.	Zgrywanie celowników z karabinkiem BERYL	273
3.1.7.	Zasady strzelania z karabinka	274
3.2.	Odzyskiwanie izolowanego personelu	278
3.3.	Ubezpieczenie – rodzaje i charakterystyka	281
3.4.	Zasady posługiwania się i wykorzystania radiowych środków łączności	287
3.4.1.	Ogólna charakterystyka radiowych środków łączności	287
3.4.1.1.	Ogólna charakterystyka radiostacji R-3501	288
3.4.1.2.	Przepisy korespondencji radiowej	288
3.4.2.	Charakterystyka środków przewodowych	292
3.4.2.1.	Charakterystyka wybranego sprzętu przewodowego (kabel polowy PKL-2, aparat telefoniczny)	293
3.4.2.2.	Zasady prowadzenia korespondencji	296
3.5.	Maskowanie	297
3.5.1.	Maskowanie pojedynczego żołnierza	298
3.5.2.	Maskowanie pojazdów	307

3.5.3.	Pozycje bojowe, bazy, posterunki obserwacyjne	309
3.5.4.	Maskowanie w warunkach szczególnych	311
3.5.5.	Zalecane wyposażenie maskujące	317
3.6.	Zabezpieczenie inżynieryjne	317
3.6.1.	Rozpoznanie inżynieryjne przeciwnika i terenu	318
3.6.2.	Rozbudowa fortyfikacyjna terenu	319
3.6.3.	Improwizowane urządzenia wybuchowe i wykonywanie niszczeń ..	322
3.6.4.	Podstawowe wiadomości o środkach minowania	330
3.7.	OPBMR	370
3.7.1.	Charakterystyka BMR i podstawowych TŚP	370
3.7.2.	Obrona przed Bronią Masowego Rażenia	375
3.7.2.1.	Zasady działania żołnierza w warunkach zagrożenia BMR i skażeń	375
3.7.2.2.	Zasady działania (zachowania) żołnierza po uderzeniach BMR	377
3.7.2.3.	Zasady działania w terenie skażonym	380
3.7.2.4.	Zasady działania po wyjściu z terenu skażonego (sposób przeprowadzania natychmiastowej likwidacji skażeń, kontrola chemiczna i radiologiczna, zdejmowanie ISOPS)	381
3.7.2.5.	Objawy oraz postępowanie w przypadkach porażenia BMR	382
3.8.	Powszechna Obrona Przeciwlotnicza	384
3.8.1.	Organizacja powszechnej obrony przeciwlotniczej w miejscu stałej dyslokacji	384
3.8.2.	Rozpoznanie przestrzeni powietrznej i alarmowanie wojsk o zagrożeniu z powietrza	386
3.8.3.	Zwalczanie przeciwnika powietrznego z broni strzeleckiej i pokładowej	388
3.9.	Nawigacja i terenoznawstwo	390
3.9.1.	Sposoby orientowania się w terenie bez mapy	390
3.9.2.	Określanie odległości	394
3.9.3.	Pomiar wysokości przedmiotów terenowych	399
3.9.4.	Pojęcie mapy topograficznej	400
3.9.5.	Określenie miejsca stania w terenie na mapie	401
3.10.	Szkolenie medyczne	402
3.10.1.	Zasady i sposoby udzielania samopomocy	402
3.10.2.	Pierwsza pomoc w przypadku urazów	404
3.10.3.	Pomoc przedmedyczna w warunkach taktycznych	411
LITERATURA	.....	413

PREAMBUŁA – Organy władzy państwowej i Siły Zbrojne RP w tworzeniu systemu bezpieczeństwa narodowego.

Rzeczypospolita Polska jest republiką parlamentarną. Najwyższym organem władzy jest dwuizbowy parlament, składający się z Sejmu (460 posłów) i Senatu (100 senatorów), wybierany na 4-letnią kadencję. Funkcję głowy państwa sprawuje prezydent RP (kadencja 5 lat), który czuwa nad przestrzeganiem konstytucji i jest najwyższym przedstawicielem państwa w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych.

Bezpieczeństwo narodowe tworzy cały naród każdego dnia swoją pracą, postawą swych umysłów, serc i rąk zwiększając siłę narodową, chroniąc swe wartości oraz interesy narodowe i broniąc ich przed nieustannymi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, a także tworząc sprzyjające naszym interesom warunki w środowisku międzynarodowym.

Przygotowanie systemu obrony ojczyzny spoczywa na reprezentujących naród i powołanych w celu jego reprezentowania organach i instytucjach. Stanowi o tym najważniejszy akt prawny – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Konstytucja RP, to najważniejszy akt prawny (ustawa zasadnicza) Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalona 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie narodowe, zatwierdzony w ogólnonarodowym referendum 25 maja 1997 roku.

Konstytucja RP, jako najwyższa „Karta praw i obowiązków obywatelskich”, świadectwo suwerenności i niezawisłości Państwa Polskiego, stanowi zbiór podstawowych zasad funkcjonowania państwa, określający uprawnienia, sposób powoływania i strukturę organów władzy oraz podstawowe prawa i obowiązki obywateli RP.

Art. 5

Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 26

1. *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.*
2. *Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli.*

Art. 85

1. *Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.*
2. *Zakres obowiązku służby wojskowej określa ustawa.*
3. *Obywatel, któremu przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na odbywanie służby wojskowej, może być obowiązany do służby zastępczej na zasadach określonych w ustawie.*

W procesie profesjonalizacji i uzawodowienia armii, powszechny obowiązek służby wojskowej, potocznie zwany poborem, nie został zlikwidowany, tylko zawieszony na czas nieokreślony. Konstytucja wspomina też o swoich obrońcach, a w szczególności o tych, którzy w jej obronie stracili zdrowie.

Art. 19

Rzeczpospolita Polska specjalną opieką otacza weteranów walk o niepodległość, zwłaszcza inwalidów wojennych.

Art. 9

Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego
Zapis ten obliguje do przestrzegania Międzynarodowego Prawa Konfliktów Zbrojnych
oraz zwyczajowo przyjętych zasad w czasie prowadzenia działań bojowych.

Art. 43

Zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości nie podlegają przedawnieniu.

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Prezydent RP jest organem władzy wykonawczej. Charakterystykę jego urzędu określa Konstytucja.

Art. 126

- 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej, gwarantem ciągłości władzy państwowej.*
- 2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.*

W myśl tego artykułu Prezydent jest uosobieniem państwa, jego godności i niepodległości. Zapewnia funkcjonowanie państwa w razie zagrożenia oraz pełni funkcję gwaranta przestrzegania zobowiązań międzynarodowych.

Do konstytucyjnych uprawnień i obowiązków Prezydenta RP, należą również te, które bezpośrednio są związane z systemem bezpieczeństwa narodowego. Można do nich zaliczyć kompetencje w zakresie zwierzchnictwa nad Siłami Zbrojnymi RP oraz obronności i bezpieczeństwa państwa w okresie pokoju i wojny.

Art. 134

Prezydent Rzeczypospolitej jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP.

- 1. W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej.*
- 2. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów Sił Zbrojnych na czas określony. Czas trwania kadencji, tryb i warunki odwołania przed jej upływem określa ustawa.*
- 3. Na czas wojny Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych. W tym samym trybie może on Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych odwołać. Kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej określa ustawa.*
- 4. Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, nadaje określone w ustawach stopnie wojskowe.*
- 5. Kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej, związane ze zwierzchnictwem nad Siłami Zbrojnymi, szczegółowo określa ustawa.*

Art. 136

W razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 229

W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa.

MINISTER OBRONY NARODOWEJ

Minister Obrony Narodowej, jako członek Rady Ministrów sprawuje cywilną kontrolę nad Siłami Zbrojnymi RP i jest naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie obronności państwa.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (DZ.U. z 1996 r. Nr 10, poz. 56 z póź. zm.), Minister Obrony Narodowej:

- Kieruje w czasie pokoju całokształtem działalności Sił Zbrojnych RP;
- Realizuje założenia, decyzje i wytyczne Rady Ministrów w zakresie obrony państwa i koordynuje realizację wynikających z nich zadań;
- Sprasowuje ogólny nadzór nad realizacją zadań w zakresie obrony przez organy administracji państwowej, instytucje państwowe, samorządy, przedsiębiorców i inne podmioty;
- Sprawuje ogólne kierownictwo w sprawach wykonywania powszechnego obowiązku obrony;
- Określa cele, kierunki i zadania szkolnictwa wojskowego;
- Zawiera umowy międzynarodowe wynikających z decyzji Rady Ministrów dotyczące udziału polskich kontyngentów wojskowych w międzynarodowych misjach pokojowych i akcjach humanitarnych oraz ćwiczeń wojskowych prowadzonych wspólnie z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi;

Swoje zadania realizuje poprzez Ministerstwo Obrony Narodowej, w skład którego wchodzi Gabinet Polityczny Ministra, jako organ doradczy i szereg innych specjalistycznych komórek organizacyjnych.

SZTAB GENERALNY WOJSKA POLSKIEGO

Sztab Generalny Wojska Polskiego znajduje się w strukturach Ministerstwa Obrony Narodowej i pełni funkcje: centralnego organu planowania strategicznego państwa oraz jest naczelnym dowództwem wojskowym.

W tym drugim przypadku Minister Obrony Narodowej kieruje Siłami Zbrojnymi RP przez Szefa Sztabu Generalnego WP. W takim ujęciu jest on instytucją planistyczno-analityczną oraz podstawowym organem ministerstwa w zakresie kreowania rozwoju Sił Zbrojnych RP i ich mobilizacyjnego rozwinięcia.

Od 1990 roku Sztab Generalny WP realizuje podstawowe cele interoperacyjności oraz kompatybilności ze strukturami NATO. Szczególną uwagę zwraca się na problemy wspólnego działania zgłoszonych do Sojuszu Sztabów i wojsk, jak również standaryzację i unifikację wyposażenia technicznego.

Do zakresu działania Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego należy:

- A) Współuczestniczenie w opracowywaniu koncepcji rozwoju Sił Zbrojnych i planowanie tego rozwoju;
- B) Kierowanie kompleksowym planowaniem mobilizacyjnego i strategiczno-operacyjnego rozwinięcia oraz użycia Sił Zbrojnych;
- C) Utrzymywanie w Siłach Zbrojnych gotowości bojowej i mobilizacyjnej;
- D) Kierowanie szkoleniem wojsk, określanie celów, kierunków i zadań tego szkolenia oraz kierowanie programowaniem i planowaniem szkolenia bojowego i taktycznego, a także działalnością sportową w Siłach Zbrojnych;
- E) Kierowanie szkolnictwem wojskowym w ramach pełnomocnictw udzielonych przez Ministra Obrony Narodowej;
- F) Kierowanie programowaniem i planowaniem materiałowo-finansowym w Siłach Zbrojnych;
- G) Wykonywanie innych zadań zleconych przez Ministra Obrony Narodowej oraz wynikających z ustaw i innych przepisów.

Ponadto, Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego odpowiada za organizację i przygotowanie do działań organu dowodzenia i stanowiska dowodzenia Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych.

RODZAJE SIŁ ZBROJNYCH

Wraz z postępem technologicznym walka zbrojna staje się coraz bardziej złożonym zjawiskiem do którego używa się różnorodnego sprzętu. Jest też ona (walka) przedsięwzięciem łączącym w sobie realizację zadań bojowych, wspierających i zabezpieczających, które wymagają właściwego przygotowania i efektywnego użycia różnych specjalistycznych wojsk i służb, różnorodnego sprzętu wojskowego o różnym stopniu złożoności technicznej.

Z tego powodu, na całym świecie wojska dzielą się na różne rodzaje. Rodzaje wojsk to oddziały, pododdziały i inne komórki organizacyjne wydzielone według specyfiki ich podstawowego uzbrojenia i wyposażenia, systemu organizacyjnego, szkolenia i zasad działania na polu walki.

Rodzaje wojsk posiadają swoje centralne organy kierownicze (dowództwa), a ich jednostki funkcjonują w postaci związków operacyjnych (korpus), taktycznych (dywizja, flotylla), oddziałów (brygada, pułk, eskadra, batalion/dywizjon samodzielny) i pododdziałów (batalion/dywizjon, kompania/bateria, pluton).

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej dzielą się na następujące rodzaje:

- Wojska Lądowe;
- Siły Powietrzne;
- Marynarka Wojenna;
- Siły Specjalne.

Wojska Lądowe

Stanowią trzon Sił Zbrojnych RP i przeznaczone są do zapewnienia obrony terytorium państwa i odparcia agresji lądowo – powietrzno - morskiej w ramach przeciwstawienia się każdej formie zagrożenia militarnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Wojska Lądowe, zgodnie z wymogami współczesnego pola walki są przystosowane są do wykonywania zadań operacyjno - taktycznych w każdych warunkach bojowych, przede wszystkim do prowadzenia działań we współdziałaniu

z innymi rodzajami wojsk i przy wykorzystaniu nowoczesnych technik w sieciocentrycznym polu walki.

Ponadto dysponują dużą siłą ognia, manewrowością, ruchliwością i odpornością na uderzenia przeciwnika. Cechuje je całkowite zmotoryzowanie oraz szerokie wykorzystanie nowoczesnych technik prowadzenia walki oraz wielopłaszczyznowe współdziałanie z Siłami Powietrznymi i Marynarką Wojenną RP.

Narodowa doktryna obronna przewiduje, że Wojska Lądowe uczestniczą również w realizacji zadań wynikających z międzynarodowych zobowiązań Polski, związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym pełnieniem misji pokojowych i humanitarnych, a także w akcjach związanych z likwidacją klęsk żywiołowych. Ze struktur Wojsk Lądowych wydzielane są zasadnicze kontyngenty bojowe i zabezpieczające pełniące służbę poza granicami państwa w Polskich Kontyngentach Wojskowych.

Wojska Lądowe, pod względem funkcjonalnym dzielą się na rodzaje: wojska pancerne i zmechanizowane, wojska aeromobilne, wojska raketowe i artylerii, wojska obrony przeciwlotniczej, wojska inżynieryjne, wojska chemiczne, wojska łączności i informatyki, wojska rozpoznania i walki elektronicznej.

Dowództwo Wojsk Lądowych (DWLąd.) jest organem dowodzenia odpowiedzialnym za kierowanie jednostkami bezpośrednio podległymi. Odpowiada za ich przygotowanie do realizacji zadań szczebla operacyjnego, gotowość bojową i mobilizacyjną oraz funkcję „*Force Providera*”, tj. dostarczyciela wyszkolonych i przygotowanych do użycia sił.

W bezpośrednim podporządkowaniu Dowództwa Wojsk Lądowych znajdują się: korpus zmechanizowany, dywizje (zmechanizowane i kawalerii pancernej), brygady (powietrznodesantowa, kawalerii powietrznej, lotnictwa wojsk lądowych, zmechanizowane, pancerne, strzelców podhalańskich, wsparcia dowodzenia), pułki (artylerii, saperów, inżynieryjne, chemiczne, przeciwlotnicze, rozpoznawcze), oraz inne jednostki rodzajów wojsk, dowodzenia i zabezpieczenia, w tym działań psychologicznych.

Szkolnictwo wojskowe pozostające w podporządkowaniu Dowódcy Wojsk Lądowych tworzą: Centra Szkolenia Wojsk Lądowych (*Wrocław, Poznań, Toruń, Zegrze*), Centrum Przygotowań do Misji Zagranicznych (*Kielce*), Szkoła Podoficerska Wojsk Lądowych w Poznaniu oraz Ośrodki Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych (*Żagań, Nowa Dęba, Wędrzyn, Bemowo Piskie*).

Siedzibą Dowództwa Wojsk Lądowych jest Warszawa.

Siły Powietrzne

Są rodzajem Sił Zbrojnych, przeznaczonym do utrzymania odpowiedniego stopnia kontroli, a w razie potrzeby do obrony przestrzeni powietrznej kraju. Funkcjonują w ramach narodowego systemu obrony, który jest zintegrowany z systemem sojuszniczym oraz z właściwymi europejskimi systemami cywilno-wojskowymi.

Wydzielone jednostki Sił Powietrznych mogą uczestniczyć w operacjach sojuszniczych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

Siły Powietrzne składają się z wojsk lotniczych, wojsk obrony przeciwlotniczej i wojsk radiotechnicznych.

W podporządkowaniu Sił Powietrznych znajduje się lotnictwo taktyczne - myśliwskie, myśliwsko-bombowe i rozpoznawcze oraz transportowe (skrzydła lotnictwa taktycznego, transportowego i szkolnego), brygady i pułki rakietowe Obrony Powietrznej oraz pododdziały do prowadzenia ciągłego rozpoznania radiolokacyjnego oraz radiolokacyjnego zabezpieczenia działań Sił Powietrznych. Te ostatnie są też elementem składowym sojuszniczego systemu rozpoznania radiolokacyjnego zasilając w informację o sytuacji powietrznej, znad terytorium Polski i jej najbliższego otoczenia, systemy dowodzenia NATO.

Ponadto, do ich zadań należy niszczenie celów powietrznych, naziemnych i nawodnych potencjalnego przeciwnika oraz wykonywanie rozpoznania, zwalczanie środków napadu powietrznego przeciwnika w powietrzu, jak również obrony jednostek wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych, wybranych obiektów oraz stref.

Szkoleniem kadr specjalności: lotniczej, radiolokacyjnej oraz obrony przeciwlotniczej dla wszystkich Rodzajów Sił Zbrojnych odbywa się w Siłach Powietrznych w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie, Szkole

Podoficerskiej Sił Powietrznych (*Koszalin, Dęblin*) oraz w Centrum Szkolenia Sił Powietrznych w Koszalinie.

Siedzibą Dowództwa Sił Powietrznych jest Warszawa.

Marynarka Wojenna RP

Jest rodzajem Sił Zbrojnych, przeznaczonym do obrony morskiej granicy państwowej, ochrony żeglugi i interesów w polskich obszarach morskich oraz terytorialnej wybrzeża. Ponadto, wspiera Straż Graniczną w ochronie morskiej granicy państwowej i polskiej strefy ekonomicznej, bierze udział w ratowaniu życia w polskiej strefie ratownictwa oraz ratownictwie załóg samolotów SAR (*Search and Rescue*).

Marynarka Wojenna RP realizuje zadania wynikające z naszego członkostwa w NATO. W tym zakresie zapewnia systematyczny monitoring sytuacji morskiej w strefie obrony i w rejonach przyległych, samodzielnie i we współdziałaniu z siłami morskimi nadbałtyckich państw NATO. Ponadto zapewnia bezpieczeństwo żeglugi na liniach komunikacji morskiej przechodzących wzdłuż strefy obrony Marynarki Wojennej, jak również utrzymuje ciągłość funkcjonowania systemu ratownictwa morskiego w polskiej strefie odpowiedzialności SAR, zgodnie z normami międzynarodowymi i NATO.

Siły i środki Marynarki Wojennej RP są w gotowości do natychmiastowego reagowania w sytuacjach incydentalnych na morzu, a także w celu przeciwdziałania powstałym zagrożeniom w strefie obrony, do czasu rozwinięcia sił Sojuszu.

Ponadto są w gotowości do wydzielenia określonego składu sił okrętowych i lotnictwa morskiego do wielonarodowego zgrupowania morskich sił reagowania Sojuszu.

Marynarka Wojenna RP aktywnie współdziała w ramach kontaktów dwustronnych i wielostronnych ze wszystkimi flotami wojennymi krajów Europy i siłami morskimi państw na innych kontynentach.

Organem odpowiedzialnym za funkcjonowanie Marynarki Wojennej jest Dowództwo Marynarki Wojennej (DMW) z siedzibą w Gdyni.

W podporządkowaniu Marynarki Wojennej znajdują się: flotylla okrętów i obrony wybrzeża, brygada lotnictwa MW i pododdziały zabezpieczenia oraz Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej. Szkoleniem specjalistycznym na potrzeby Marynarki Wojennej zajmują się: Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Szkoła Podoficerska Marynarki Wojennej w Ustce, Centrum Szkolenia Marynarki Wojennej w Ustce oraz Ośrodek Szkolenia Nurków i Płetwonurków WP w Gdyni.

Wojska Specjalne

Wojska specjalne są przeznaczone są do prowadzenia działań specjalnych o znaczeniu strategicznym na terenie kraju i poza jego granicami w warunkach i sytuacjach, kiedy użycie sił konwencjonalnych nie jest możliwe lub nie jest wskazane z przyczyn polityczno-militarnych, operacyjnych albo technicznych.

Swoje zadania realizują przy wykorzystaniu specjalistów, sprzętu, technik bojowych, sposobów działania i procedur nie będących w standardowym użyciu innych rodzajów Sił Zbrojnych.

Wojska Specjalne, to samodzielne oddziały złożone z żołnierzy wybranych w procesie wielostopniowej selekcji, wyszkolonych w stosowaniu niekonwencjonalnych technik walki, wyposażonych i przygotowanych do działań w niewielkich grupach w środowisku najwyższego ryzyka, w każdych warunkach terenowych i klimatycznych.

Organem odpowiedzialnym za funkcjonowanie Wojsk Specjalnych jest Dowództwo Wojsk Specjalnych (DWS) z siedzibą w Krakowie. Jest ono specjalnym organem, który umożliwia Dowódcy spełnianie funkcji dowodzenia i zarządzania podległymi jednostkami Wojsk Specjalnych.

Dowództwu Wojsk Specjalnych podlegają: Jednostka Wojskowa „GROM”,

1. Pułk Specjalny Komandosów, Morska Jednostka Działań Specjalnych „FORMOZA”, Jednostka Wsparcia Dowodzenia i Zabezpieczenia Wojsk Specjalnych.

Dowództwo Operacyjne Sił Zbrojnych

Dowództwo to powstało w wyniku transformacji i dostosowywania systemu dowodzenia Sił Zbrojnych RP do potrzeb kierowania działaniami i operacjami połączonymi na terenie kraju i poza nim. W czasie kryzysu lub wojny Dowództwo Operacyjne SZ może stanowić element strategicznego organu dowodzenia operacjami połączonymi z udziałem sił własnych lub sojuszniczych (wielonarodowych), być uzupełnieniem dowództwa zadaniowego sojuszu, lub stanowić jego narodowy element, odpowiedzialny za narodowe kierownictwo nad wydzielonym komponentem Sił Zbrojnych RP.

Dowództwo Operacyjne SZ jest odpowiedzialne za przygotowanie dokumentów normatywnych, opracowanie ekspertyz, opinii i koncepcji w zakresie planowania, przygotowania i dowodzenia Polskimi Kontyngentami Wojskowymi i wydzielonymi jednostkami realizującymi zadania poza granicami kraju w ramach misji pokojowych, operacji ratowniczych, humanitarnych i zapobiegania aktom terroru i ich skutkom.

W przypadku niemilitarnych sytuacji kryzysowych, w tym klęsk żywiołowych, Dowództwo Operacyjne jest organem wykonawczym sztabu kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej przeznaczonym do dowodzenia jednostkami wydzielonymi przez rodzaje Sił Zbrojnych do wsparcia krajowego systemu reagowania kryzysowego.

Dowództwo Operacyjne ma swą siedzibę w Warszawie.

Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych

Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych jest centralnym organem zarządzającym systemem wsparcia logistycznego Sił Zbrojnych RP w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Jego utworzenie spowodowało uproszczenie struktur dowodzenia oraz

zintegrowanie zarządzania logistyką, co w efekcie umożliwia bardziej efektywne wykorzystanie potencjału logistycznego całych Sił Zbrojnych.

Do zadań Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych należy: organizowanie i kierowanie systemem wsparcia logistycznego Sił Zbrojnych, w tym zabezpieczeniu jednostek wojskowych użytych lub przebywających poza granicami państwa, zarządzanie infrastrukturą wojskową, kierowanie systemem transportu i ruchu wojsk, kierowanie procesem planowania i realizacji zadań wynikających z pełnienia funkcji państwa-gospodarza (HNS) i państwa wysyłającego, zarządzanie obroną terytorialną, wydzielonymi siłami inżynierii wojskowej i obrony przed bronią masowego rażenia, kierowanie terenowymi organami wykonawczymi Ministerstwa Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i rządowej administracji niezespolonej (terenowymi organami administracji wojskowej - WSzW, WKU).

Szefowi Inspektoratowi Wsparcia Sił Zbrojnych bezpośrednio podlegają następujące jednostki i instytucje wojskowe: Rejonowe Bazy Logistyczne, Centrum Szkolenia Logistyki, Szefostwo Transportu i Ruchu Wojsk – Centrum Koordynacji Ruchu Wojsk w Warszawie, brygady logistyczne (Opole i Bydgoszcz), jednostki wsparcia dowodzenia (Bydgoszcz, Wrocław), Wojskowe Oddziały Gospodarcze (WOG), bazy i składnice materiałowe, warsztaty techniczne, rejonowe organy infrastruktury wojskowej (Stołeczny Zarząd Infrastruktury (SZI) w Warszawie, Wojskowy Zarząd Infrastruktury (WZI) Poznań w Poznaniu, osiem Rejonowych Zarządów Infrastruktury (RZI), dwa Terenowe Oddziały Lotniskowe (TOL), ośrodki badawczo-wdrożeniowe, instytucje zajmujące się transportem i ruchem wojsk.

Na jego czele stoi Szef Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, którego siedziba mieści się w Bydgoszczy.

Żandarmeria Wojskowa

Żandarmeria Wojskowa jest wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbą, która realizuje zadania policyjne w Siłach Zbrojnych RP. Przeznaczona jest do zapewnienia przestrzegania dyscypliny wojskowej oraz ochrony porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych.

Oprócz zadań prewencyjnych realizuje też zadania specjalistyczne, w tym dochodzeniowo-śledcze i techniki kryminalistycznej, kontroli ruchu drogowego i ochrony osobistej. Swoje zadania wykonuje nie tylko w kraju, ale i w rejonach stacjonowania polskich kontyngentów wojskowych poza granicami kraju. Wystawiła też kontyngent w Demokratycznej Republice Konga.

Organem odpowiedzialnym za funkcjonowanie Żandarmerii Wojskowej jest Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej z siedzibą w Warszawie.

Żandarmerię tworzą: terenowe jednostki organizacyjne (oddziały, wydziały i placówki); specjalistyczne jednostki organizacyjne (w tym Oddziały Specjalne ŻW w Warszawie i Mińsku Mazowieckim).

Szkoleniem specjalistycznym na potrzeby ŻW zajmuje się Centrum Szkolenia Żandarmerii Wojskowej w Mińsku Mazowieckim.

CZŁONKOSTWO W NATO

Rzeczypospolita Polska weszła do grona państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego 12 marca 1999r.

Głównym kierunkiem przebudowy wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych jest uzyskanie możliwości współdziałania z siłami zbrojnymi państw NATO w realizacji pełnego spektrum możliwości działania sojuszu.

Polska zwiększa swoje możliwości działania zarówno na potrzeby sojuszniczej obrony kolektywnej w ramach Traktatu Waszyngtońskiego, jak również na potrzeby operacji ekspedycyjnych w ramach reagowania kryzysowego oraz utrzymania i wsparcia pokoju.

Polska aktywnie uczestniczy w operacjach sojuszniczych. Polscy żołnierze oraz pracownicy cywilni pełnią także obowiązki w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli, Sojuszniczym Dowództwie Operacyjnym (ACO) i Sojuszniczym Dowództwie ds. Transformacji (ACT), Centrum Szkolenia Sił Połączonych NATO (JTFC) w Bydgoszczy oraz w innych strukturach NATO i dowództwach wielonarodowych JWC Stavanger, MNC NE - Szczecin.

ROZDZIAŁ 1

OGÓLNE WIADOMOŚCI Z ZAKRESU FUNKCJONOWANIA SZEREGOWEGO ZAWODOWEGO ORAZ SZEREGOWEGO NSR W SIŁACH ZBROJNYCH RP W WARUNKACH POKOJU, KRYZYSU I WOJNY

1.1. Historia i dziedzictwo tradycji.

*„(...) Ten, kto nie szanuje i nie ceni swojej przeszłości,
nie jest godzien szacunku teraźniejszości, ani prawa do przyszłości”.*

Marszałek Józef Piłsudski

Tradycje oręża polskiego są źródłem głębokich patriotycznych treści. Dziedziczenie i kultywowanie ich, kształtuje obywatelskie postawy i ducha bojowego żołnierzy, pogłębia procesy integracyjne i zwartość Sił Zbrojnych, pobudza do wzmożonego wysiłku szkoleniowego oraz umacnia więzi wojska ze społeczeństwem.

Ciągłość tradycji czynów orężnych Polaków, od bitwy pod Cedynią po współczesność, upamiętniają tablice z nazwami pól bitewnych i wydarzeń wojennych, a także urny z ziemią z pobojuwisk, na których przelewali krew polscy żołnierze, walcząc o Niepodległą.

Symbolem przywiązania do ponad tysiącletnich tradycji oręża polskiego jest Grób Nieznanego Żołnierza, wzniesiony w Warszawie ku Czci tysięcy polskich żołnierzy – bezimiennych bohaterów, którzy oddali swe życie za Ojczyznę.

Przez stulecia siły lądowe stanowiły obronny trzon Rzeczypospolitej i zapisały na historycznych kartach dowody honoru, odwagi oraz najwyższej chwały.

Wojska Lądowe dziedziczą tradycje oręża Polski Piastów i Jagiellonów, I Rzeczypospolitej i epoki napoleońskiej, okresu powstań narodowych i II Rzeczypospolitej oraz walk o niepodległość w latach I i II wojny światowej.

Patroni jednostek wojskowych Wojsk Lądowych są wzorcami postaw żołnierza w służbie, która jest sprawą honoru i konstytucyjną powinnością wobec Ojczyzny.

Tradycje oręża polskiego i edukacja obywatelska stały się niezwykle istotnymi komponentami działalności wychowawczej urzeczywistnianej w Siłach Zbrojnych. W nich upatruje się istotnego źródła motywacji skłaniających żołnierzy do patriotyzmu i wzorowej służby Ojczyźnie.

Proces kultywowania tradycji orężnych opiera się na dwóch obszarach obejmujących symbolikę wojskową oraz dziedzictwo tradycji jednostek i instytucji wojskowych.

1.1.1. Symbole państwa polskiego oraz znaki sił zbrojnych i wojsk lądowych.

Od najdawniejszych czasów godło, barwy i hymn, a także żołnierskie symbole oraz znaki związane były z tradycją historyczną naszych dziejów. Ukształtowane i utrwalone przez pokolenia, symbole narodu i państwa polskiego, orzeł biały, biało-czerwone barwy i Mazurek Dąbrowskiego – symbolizują niepodległość i suwerenność Rzeczypospolitej Polskiej oraz stanowią o naszej tożsamości narodowej.

Godło, barwy i hymn łączyły i łączą wszystkich Polaków w kraju i za granicą, są trwałymi znamionami tożsamości, dumy i godności Narodu.

Otoczanie tych symboli czcią i szacunkiem jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej oraz wszystkich organów państwowych instytucji i organizacji. Używanie tych symboli nie służy dekorowaniu miejsc i uświetnianiu uroczystości. Prezentując je z powagą i oddając im należną cześć zaświadczaemy o naszym szacunku dla wspólnego dobra, jakim jest Rzeczypospolita Polska. Jednocześnie podkreślamy więzy łączące nas z przodkami – twórcami historii i tradycji naszego Narodu, państwa i Wojska Polskiego.

Symbole narodowe, a także żołnierskie symbole i znaki stanowią oprawę poszczególnych ceremonii, podnoszą ich rangę i znaczenie, potęgują uczucia patriotyczne, wzbogacają treści wychowawcze i walory emocjonalne.

W Siłach Zbrojnych RP w powiązaniu z godłem, hymnem i barwami narodowymi, wzbogacono symbole, emblematy i znaki poszczególnych rodzajów wojsk.

Barwy narodowe występują w wojsku na sztandarach przysługujących poszczególnym jednostkom wojskowym, lotnictwu i oddziałom nabrzeżnym Marynarki Wojennej RP. Na okrętach barwy narodowe reprezentowane są przez banderę, proporcę, flagi i znaki dowódców.

W Siłach Powietrznych barwy biało-czerwone umieszczone są fładze lotnictwa wojskowego i szachownicy lotniczej.

Godło państwowe

Godło – jest najstarszym z polskich symboli narodowych, nierozdzielnie związanych z dziejami naszej Ojczyzny. Było i jest synonimem łączności narodowej, głęboko wrastając w świadomość narodową Polaków, jako symbol siły, męstwa, władzy i majestatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest wizerunek orła białego ze złotą koroną na głowie zwróconej w prawo, z rozwiniętymi skrzydłami, z dwiema srebrnymi gwiazdami umieszczonymi na skrzydłach, z dziobem i szponami złotymi, umieszczony w czerwonym polu tarczy.

Heraldyczny znak orła jako godło dynastii państwowej pojawił się w 1. połowie XIII w., za rządów Władysława Łokietka stał się oficjalnym godłem całego państwa.

Po odzyskaniu niepodległości w 1919 Sejm przyjął go za herb państwa.

Nowy wizerunek orła został wprowadzony rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 13 grudnia 1927r., oparty na projekcie prof. Zygmunta Kamińskiego, wzorowany na godle z czasów Stefana Batorego o kształcie prawie identycznym z obowiązującym obecnie.

Po 1945 roku, godłem został orzeł podobny do przedwojennego, lecz bez korony (potwierdzony dekretem z 1955). Od 1990 roku godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest orzeł biały z koroną.

Podstawa prawna:

- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (2 kwietnia 1997r.) art. 28.*
- *Ustawa z dnia 31 stycznia 1980r., o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych (Dz.U. z 2005r. Nr 235, poz.2000 z póź. zm.).*

Barwy narodowe

Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony, ułożone w dwóch poziomych, równoległych pasach o tej samej szerokości, z których górny jest koloru białego, a dolny koloru czerwonego.

Podstawa prawna:

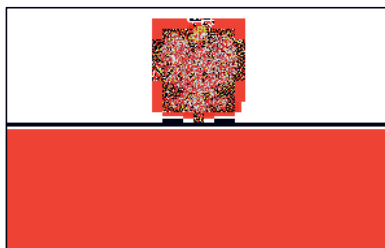
- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej art. 28.*
- *Ustawa z dnia 31 stycznia 1980r., o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych (Dz.U. z 2005r. Nr 235, poz.2000 z póź. zm.).*

Flaga państwowa

Flagą państwową Rzeczypospolitej Polskiej jest prostokątny płat tkaniny o barwach Rzeczypospolitej Polskiej, umieszczony na maszcie.

Flagą państwową Rzeczypospolitej Polskiej jest także flaga z umieszczonym pośrodku pasa godłem Rzeczypospolitej Polskiej.

Polskie barwy narodowe biel i czerwień stanowią obok godła zewnętrzną oznakę niepodległego państwa, otaczane są czcią i należnym szacunkiem narodu.

Na podstawie ustawy Sejmu RP z dnia 20 lutego 2004r. został ustanowiony 2 maja Dniem Flagi Rzeczypospolitej Polskiej.

Flagę państwową Rzeczypospolitej Polskiej, eksponuje się codziennie w jednostkach wojskowych Sił Zbrojnych RP przez podniesienie na maszt, w sposób i w okolicznościach zapewniających jej należną cześć i szacunek.

Hymn państwowy

Hymn państwowy jest pieśnią patriotyczną o zasięgu ogólnokrajowym, stanowiąca odbicie i uzewnętrznienie poczucia wspólnoty i odrębności narodowej, wyrażająca uczucia zbiorowe wobec symboli, tradycji i instytucji danego narodu.

Oficjalnie hymn państwowy wykonuje się lub odtwarza w czasie uroczystości oraz świąt i rocznic państwowych, wojskowych, samorządowych, szkolnych, sportowych i innych pod warunkiem zapewnienia mu należytej czci i szacunku.

Polski Hymn Narodowy jest to "Pieśń legionów polskich we Włoszech", zwany z czasem "Mazurem Dąbrowskiego", która została napisana przez Józefa Wybickiego w Reggio (Włochy) między 16 a 19 lipca 1797r. dla uświetnienia uroczystości pożegnania odchodzących z miasta legionistów.

Swoją karierę od okolicznościowej piosenki żołnierskiej do hymnu narodowego zawdzięcza "Mazurek Dąbrowskiego" przede wszystkim zawartej w celnej formule wstępnego dwuwiersza myśli o trwaniu narodu mimo utraty bytu państwowego. Myśl ta stała się fundamentem świadomości narodowej czasu niewoli. Pieśń Legionów szybko przeniknęła do kraju. Jej popularność wzrosła po wkroczeniu armii napoleońskiej, a w 1806r. ukazał się w Warszawie jej pierwodruk.

W pierwszych latach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości żadna z pieśni patriotycznych nie została oficjalnie uznana za hymn państwowy. Po dojściu do władzy ekslegionistów, uważających się za spadkobierców idei i czynów żołnierzy gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, "Mazurek Dąbrowskiego" został zatwierdzony, jako hymn państwowy w 1927 roku.

Po II Wojnie Światowej w 1948 r. "Mazurek Dąbrowskiego" uznano ponownie, ale już urzędowo jako hymn państwowy. W 1978 r. otwarto w Bedominie pod Kościerzyną, w miejscu gdzie urodził się Józef Wybicki – Muzeum Hymnu Narodowego.

Obowiązujący tekst hymnu i jego zapis nutowy zawiera Ustawa Sejmowa z 31 stycznia 1980 r.

*Jeszcze Polska nie zginęła.
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła.
Szablą odbierzemy.*

*Marsz marsz Dąbrowski.
Z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem.
Złączym się z narodem*

*Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę.
Będziem Polakami.
Dał nam przykład Bonaparte
Jak zwyciężać mamy.*

*Marsz, marsz...
Jak Czarniecki do Poznania.
Po szwedzkim zaborze.
Dla ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.*

Marsz, marsz ...

*Już tam ojciec do swej Basi
Mówił zapłakany ...
Słuchaj jeno, pono nasi
Biją w tarabany*

Marsz, marsz ...

Zachowanie się w czasie odtwarzania hymnu.

- podczas wykonywania lub odtwarzania hymnu państwowego obowiązuje zachowanie powagi i spokoju;
- osoby obecne podczas publicznego wykonywania lub odtwarzania hymnu stoją w postawie wyrażającej szacunek;
- mężczyźni w ubraniach cywilnych zdejmują nakrycie głowy;
- osoby w umundurowaniu obejmującym nakrycie głowy, nie będące w zorganizowanej grupie – oddają honory przez salutowanie;
- poczty sztandarowe podczas wykonywania lub odtwarzania hymnu oddają honory przez pochylenie sztandaru

Znaki Sił Zbrojnych

W Siłach Zbrojnych RP w powiązaniu z godłem, hymnem i barwami narodowymi wzbogacono symbole, emblematy i znaki poszczególnych rodzajów wojsk. Barwy narodowe występują w wojsku na sztandarach przysługujących jednostkom wojskowym. Symbole i barwy narodowe oraz wojskowe znalazły swoje odzwierciedlenie również w odznakach i oznakach.

Sztandar wojskowy

Sztandar jest znakiem jednostki wojskowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Jest on symbolem sławy wojennej i tradycji oraz wierności, honoru i męstwa, których Ojczyzna wymaga od swych żołnierzy.

Obowiązkiem żołnierza jest bronić i strzec sztandaru jednostki wojskowej. W razie utraty sztandaru wskutek słabości ducha bojowego, jednostka wojskowa ulega rozformowaniu.

Sztandar nadaje jednostce wojskowej Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Ministra Obrony Narodowej. Sztandar znajduje się stale w jednostce wojskowej, a w czasie walki – w rejonie działań bojowych jednostki.

Sztandar składa się z płata, głowicy, drzewca i szarfy. Na sztandarach jednostek wojskowych odznaczonych orderami wojennymi umieszcza się pod szarfą o barwach Rzeczypospolitej Polskiej – szarfy ze wstęg tych orderów. Płatem sztandaru jest tkanina biała w kształcie kwadratu, po której obu stronach znajduje się krzyż kawalerski wykonany z tkaniny czerwonej. Barwy sztandaru są białe i czerwone, ustalone dla barw Rzeczypospolitej Polskiej. Jeden bok sztandaru wszyty jest w białą skórę przymocowaną do drzewca siedmioma gwoździami z białego metalu po każdej stronie płata (drzewca). Boki sztandaru, z wyjątkiem boku przytwierdzonego do drzewca, są obszyte frędzlą złotą.

Strona główna sztandaru jednostki wojskowej

Na stronie głównej płata, pośrodku krzyża kawalerskiego, w czerwonym kręgu znajdują się dwie gałązki wawrzynu, ułożone w kształcie wieńca otwartego w górnej części, haftowane złotym szychem.

Pośrodku wieńca jest umieszczony wizerunek orła białego, ustalony ustawą z dnia 9 lutego 1990 r. o zmianie przepisów o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 10, poz. 60) – z głową zwróconą do drzewca, haftowany srebrnym szychem; korona, dziób i szpony orła są haftowane złotym szychem.

Pomiędzy ramionami krzyża kawalerskiego, w rogach płata, są umieszczone wieńce wawrzynu oraz w ich polach numer jednostki wojskowej, a w razie braku numeru – inicjały jej nazwy, haftowane złotym szychem.

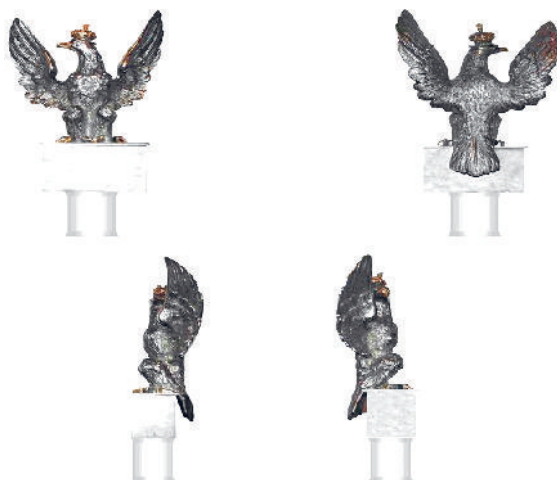
Na stronie odwrotnej płata, pośrodku krzyża kawalerskiego, znajduje się wieniec, taki jak na stronie głównej, w środku którego jest umieszczony w trzech wierszach napis „BÓG HONOR OJCZYZNA”, haftowany złotym szychem.

Pomiędzy ramionami krzyża, w rogach płata, są umieszczone wieńce wawrzynu, takie jak na stronie głównej, a w ich polach mogą być umieszczone herby miejscowości (za zgodą władz samorządowych) i symbole związane z historią jednostki wojskowej oraz emblematy lub inicjały fundatorów sztandaru (za zgodą Ministra Obrony Narodowej).

Strona odwrotna szczandaru jednostki wojskowej

Głowica szczandaru składa się z orła i podstawy, wykonanych z białego metalu. Korona, dziób i szpony orła są koloru złotego. Na przedniej ścianie podstawy jest umieszczony numer jednostki wojskowej lub jej inicjały. Wewnątrz podstawy jest umieszczony zminiaturyzowany akt nadania szczandaru.

Głowica szczandaru jednostki wojskowej

Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

Znakiem używanym w Wojsku Polskim jest również proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej. Proporca używa się w czasie uroczystości organizowanych z okazji świąt państwowych, wojskowych i rocznic historycznych z udziałem Prezydenta RP.

Proporzec Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej podnosi się na okręcie lub jednostce pomocniczej Marynarki Wojennej, na których przebywa Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Proporzec Prezydenta RP

Proporcem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej jest płat tkaniny barwy czerwonej z wizerunkiem orła ustalonego dla godła Rzeczypospolitej Polskiej umiejscowionym pośrodku płata, w obramowaniu wężyka generalskiego.

Orły Ministerstwa Obrony Narodowej, Marszałka Polski i generałów (admiralów)

Znakami Sił Zbrojnych są również orły Ministerstwa Obrony Narodowej, Marszałka Polski i generałów (admiralów).

Orłem Ministerstwa Obrony Narodowej jest biały orzeł w koronie zamkniętej, z głową zwróconą w prawo i ze wzniesionymi skrzydłami, nawiązujący sylwetką do orła wieńczącego głowicę sztandaru wojskowego, wsparty szponami na okalającym go okręgu z napisem „MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ”. Korona, dziób i szpony orła są koloru złotego.

Orłem Marszałka Polski jest biały orzeł w koronie zamkniętej, z głową zwróconą w prawo, ze wzniesionymi skrzydłami, trzymający w szponach skrzyżowane dwie buławy hetmańskie. Korona, dziób, szpony orła oraz główce buław są koloru złotego.

Orzeł Marszałka Polski

Orzeł generałów (admirałów)

Orłem generałów (admirałów) jest biały orzeł w koronie zamkniętej, z głową zwróconą w prawo ze wzniesionymi skrzydłami. Korona, dziób i szpony orła są koloru złotego.

Flaga Ministra Obrony Narodowej, Marszałka Polski i Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego

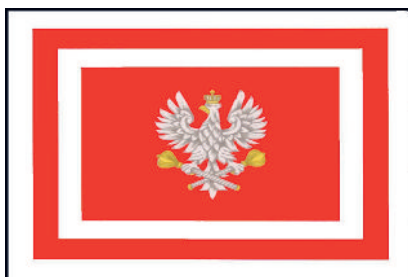
Flagi Ministra Obrony Narodowej, Marszałka Polski i Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego można podnosić na maszt w miejscu ich urzędowania oraz eksponować w gabinecie i w innych pomieszczeniach służbowych. Flagi podnosi się również na okręcie lub jednostce pomocniczej Marynarki Wojennej, na których przebywają te osoby.

Flagą Ministra Obrony Narodowej jest prostokątny płat tkaniny o barwach Rzeczypospolitej Polskiej, zakończony dwoma trójkątnymi językami na wolnym liku. Pośrodku długości białego pasa, mierzonej od liku przydrzewcowego do wierzchołka wcięcia między językami, jest umieszczone godło Rzeczypospolitej Polskiej. Pośrodku długości czerwonego pasa, pod herbem, jest umieszczona kotwica koloru białego z przeplecioną liną kotwiczną zwiniętą w kształcie litery "S", skrzyżowana w połowie swojej długości z lufą armatnią koloru żółtego.

Flaga Ministra Obrony Narodowej

Flagą Marszałka Polski jest prostokątny płat tkaniny barwy czerwonej, obramowany dookoła dwiema wstęgami białymi, między którymi jest umieszczona wstęga czerwona. Pośrodku płata jest umieszczony wizerunek orła Marszałka Polski.

Flaga Marszałka Polski

Flagą Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego jest prostokątny płat tkaniny barwy czerwonej, obramowany dookoła dwiema wstęgami białymi, między którymi jest umieszczona wstęga czerwona. Pośrodku płata jest umieszczony wizerunek orła generałów.

Flaga Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego

Orły wojskowe

Orłami wojskowymi są orły ukształtowane w tradycji orężnej, które symbolizują cztery rodzaje Sił Zbrojnych. **Orłem Wojsk Lądowych** jest orzeł w koronie zamkniętej, ze wzniesionymi skrzydłami, głową zwróconą w prawo, siedzący na tarczy amazońskich.

Orzeł Wojsk Lądowych

Orłem lotnictwa wojskowego jest orzeł w koronie zamkniętej, głową zwróconą w prawo, siedzący na tarczy amazonek, otoczony stylizowanymi skrzydłami husarskimi.

Orzeł Lotnictwa Wojskowego

Orłem Marynarki Wojennej RP jest orzeł w koronie zamkniętej, ze wzniesionymi skrzydłami, głową zwróconą w prawo, z umieszczoną na tarczy amazonek koloru niebieskiego złotą kotwicą i linią zwinietą w kształcie litery „S”.

Orzeł Marynarki Wojennej

Orłem Wojsk Specjalnych jest orzeł siedzący na tarczy amazonek koloru czarnego.

Orzeł Wojsk Specjalnych

Flagi rodzajów Sił Zbrojnych

Flagi rodzajów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej są ich znakami honorowymi, podnoszonymi w rejonach stacjonowania jednostek wojskowych, należących do danego rodzaju sił zbrojnych.

Flagą rodzaju Sił Zbrojnych jest prostokątny płat tkaniny czerwonej o barwie Rzeczypospolitej Polskiej, zakończony dwoma trójkątnymi językami na wolnym liku. Pośrodku płata flagi jest umieszczony wizerunek orła wojskowego, właściwy dla danego rodzaju sił zbrojnych.

Flaga Wojsk Lądowych

Flaga Sił Powietrznych

Flaga Marynarki Wojennej

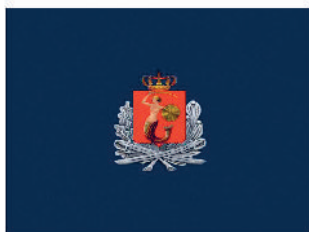

Flaga Wojsk Specjalnych

Flagi dowódców (komendantów, szefów) jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej

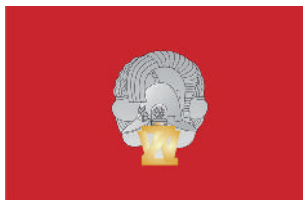
Flagi dowódców (komendantów, szefów) jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej można: podnosić na maszt w miejscu urzędowania dowódców (komendantów, szefów) jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej, eksponować w gabinecie oraz w innych pomieszczeniach służbowych w miejscu urzędowania dowódców (komendantów, szefów) jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej;

Flaga Dowódcy Garnizonu Warszawa jest barwy ciemno-niebieskiej nawiązującej do tradycyjnych barw piechoty, które zostały umieszczone na otokach czapek garnizonowych Dowództwa. Pośrodku płata umieszczona jest środkowy element odznaka pamiątkowa Dowództwa (herb Warszawy, liście laurowe i skrzyżowane szable).

Flaga Dowódcy Garnizonu Warszawa

Flaga Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej jest barwy szkarłatnej, tradycyjnej barwy Żandarmerii Wojskowej. Po środku płata umieszczone są złote litery „ŻW” oraz znak karabinierów konnych z czasów Powstania Listopadowego.

Flaga Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej

OZNAKA ROZPOZNAWCZA I PROPORCZYK jest wyrazem solidarności żołnierskiej i koleżeńskich więzi kadry Dowództwa Wojsk Lądowych wokół symboli nawiązujących do tradycji narodowych i wojskowych, podkreślających jednocześnie związek Wojsk Lądowych z historią oręza polskiego.

Odznaka rozpoznawcza
Dowództwa Wojsk Lądowych
/mundur polowy/

Odznaka rozpoznawcza
Dowództwa Wojsk Lądowych
/mundur wyjściowy/

Proporczyk rozpoznawczy
na beret
Dowództwa Wojsk Lądowych

ODZNAKA PAMIĄTKOWA DOWÓDZTWA WOJSK LĄDOWYCH

Odznaka pamiątkowa została wprowadzona decyzją nr 161/MON Ministra Obrony Narodowej z 10 września 1997r.

Odznaka pamiątkowa jest symbolem solidarności żołnierskiej i koleżeńskich więzi kadry Dowództwa Wojsk Lądowych oraz grona przyjaciół, którzy przez fakt noszenia odznaki przynoszą zaszczyt.

Prawo do otrzymania odznaki przysługuje Dowódcy Wojsk Lądowych, żołnierzom zawodowym po przesłużeniu w Dowództwie Wojsk Lądowych co najmniej 2 lat, żołnierzom rezerwy po przesłużeniu przynajmniej 2 lat w Dowództwie Wojsk Lądowych oraz innym osobom fizycznym i prawnym, szczególnie zasłużonym dla Dowództwa Wojsk Lądowych, na wniosek Zebrania Oficerskiego.

Odznakę nadaje Dowódca Wojsk Lądowych na wniosek komisji. Odznakę wręcza się w dniu święta Dowództwa Wojsk Lądowych, z wyjątkiem odznak nadawanych honorowo.

Odznaka honorowa „Husarz polski”

Odznaka honorowa "Husarz polski" została wprowadzona decyzją nr 300/MON/PSSS Ministra Obrony Narodowej z 9 września 2005 r.

Odznaka honorowa „Husarz polski” jest honorowym wyróżnieniem dla jednostek wojskowych Wojsk Lądowych, kadry i pracowników wojska resortu obrony narodowej oraz grona osób zasłużonych dla Wojsk Lądowych.

Odznaka nadawana jest za szczególne osiągnięcia w służbie, pracy szkoleniowo-wychowawczej, społecznej i działalności pomnażającej dorobek oraz chlubne tradycje orężne Wojsk Lądowych.

Odznakę honorową nadaje Dowódca Wojsk Lądowych, na wniosek komisji opiniującej. Odznakę wręcza się w dniu święta Wojsk Lądowych.

1.1.2. Święta państwowe i wojskowe.

Święto Konstytucji 3 Maja

3 maja 1791 roku została uchwalona Konstytucja Rzeczypospolitej Obojga Narodów i była doniosłym dziełem myśli polskiego Oświecenia. Była pierwszą konstytucją w nowożytnej Europie, a drugą po amerykańskiej na świecie.

Już w dwa dni po uchwaleniu Konstytucji przez Sejm Czteroletni zw. Wielkim (1788-1792) dzień 3 maja uznano za święto narodowe, które później z powodu niewoli kraju zostało na długi czas zawieszone. Przywrócono je po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Po II wojnie światowej w roku 1946 władze komunistyczne zabroniły publicznego świętowania, a próby manifestacji były tłumione przez milicję. W 1951 roku święto zostało oficjalnie zniesione.

Od 1990 roku 3 Maja znów jest oficjalnym świętem państwowym w Polsce, dniem wolnym od pracy. Od 2007 roku jest również świętem narodowym Litwy.

W szczególnie podniosłej atmosferze odbywają się główne obchody Święta 3 Maja przed Grobem Nieznanego Żołnierza na Placu Piłsudskiego w Warszawie.

Towarzyszą im defilada wojskowa, salwy armatnie, uroczysta odprawa warty, składanie wieńców. Hołd dziełu wybitnych Polaków oddają przedstawiciele najwyższych władz państwowych, wojskowych, duchowieństwa, reprezentanci korpusu dyplomatycznego, kombatan ci, harcerze i tysiące warszawiaków.

Święto 3 maja jest świętem radosnym. W całej Polsce odbywają się wiosenne imprezy, koncerty, rodzinne majówki.

Narodowe Święto Niepodległości – 11 Listopada

Narodowe Święto Niepodległości jest najważniejszym polskim świętem narodowym.

Źródło: opracowanie własne.

Po 123 latach niewoli w dniu 11 listopada 1918 roku Polska odzyskała niepodległość. Po latach rozbiorów, dokonanych przez Austrię, Prusy i Rosję w latach 1772-1795, powstaniach narodowych (Listopadowym 1830 i Styczniowym 1863), zmaganiach na różnych frontach, Polacy dzięki niezłomności, patriotyzmowi i bohaterstwu wywalczyli wolność. Ogromną rolę w odzyskaniu niepodległości odegrał pierwszy marszałek Polski – Józef Piłsudski.

Dzień 11 listopada ustanowiono świętem narodowym w 1937 roku, jednak dzień ten był już od 1919 roku obchodzony jako Święto Niepodległości.

Po II wojnie światowej władze Polski Ludowej usunęły Święto Niepodległości z kalendarza. Środowiska niepodległościowe nadal obchodziły kolejne rocznice 11 listopada 1918 roku. Dopiero w 1989 roku Sejm IX Kadencji przywrócił narodowi to święto.

Główne obchody z udziałem najwyższych władz państwowych mają miejsce w Warszawie na placu Józefa Piłsudskiego. W samo południe przed Grobem Nieznanego Żołnierza odbywa się uroczysta zmiana warty. W całym kraju organizowane są patriotyczne wiece i pochody, a w kościołach odprawiane msze w intencji ojczyzny.

Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej – 2 Maja

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, ustanowił w dniu 20 lutego 2004 roku Dzień Flagi. Święto Flagi jest obecnie jednym z najmłodszych świąt państwowych, obchodzone w Polsce w dniu 2 maja.

Źródło: opracowanie własne.

Polskie barwy narodowe kształtowały się na przestrzeni wieków i mają jako jedno z nielicznych w świecie pochodzenie heraldyczne. Wywodzą się z barw herbu Królestwa Polskiego i herbu Wielkiego Księstwa Litewskiego.

7 lutego 1831 roku Sejm Królestwa Polskiego podjął specjalną ustawę dotyczącą barw polskiej flagi. Wcześniej obok barw biało-czerwonych używane były także inne barwy.

Barwy te były noszone na kokardach podczas wszystkich powstań niepodległościowych XIX wieku. W 1919 roku biel i czerwień uznano oficjalnie za barwy państwowe. W symbolice polskiej flagi biel pochodzi od bieli orła, będącego godłem Polski i bieli Pogoni - rycerza galopującego na koniu, będącego godłem Litwy. Oba te godła znajdują się na czerwonych tłach tarcz herbowych. Na fladze biel jest zawsze u góry, ponieważ w polskiej heraldyce ważniejszy jest kolor godła niż tła.

Te przyjęte przez Sejm barwy rozpowszechniły się bardzo szybko i towarzyszyły Polakom we wszystkich ważnych wydarzeniach. Były symbolem państwa, które nie istniało, i narodu, który pod tymi barwami wybijał się na niepodległość. Do niedawna nie wolno było wywieszać flag w inne dni niż świąteczne. Zabraniała tego ustawa z 1980 roku.

Od kiedy Sejm znowelizował ustawę o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej, symbole narodowe można uwidaczniać bez ograniczeń. Oznacza to, że mogą być one użyte kiedy tylko chcemy, pod jednym warunkiem, że otoczy się je należną czcią i szacunkiem.

Święto flagi państwowej obchodzone jest w wielu krajach, m.in. w Stanach Zjednoczonych, Rosji, Szwecji czy Estonii. Najczęściej w tym dniu ozdabia się budynki flagami.

Święto Wojska Polskiego – 15 sierpnia

Ustawa sejmowa z dnia 30 lipca 1992 roku przywróciła Święto Wojska Polskiego w dniu 15 sierpnia.

Data Święta upamiętnia jedno z największych zwycięstw oręża polskiego, sukces militarny o ogromnym znaczeniu dla losów państwa polskiego i reperkusjach daleko przekraczających granice Rzeczypospolitej. Jest to równocześnie święto oddające hołd żołnierzom wszystkich formacji, ludziom o najrozmaitszych poglądach politycznych, których w chwili zagrożenia Ojczyzny połączyło wspólne pragnienie

obrony Ojczyzny, a związane było ze zwycięską Bitwą Warszawską 1920, zwanej też „Cudem nad Wisłą”.

Zwycięską Bitwę Warszawską, stoczoną w dniach 12-25 sierpnia 1920 roku w czasie wojny polsko-bolszewickiej uznaje się za przełomową w historii świata.

Zadecydowała nie tylko o niepodległości Polski, ale też uchroniła całą Europę przed rozprzestrzenieniem się komunizmu i sowieckiego totalitaryzmu.

W 1923 roku minister Spraw Wojskowych doceniając znaczenie militarne oraz moralny i propagandowy wydźwięk zwycięstwa młodej Armii Polskiej, ustanowił dzień 15 sierpnia Świętem Żołnierza Polskiego.

W całym okresie międzywojennym, Święto Żołnierza Polskiego było okazją do eksponowania wojska i jego czynu orężnego. W uroczystościach, które miały ogólnonarodowy charakter uczestniczyły spontaniczne miliony obywateli Rzeczypospolitej.

Po raz pierwszy od zakończenia II wojny światowej uroczyste obchody Święta Wojska Polskiego miały miejsce w 1992 roku, kiedy to w czasie odbywającego się w Polsce Światowego Zjazdu Kombatantów nastąpiła symboliczne przekazanie dziedzictwa tradycji przez żołnierzy II Rzeczypospolitej Polskiej.

Corocznie w Dniu Święta Wojska Polskiego, w kościołach polowych odprawiane są msze święte w intencji żołnierzy, którzy oddali życie na polu chwały, a na cmentarzach odbywają się Apel Poległych.

W Warszawie z udziałem najwyższych władz państwowych, przed Grobem Nieznanego Żołnierza odbywają się centralne uroczystości w tym zmiana warty.

Uroczystości z okazji Święta Wojska Polskiego odbywają się we wszystkich garnizonach, a także w Polskich Kontyngentach Wojskowych stacjonujących poza granicami kraju.

Święto Wojsk Lądowych – 12 września

Święto Wojsk Lądowych ustanowione zostało Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej Nr 52/MON z dnia 20 listopada 1995 roku.

Data ta nawiązuje do ostatniego wielkiego zwycięstwa okresu I Rzeczypospolitej – „Wiktorii Wiedeńskiej” z 1683 r. Choć wygrana bitwa powszechnie kojarzy się z najgroźniejszą szarżą husarską, to jej przebieg świadczył o wielkiej waleczności naszego wojska i talencie dowódców.

Źródło: opracowanie własne.

11 września 1683 roku siły sprzymierzonych podeszły w rejon równinny i zajęły pozycje naprzeciwko armii tureckiej. Ze szczytu Góry Kahlenberg, Sobieski ocenił teren oraz siły przeciwnika i ich położenie. Stosunek sił był następujący: armia biorąca udział w odsieczy liczyła około 70 tys. żołnierzy (około 30 tys. jazdy i 40 tys. piechoty) oraz 140 dział, w tym wojska polskie około 27 tys. żołnierzy. Natomiast siły Turków rozwinięte do walki ze sprzymierzonymi wynosiły około 85 tys. żołnierzy, w aproszach zaś pod miastem pozostawało około 25 tys. Turków.

Chociaż bitwę wiedeńską zakończył wspaniały atak jazdy (husarii) polskiej, to jednak zwycięstwo odniesione nad Turkami było w dużej mierze dziełem piechoty i artylerii. Należy dodać, iż przed bitwą byli zaangażowani również saperzy do budowy mostów pontonowych.

Bitwa ta jest ciekawym przykładem umiejętnego przystosowania działań do terenu przez sprzymierzonych. W pierwszej fazie walki działała skutecznie piechota wspierana przez artylerię. Dopiero po wyparciu wroga na równinę można było użyć kawalerii. Król Jan III Sobieski, jako dowódca wykazał duży talent, umiejętnie kierując przebiegiem walki, w której zostały zniszczone główne siły tureckie, a tym samym zlikwidowane oblężenie Wiednia.

Tradycje obchodów świąt wojsk lądowych sięgają okresu II Rzeczypospolitej. Początkowo swe święta obchodziły pułki piechoty, kawalerii, artylerii, saperów, łączności itp. wojsk lądowych oraz niektóre rodzaje broni (artyleria, artyleria przeciwlotnicza, saperzy).

Tak było, aż do roku 1948, w którym Minister Obrony Narodowej rozkazem nr 115 z 19 lipca 1948 r. ("Dziennik Rozkazów MON" nr 12 z 1948 r., poz. 121) dla upamiętnienia momentów największej chwały bojowej jednostek, dla uczczenia

w uroczysty sposób towarzyszy poległych w walkach o wyzwolenie Ojczyzny oraz dla pogłębienia łączności Narodu i Wojska Polskiego – ustanowił Święto Wojsk Lądowych i Szkół Oficerskich Lądowych, przypadające w rocznicę forsowania Odry i Nysy.

Tak więc po raz pierwszy w historii Wojska Polskiego główny rodzaj sił zbrojnych miał swe święto. Było to przede wszystkim związane z utworzeniem – zgodnie z rozkazem ministra obrony narodowej nr 0271/org. z 29 listopada 1947 r. – Dowództwa Wojsk Lądowych.

Dniem święta miała być pierwsza niedziela po 15 kwietnia. Zalecano go obchodzić uroczyście, przy udziale zaproszonych władz cywilnych, przedstawicieli partii politycznych, związków zawodowych i miejscowego społeczeństwa.

Jednakże centralnych obchodów Święta Wojsk Lądowych i Szkół Oficerskich Lądowych nie było. W 1949 r. w pierwszą niedzielę po 15 kwietnia przypadała Wielkanoc.

Rok później zaś już nie miał kto organizować centralnych obchodów święta, albowiem minister obrony narodowej rozkazem nr 09/org. z 7 lutego 1950 r. nakazał rozformować Dowództwo Wojsk Lądowych. Oficjalnych obchodów święta więc zaniechano.

Później przez wiele lat żołnierze wojsk lądowych faktycznie nie mieli swego święta. Obchodziły swe święta jedynie poszczególne rodzaje wojsk lądowych: wojska rakietowe i artyleria, wojska obrony przeciwlotniczej, wojska inżynieryjne, wojska obrony przeciwchemicznej i wojska łączności.

Do koncepcji święta wojsk lądowych powrócono przy okazji odtwarzania Dowództwa Wojsk Lądowych. 19 sierpnia 1996 r. decyzją ministra obrony narodowej powołano Grupę Organizacyjno-Przygotowawczą Dowództwa Wojsk Lądowych, na czele której stanął gen. bryg. Józef Flis, a nadzór nad pracami grupy sprawował sekretarz stanu – I zastępca ministra obrony narodowej dr Andrzej Karkoszka.

Z okazji dorocznego Święta Wojsk Lądowych w Dowództwie oraz w jednostkach podległych odbywają się uroczyste apele (zbiórki) z udziałem kombatanów i weteranów, żołnierzy i zaproszonych gości.

Uroczystość z reguły połączona jest z festynem rekreacyjno-sportowym.

Dzień Przysięgi wojskowej

Dzień 6 sierpnia jest Dniem Przysięgi Wojskowej. Ustanowienie 6 sierpnia – Dniem Przysięgi Wojskowej podyktowane było upamiętnieniem uroczystej przysięgi wojskowej złożonej po raz pierwszy przez żołnierzy wszystkich Rodzajów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 6 sierpnia 2007 r. na Rynku Głównym w Krakowie, w rocznicę wymarszu 1. Kompanii Kadrowej z Oleandrów do Królestwa Polskiego.

Źródło: opracowanie własne.

W Polsce składanie przysięgi wojskowej wywodzi się z tradycji rycerskiej. Przysięgę składano głowie państwa lub osobie występującej w jej imieniu.

Treść przysięgi odwoływała się do godności pełnionej służby i honoru żołnierza. Uroczysta i publiczna forma składania przysięgi wojskowej była oddaniem czci Majestatowi Rzeczypospolitej, uosabianemu przez głowę państwa i znak państwa (chorągiew, sztandar, flaga).

Żołnierz przysięgał Ojczyźnie wierność i ofiarną służbę, aż do ofiary życia. Poprzez akt przysięgi żołnierz wyrażał posłuszeństwo, zaufanie i gotowość wykonania rozkazów przełożonych.

1.1.3. Przysięga wojskowa.

Przysięga wojskowa jest aktem ślubowania wyrażającym cele i zadania postawione żołnierzowi przez naród. Jest zobowiązaniem żołnierza wobec państwa i narodów, stanowi źródło ich siły moralnej.

Zgodnie z postanowieniem ustawy z dnia 3 października 1992 roku, o przysiędze wojskowej (Dz.U. nr 77, poz. 386), każdy żołnierz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej składa przysięgę wojskową.

ROTA PRZYSIĘGI WOJSKOWEJ

***"Ja, żołnierz Wojska Polskiego,
przysięgam służyć wiernie
Rzeczypospolitej Polskiej,
bronić jej niepodległości i granic.
Stać na straży Konstytucji,
strzec honoru żołnierza polskiego,
sztandaru wojskowego bronić.
Za sprawę mojej Ojczyzny
w potrzebie, krwi własnej ani życia nie
szczędzić.
Tak mi dopomóż Bóg."***

- Żołnierz składający przysięgę wojskową według roty może – w zależności od własnego uznania – odstąpić od wypowiedzenia ostatniego zdania roty.
- Składanie przysięgi wojskowej następuje w formie uroczystej, ustalonej w ceremoniale wojskowym, w terminach określonych przez organy wojskowe.
- Przysięga jest najwyższym zobowiązaniem żołnierza wobec państwa i narodu.

1.1.4. Grób Nieznanego Żołnierza.

Grób Nieznanego Żołnierza w Warszawie – grób - pomnik na Placu Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Jest narodowym symbolem przywiązania do ponad tysięcznych tradycji orężnych polskiego wojska.

Źródło: opracowanie własne.

Ideą warszawskiego Grobu Nieznanego Żołnierza jest uczczenie pamięci poległych w walce o niepodległość. Grób zaliczany jest do narodowych imponderabiliów, symbolizujących największe poświęcenie.

Jest w tej formie mogiły żołnierskiej świadectwo dopełnionej przysięgi wojskowej, znak wierności Rzeczypospolitej, a jednocześnie symboliczna tożsamość z każdą żołnierską mogiłą i wojennymi nekropoliami z tyłu bitew w naszych tysiącletnich dziejach.

Wzniesiony został dla apoteozy ofiary i bohaterstwa, które są znane i nazwane, jak też pozostają bezimienne. Grób Nieznanego Żołnierza, to także świadectwo moralnych praw narodu do wolności i życia w państwie niepodległym

Pomysł oddania hołdu poległym w walkach nieznanym żołnierzom narodził się bezpośrednio po I wojnie światowej we Francji. Pierwszy na świecie Grób Nieznanego Żołnierza powstał w Paryżu w 1920. Upamiętnia on 1 500 tys. żołnierzy poległych w latach 1914–1918. Równolegle z Francją utworzono miejsca hołdu bezimiennym żołnierzom w Wielkiej Brytanii.

W Polsce pierwsze inicjatywy stworzenia miejsca upamiętniającego poległych pojawiły się w 1921. Grób Nieznanego Żołnierza w Warszawie powstał jednak ostatecznie w 1925 pod kolumnadą Pałacu Saskiego.

2 listopada tego roku do grobu złożono zwłoki bezimiennego żołnierza, sprowadzone podczas specjalnej ceremonii z Cmentarza Obrońców Lwowa.

Pod koniec II wojny światowej grób uległ poważnemu uszkodzeniu w wyniku wysadzenia w powietrze. Wkrótce został odbudowany i ponownie odsłonięty w 1946 roku. Obecnie stanowi trójarkadowy fragment ocalałej kolumnady Pałacu Saskiego.

W latach 1990–1991 wystrój grobu częściowo zmieniono.

Przy Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie płonie wieczny znicz i służbę pełni warta honorowa z Batalionu Reprezentacyjnego Wojska Polskiego, a w święta państwowe odbywa się jej uroczysta zmiana z udziałem najwyższych władz państwa.

Muzeum Wojska Polskiego

Muzeum Wojska Polskiego to powszechnie znana placówka muzealna, która gromadzi, opracowuje naukowo i eksponuje muzealia wojskowo- historyczne.

Muzeum powstało 22 kwietnia 1920 roku, dekretem Naczelnego Wodza, Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. Jego organizatorem i pierwszym dyrektorem był płk Bronisław Gembarzewski.

Zbiory wzbogacały min. militaria przekazywane przez odrodzone wojsko II Rzeczypospolitej, licznych ofiarodawców i kolekcjonerów. Do 1939 roku zgromadzono ok. 70 tys. eksponatów.

Wojna spowodowała grabież zbiorów i niepowetowane straty materialne. W 1945 roku reaktywowano muzeum pod obecną nazwą, zabezpieczono dawne zbiory i gromadzono pamiątki wojenne.

W chwili obecnej w zbiorach muzealnych znajduje się ponad **250 tys. eksponatów**. Zbiory wciąż powiększają się o nowe zakupy oraz liczne dary. Zgromadzone eksponaty prezentowane są w salach ekspozycji stałej i na licznych wystawach czasowych.

Źródło: opracowanie własne.

W muzeum działa **archiwum ikonograficzne, biblioteka fachowa oraz specjalistyczne pracownie konserwacji zabytków metalu, drewna, malarstwa, skóry i tkanin. Muzeum jest doskonałym zapleczem do pracy naukowej i konserwatorskiej.**

Charakter zbiorów oraz wyspecjalizowana kadra pracowników, czyni z tej placówki także ważny ośrodek informacyjno-konsultacyjny. Do grona jego współpracowników należą członkowie Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy.

Muzeum utrzymuje kontakty z pokrewnymi placówkami w kraju i poza jego granicami m.in. za pośrednictwem Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzeów Broni i Historii Wojskowości (IAMAM). Jest także członkiem Polskiego Narodowego Komitetu Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM działającego pod patronatem UNESCO.

Pieśń Reprezentacyjna Wojska Polskiego

Minister Obrony Narodowej, decyzją nr 374/MON z dnia 15 sierpnia 2007 roku wprowadził w Siłach Zbrojnych RP Pieśń Reprezentacyjną Wojska Polskiego.

Pieśń Reprezentacyjną Wojska Polskiego stanowią wybrane fragmenty marsza Pierwszej Brygady, według tekstu oraz zapisu nutowego, stanowiącego załącznik do decyzji.

Legiony to żołnierska nuta.

Legiony to ofiarny stos.

Legiony to żołnierska buta.

Legiony to straceńców los.

My, Pierwsza Brygada.

Strzelecka gromada.

Na stos – rzuciliśmy swój życia los,

Na stos, na stos.

Mówili, żeśmy stumanieni,

Nie wierząc nam, że chcieć to móc!

Laliśmy krew osamotnieni.

A z nami był nasz drogi Wódz!

My, Pierwsza Brygada

Nie chcemy dziś od was uznania,

Ni waszych mów, ni waszych łez.

Skończyły się dni kołatania

Do waszych dusz, do waszych serc!

My, Pierwsza Brygada

Pieśń Reprezentacyjną Wojska Polskiego wykonywana jest w podczas obchodów Święta Wojska Polskiego i innych świąt wojskowych oraz w czasie uroczystości wojskowych organizowanych w jednostkach Sił Zbrojnych RP.

Podczas wykonywania Pieśni Reprezentacyjnej Wojska Polskiego obowiązuje zachowanie powagi i spokoju. Pododdziały zwarte i umundurowani żołnierze zachowują się zgodnie z ceremoniałem wojskowym.

1.2. Przepisy normujące tryb działalności służbowej żołnierza zawodowego – Ustawa o służbie żołnierzy zawodowych.

Do podstawowego dokumentu normującego tryb działalności żołnierza zawodowego należy Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (Dz.U.2010.90.593 z późn. zm.). Określa ona:

- 1) zasady powoływania do zawodowej służby wojskowej;
- 2) przebieg służby wojskowej żołnierzy zawodowych;
- 3) podstawowe uprawnienia i obowiązki służbowe żołnierzy zawodowych, w tym uprawnienia w zakresie działalności publicznej;
- 4) zasady otrzymywania uposażenia i innych należności pieniężnych przez żołnierzy zawodowych;
- 5) zasady zwalniania żołnierzy zawodowych z zawodowej służby wojskowej;
- 6) przebieg służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych;
- 7) przebieg służby wojskowej żołnierzy zawodowych i kandydatów na żołnierzy zawodowych w razie ogłoszenia mobilizacji, stanu wojennego i w czasie wojny.

Poszczególne zagadnienia szczegółowo normują rozporządzenia:

Załącznik nr 1.

Znajomość tych przepisów pozwoli na wykonywanie podstawowych obowiązków wynikających z zawodowej służby wojskowej i korzystanie z przysługujących żołnierzowi praw.

Regulamin ogólny SZRP - to kolejny dokument będący zbiorem postanowień regulujących wewnętrzną działalność Sił Zbrojnych. Stanowi swoisty kodeks praw i obowiązków żołnierskich. Określa między innymi:

1. Zasady zależności żołnierzy;
2. Zasady żołnierskiego zachowania się;
3. Postępowanie służbowe;
4. Codzienny tok służby;
5. Zabezpieczenie logistyczne;
6. Ochrona przeciwpożarowa;

7. Służba wewnętrzna;
8. Organizacja służby wartowniczej i patrolowej;
9. Ochrona informacji niejawnych;
10. Alarmowanie.

Karta Opisu Stanowiska Służbowego obejmuje zbiór obowiązujących normatywów charakteryzujących stanowisko służbowe oraz podstawowe wymogi i umiejętności, które powinien spełniać żołnierz zawodowy do objęcia stanowiska, jak również zawiera podstawowe obowiązki służbowe na tym stanowisku. Wykaz tych obowiązków jest podstawą sporządzenia opinii służbowej.

Zakres Obowiązków określa szczegółowo zadania, które żołnierz realizuje na zajmowanym stanowisku służbowym, a ponadto uprawnienia i odpowiedzialność związaną z stanowiskiem.

1.3. Dyscyplina wojskowa.

1.3.1. Pojęcie dyscypliny wojskowej.

Dyscyplina wojskowa zobowiązuje żołnierza do przestrzegania przepisów prawa dotyczących służby wojskowej i innych przepisów prawa przewidujących odpowiedzialność dyscyplinarną na zasadach i w trybie określonych w ustawie o dyscyplinie wojskowej oraz wykonywania rozkazów i decyzji wydanych w sprawach służbowych.

Przewinienie dyscyplinarne jest to naruszenie dyscypliny wojskowej, w wyniku działania lub zaniechania działania, które nie jest przestępstwem lub wykroczeniem albo przestępstwem skarbowym lub wykroczeniem skarbowym.

Wobec żołnierza, który popełnił przewinienie dyscyplinarne, postępowanie dyscyplinarne wszczyna bezpośredni przełożony dyscyplinarny

Zasady ponoszenia odpowiedzialności dyscyplinarnej przez żołnierza:

1. Żołnierz, który popełnia przewinienie dyscyplinarne, ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną.
2. Przewinienie dyscyplinarne może być popełnione zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie.
3. W trakcie reagowania dyscyplinarnego nie stosuje się drogi służbowej, chyba że ustawa stanowi inaczej.

PAMIĘTAJ!

Żołnierz ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną za popełnienie przewinienia dyscyplinarnego, posiadającego jednocześnie znamiona innego czynu zabronionego, jeżeli to naruszenie prawa miało związek ze służbą wojskową, niezależnie od odpowiedzialności ponoszonej na podstawie innych przepisów.

Odpowiedzialność dyscyplinarną żołnierz ponosi również za:

- 1) czyny, za które, właściwe organy są uprawnione do nakładania kar porządkowych lub wymierzania kar pieniężnych, jeżeli właściwy organ wystąpił z wnioskiem o ukaranie dyscyplinarne do dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej;
- 2) czyny o znamionach przestępstwa lub wykroczenia ściganego na wniosek dowódcy jednostki wojskowej albo wykroczenia ściganego na żądanie dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej jeżeli uprawniony dowódca lub kierownik instytucji cywilnej odstąpił od złożenia wniosku albo żądania;
- 3) czyny o znamionach przestępstwa lub wykroczenia albo przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, jeżeli sąd lub prokurator albo inny organ uprawniony do orzekania w tych sprawach wystąpił do dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej z wnioskiem o ukaranie dyscyplinarne.

UWAGA !

Za czyny wymienione w pkt 2 i 3, można wymierzyć najsurowszą karę – usunięcie ze służby kandydackiej, służby przygotowawczej, okresowej służby wojskowej albo z zawodowej służby wojskowej.

1.3.2. Obowiązki żołnierza w zakresie przestrzegania dyscypliny wojskowej.

Żołnierz, zobowiązany jest do przestrzegania dyscypliny wojskowej. **Wobec żołnierza, który narusza zasady dyscypliny wojskowej przełożony zobowiązany jest do niezwłocznego reagowania.**

Starszy stopniem podczas nieobecności przełożonego:

- uprawniony jest do wydania żołnierzowi rozkazu zaprzestania naruszania dyscypliny wojskowej;
- obowiązany jest do powiadomienia o tym fakcie przełożonego tego żołnierza.

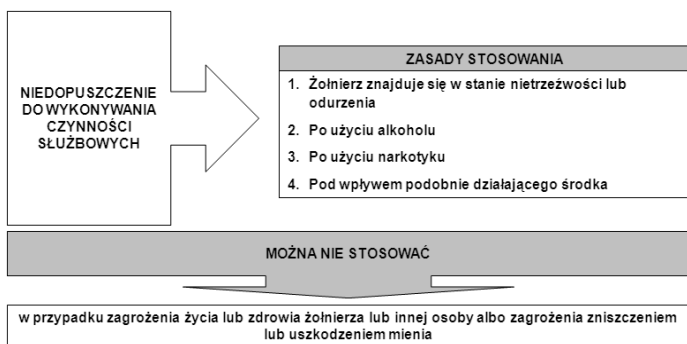
Reagowanie dyscyplinarne polega na:

- 1) zastosowaniu dyscyplinarnego środka zapobiegawczego;
- 2) zwróceniu żołnierzowi uwagi albo przeprowadzeniu z nim rozmowy ostrzegawczej;
- 3) wszczęciu postępowania dyscyplinarnego.

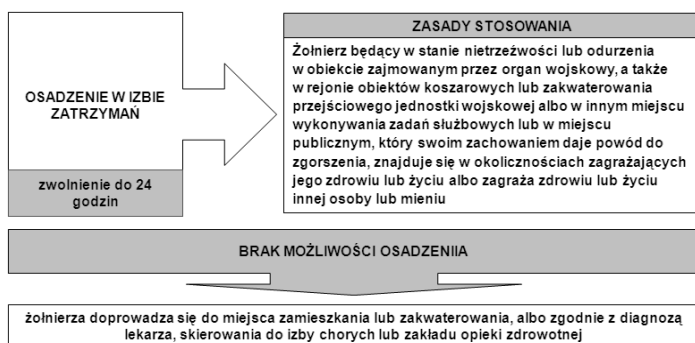
Zastosowanie dyscyplinarnego środka zapobiegawczego.

Przełożony dyscyplinarny (każdy) może wobec żołnierza, który naruszył dyscyplinę wojskową zastosować następujące dyscyplinarne środki zapobiegawcze:

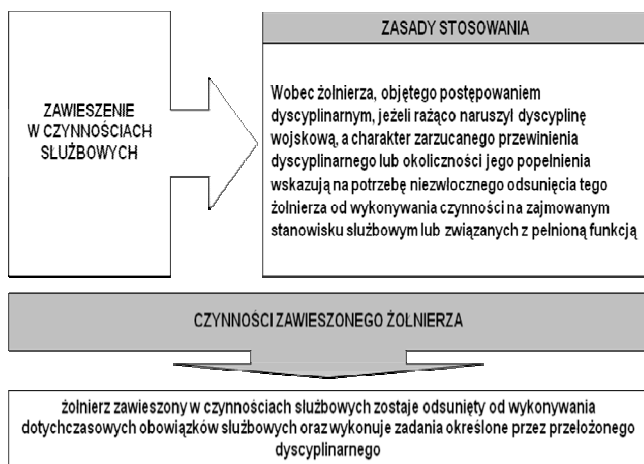
- 1) niedopuszczenie do wykonywania czynności służbowych;
- 2) osadzenie w izbie zatrzymań;
- 3) zawieszenie w czynnościach służbowych.

Rys. 1. Zasady niedopuszczenia żołnierza do wykonywania czynności służbowych.

Rys. 2. Zasady osadzania żołnierza w izbie zatrzymań.

Rys. 3. Zasady zawieszania żołnierza w czynnościach służbowych.

Zwrócenie żołnierzowi uwagi albo przeprowadzenie z nim rozmowy ostrzegawczej

Jeżeli okoliczności sprawy nie budzą wątpliwości i przełożony dyscyplinarny uznaje za wystarczające zwrócenie żołnierzowi uwagi albo przeprowadzenie z nim rozmowy ostrzegawczej, nie wszczyna postępowania dyscyplinarnego.

Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego

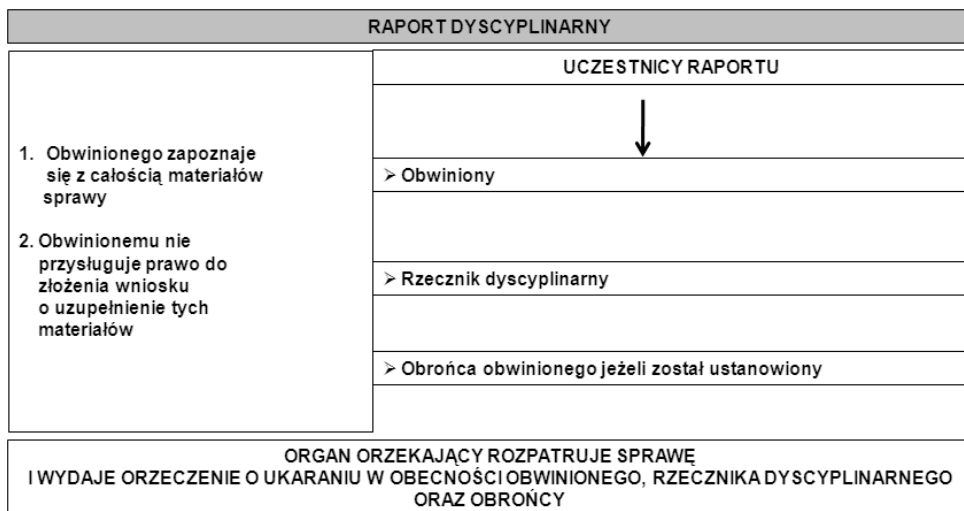
Postępowanie dyscyplinarne jest to ogół czynności mających na celu rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy przewinienia dyscyplinarnego, o popełnienie którego żołnierz jest obwiniony, prowadzonej **w trybie uproszczonym lub zwykłym**, a także postępowanie w sprawie wzruszenia prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego.

Tryby postępowania dyscyplinarnego

Tryb uproszczony – Jeżeli okoliczności popełnienia przewinienia dyscyplinarnego oraz wina żołnierza nie budzą wątpliwości wszczyna się postępowanie dyscyplinarne w trybie uproszczonym.

Wszczynając postępowanie dyscyplinarne w trybie uproszczonym, obwinionego wzywa się do raportu dyscyplinarnego, podając termin i miejsce jego przeprowadzenia oraz przedstawiając mu zarzut popełnienia przewinienia dyscyplinarnego.

**Wydane orzeczenie w trybie uproszczonym musi stanowić o ukaraniu.
Nie ma możliwości wydania innego orzeczenia.**

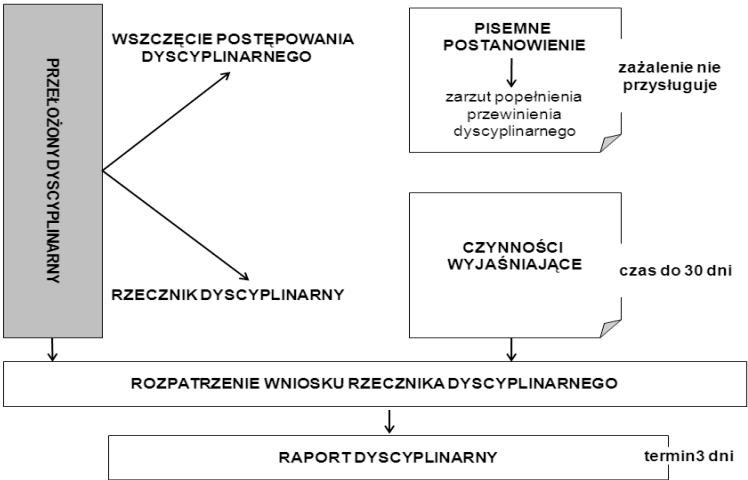
Rys. 4. Przebieg raportu dyscyplinarnego w trybie uproszczonym.

Po wydaniu orzeczenia w trybie uproszczonym, obwiniony może zgłosić sprzeciw. W tej sytuacji orzeczenie uznaje się za nie było a postępowanie dyscyplinarne w trybie zwykłym wszczyna wyższy przełożony.

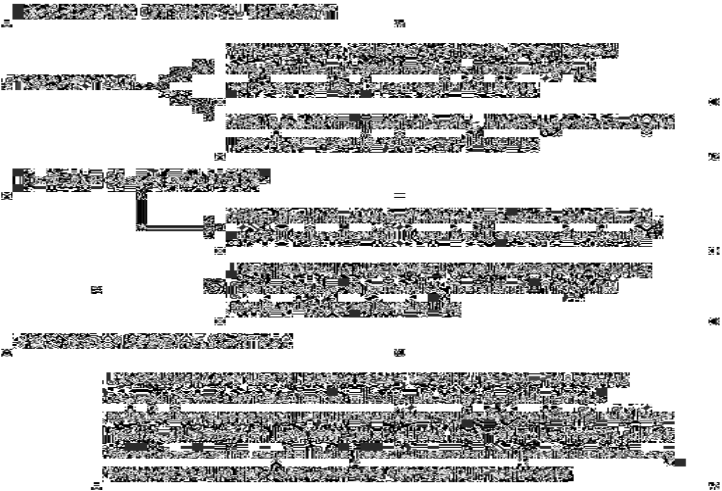
Tryb zwykły – Postępowanie dyscyplinarne w trybie zwykłym wszczyna się, wydając pisemne postanowienie, w którym przedstawia się obwinionemu zarzut popełnienia przewinienia dyscyplinarnego.

Na postanowienie o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego zażalenie nie przysługuje.

Postępowanie dyscyplinarne w trybie zwykłym prowadzi się w sprawach bardziej skomplikowanych i budzących wątpliwości.

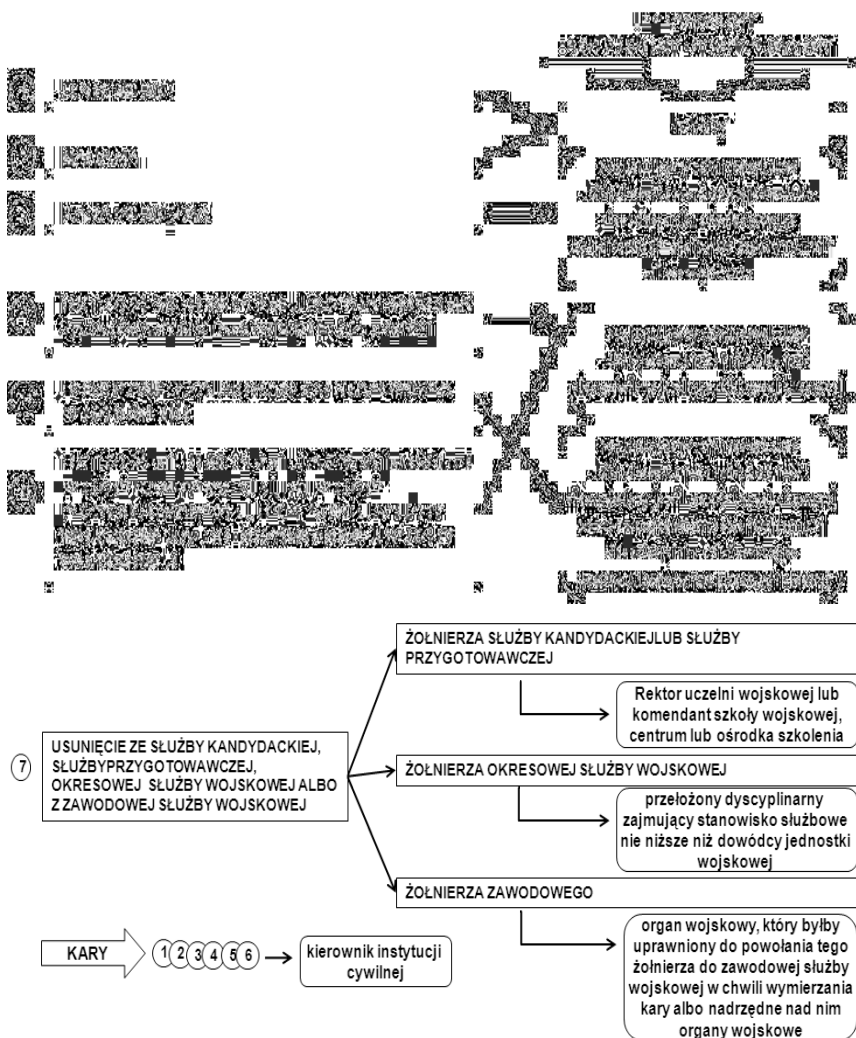
Rys. 5. Sposób prowadzenia postępowania dyscyplinarnego w trybie zwykłym.

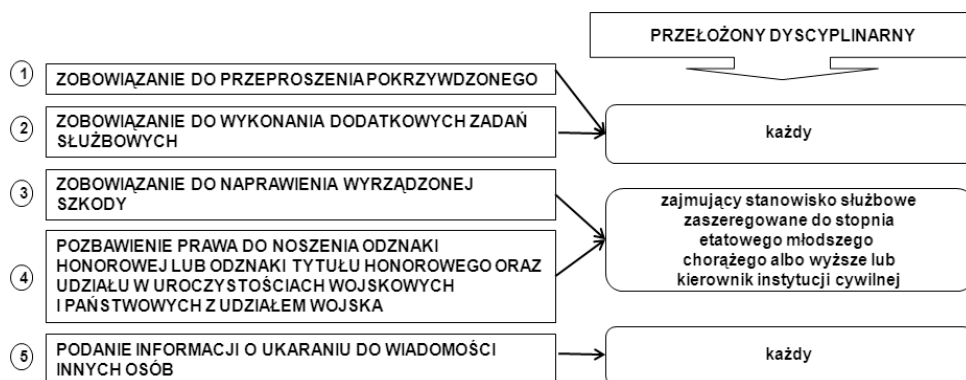
Rys. 6. Przebieg raportu dyscyplinarnego w trybie zwykłym.

1.3.3. Sankcje dyscyplinarne wobec żołnierzy naruszających zasady dyscypliny wojskowej.

Kary dyscyplinarne

Środki dyscyplinarne

Rys. 7. Katalog kar i środków dyscyplinarnych oraz uprawnienia przełożonych.

1.3.4. Służbowe i finansowe konsekwencje stosowane wobec sprawców naruszeń dyscypliny wojskowej.

Żołnierz, który narusza zasady dyscypliny wojskowej oprócz odpowiedzialności dyscyplinarnej ponosi również odpowiedzialność służbową i finansową:

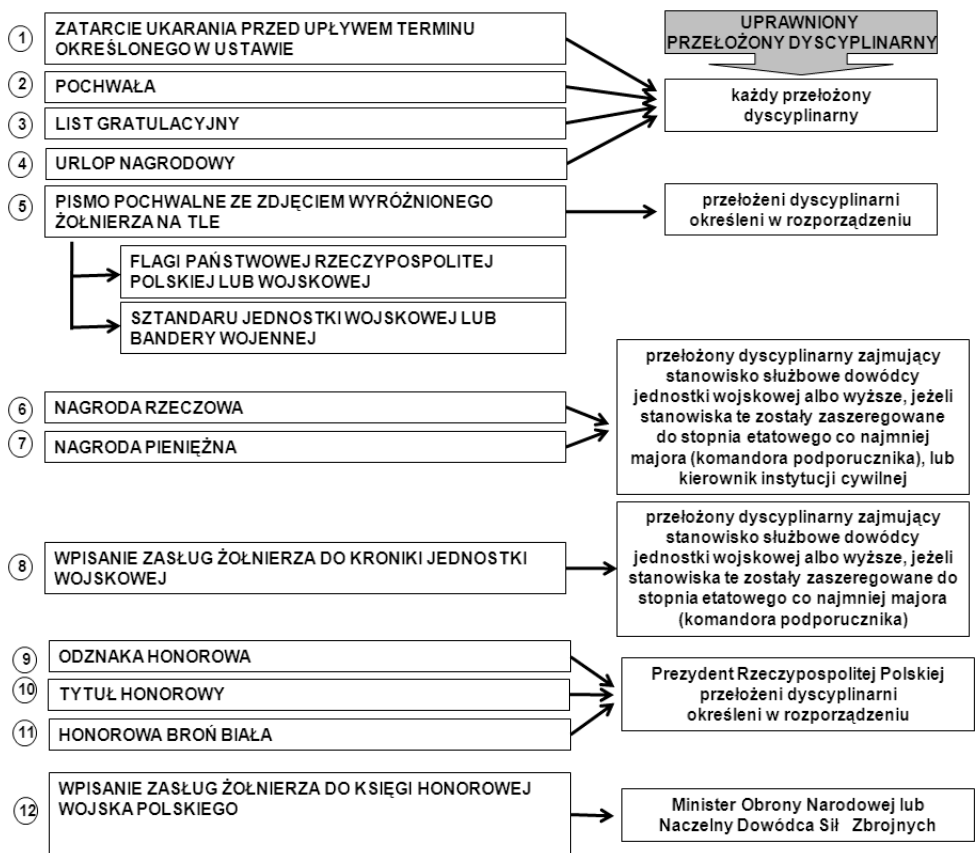
1. Niemożność mianowania żołnierza w czynnej służbie wojskowej w czasie pokoju na kolejny wyższy stopień wojskowy:
  - **niezdyscyplinowanie;**
2. Żołnierza zwalnia się z zawodowej służby wojskowej:
  - **skazanie prawomocnym wyrokiem sądu na karę pozbawienia wolności (aresztu wojskowego) bez warunkowego zawieszenia jej wykonania;**
  - **odmowa przyjęcia skierowania do wojskowej komisji lekarskiej lub nieusprawiedliwione niezgłoszenie się do tej komisji w określonym terminie i miejscu albo niepoddanie się badaniom, do których został zobowiązany przez komisję lekarską;**
  - **otrzymanie niedostatecznej ogólnej oceny w opinii służbowej;**
  - **otrzymanie w dwóch kolejnych latach oceny niedostatecznej ze sprawdzianu sprawności fizycznej lub nieprzystąpienia w dwóch kolejnych latach do tego sprawdzianu, chyba że został zwolniony z tego sprawdzianu z przyczyn służbowych lub zdrowotnych;**

- **niezłożenie w nakazanym terminie oświadczenia o stanie majątkowym, po jednorazowym pisemnym upomnieniu;**
  - **odmowa pełnienia służby na równorzędnym lub wyższym stanowisku służbowym;**
  - **nieobecność w służbie jednorazowo przez okres trzech dni roboczych, która nie została usprawiedliwiona.**
3. Żołnierza można zwolnić z zawodowej służby wojskowej:
- **skazanie prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności (aresztu wojsk.) z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary;**
  - **odmowa wydania lub cofnięcie żołnierzowi wymaganego poświadczenia bezpieczeństwa.**
4. Konsekwencje finansowe:
- **zawieszenie w czynnościach służbowych albo tymczasowe aresztowanie – Żołnierzowi zawiesza się połowę ostatnio otrzymanego uposażenia zasadniczego oraz wypłatę dodatków o charakterze stałym;**
  - **samowolne opuszczenie miejsca pełnienia zawodowej służby wojskowej lub poza nim pozostawanie albo odmawianie pełnienia służby bądź wykonywania obowiązku wynikającego z tej służby – Żołnierzowi zawiesza się wypłatę uposażenia oraz innych należności pieniężnych;**
  - **nieusprawiedliwiona nieobecność lub stwierdzenie zawinionej przez żołnierza niemożności pełnienia obowiązków służbowych (np. stan nietrzeźwy) - Za każdy dzień nieusprawiedliwionej nieobecności żołnierz traci prawo do 1/30 części miesięcznego uposażenia;**
  - **w przypadku nieobecności żołnierza zawodowego w służbie przez okres dłuższy niż dwa dni robocze w ciągu roku, która nie została usprawiedliwiona - dodatkowe uposażenie roczne nie przysługuje żołnierzowi.**

1.3.5. Zasady wyróżniania żołnierzy. Rodzaje wyróżnień.

Wyróżnianie żołnierzy

Żołnierzowi może być udzielone wyróżnienie za czyny świadczące o ofiarności i odwadze lub za szczególne osiągnięcia w wykonywaniu zadań służbowych.

Rys. 8. Katalog wyróżnień oraz uprawnienia przełożonych.

Przełożony dyscyplinarny może wystąpić do wyższego przełożonego dyscyplinarnego o udzielenie wyróżnienia, jeżeli sam nie jest uprawniony do jego udzielenia.

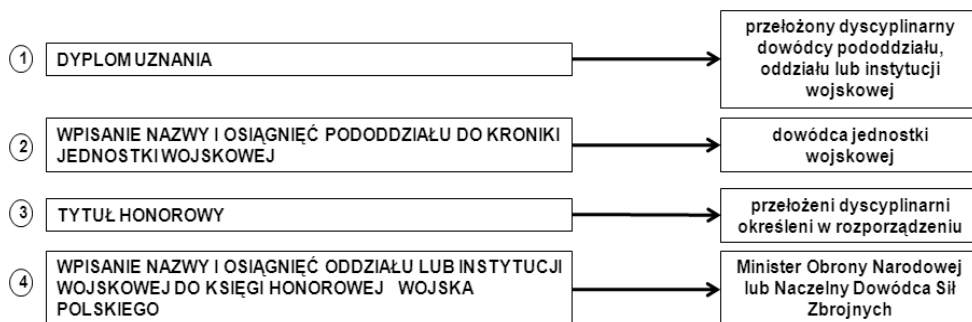
Wyróżnianie pododdziałów i oddziałów wojskowych

Pododdziały, oddziały i instytucje wojskowe można wyróżnić za:

- 1) czyny połączone z ofiarnością i odwagą żołnierzy tych pododdziałów i oddziałów, dokonane w czasie wojny lub w strefie działań wojennych;
- 2) szczególne osiągnięcia w wykonywaniu zadań służbowych, w tym szkoleniowych w czasie pokoju, w razie ogłoszenia mobilizacji lub stanów nadzwyczajnych, użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w kraju i poza

granicami państwa w działaniach antyterrorystycznych, akcjach humanitarnych, poszukiwawczych lub ratowniczych, a także w zwalczaniu klęsk żywiołowych oraz likwidacji ich skutków.

Rodzaje wyróżnień i przełożeń dyscyplinarni uprawnieni do wyróżniania

Rys. 9. Katalog wyróżnień dla pododdziałów i oddziałów.

1.3.6. Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego.

W myśl ustawy o dyscyplinie wojskowej żołnierz za popełnienie czynu będącego naruszeniem wyłącznie zasad etyki oraz godności i honoru żołnierza nie ponosi odpowiedzialności dyscyplinarnej. Ponosi natomiast odpowiedzialność honorową.

Kodeks Honorowy Żołnierza Zawodowego Wojska Polskiego określa naczelne wartości przynależne żołnierzowi:

1. Godność i honor żołnierza zawodowego;
2. Żołnierz zawodowy w służbie;
3. Żołnierz zawodowy w sytuacjach bojowych;
4. Żołnierz zawodowy poza służbą.

Honor – to postawa, dla której charakterystyczne jest połączenie silnego poczucia własnej wartości z wiarą w wyznawane zasady moralne, religijne lub społeczne i czasami skłonnością do przesadnej reakcji na naruszenie tych zasad. Naruszenie zasad honoru przez siebie lub innych odbierane bywa jako „dys honor” lub „hańba”. Honoru nie wystarczy zadeklarować, podlega on udowodnieniu w sytuacji, która pozwala na weryfikację według norm moralnych danej społeczności.

Przykładem honorowego postępowania jest:

- przyznanie się do błędu;
- dotrzymanie słowa;
- obrona podwładnego.

„**Godność** – to wartość wypływająca z szacunku dla samego siebie ...”. Zajmuję ważne stanowisko służbowe. Jestem ogniwem systemu obronnego. Beze mnie jest on ułomny. Cenię to sobie i dołożę wszelkich starań, aby być dobrym i pewnym ogniwem tego systemu.

Uczciwość w służbie to warunek powodzenia. Warunek tego, że wspólny wysiłek wielu żołnierzy nie pójdzie na marne.

- jak przygotowałem siebie, sprzęt, moich podwładnych?
- czy zrobiłem to rzetelnie – uczciwie?
- czy inni mogą na mnie polegać?
- czy meldując gotowość do wykonania zadania lub meldując wykonanie zadania meldowałem uczciwie jego wykonanie?

Skoro godność żołnierza wypływa z szacunku dla samego siebie to nie sposób okazywać szacunku innym, szczególnie gdy są to towarzysze służby. Szanując kolegów, przełożonych mam prawo oczekiwać szacunku od nich.

Żołnierz zawodowy w służbie

- ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje i działania. Nie jest prawdą, że odpowiedzialność wiąże się wyłącznie ze stanowiskiem dowódczym. Odpowiedzialność to również przeciwdziałanie złu. Nie obojętność, krótkowzroczność, milczenie, ale przeciwdziałanie.

Dobrym zwyczajem jest „przydzielanie” żołnierzowi rozpoczynającemu zawodową służbę wojskową wprowadzającego do tej służby.

Żołnierz zawodowy w sytuacjach bojowych

- męstwo, odwaga, pomoc współtowarzyszom broni.

Żołnierz zawodowy poza służbą

Żołnierz zawodowy poza służbą pozostaje żołnierzem w czynnej służbie wojskowej. Jest funkcjonariuszem publicznym i osobą szczególnego zaufania. Zawsze o tym pamiętaj!

Do zasad Kodeksu należy odwoływać się w sytuacjach etycznie wątpliwych

W sprawie honorowej każdy żołnierz ma prawo złożyć wniosek o jej rozpatrzenie przez właściwe zebranie korpusu zawodowego (zgromadzenie)

1.3.7. Organy przedstawicielskie żołnierzy zawodowych.

Organami przedstawicielskimi korpusu szeregowych zawodowych są:

1. Zebranie szeregowych zawodowych;
2. Przedstawicielstwa żołnierzy zawodowych jednostki wojskowej - mężowie zaufania wybrani przez zebrania w jednostce wojskowej;
3. Zgromadzenie mężów zaufania korpusu szeregowych zawodowych;
4. Kolegium Mężów Zaufania Korpusu Szeregowych Zawodowych.

Na szczeblu jednostki wojskowej organem przedstawicielskim dla korpusu szeregowych zawodowych jest **zebranie** szeregowych zawodowych, natomiast zgromadzenie mężów zaufania korpusu szeregowych zawodowych jest reprezentantem tego korpusu na szczeblu dowództwa rodzaju Sił Zbrojnych.

Na zebraniu w jednostce wojskowej szeregowi zawodowi wybierają ze swego składu **męża zaufania i jego zastępcę** na trzyletnią kadencję.

Do głównych zadań zebrania należy obrona praw żołnierzy zawodowych i środowiska wojskowego.

1.3.8. Alkohol a służba wojskowa.

Jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że żołnierz znajduje się w stanie nietrzeźwości lub odurzenia, po użyciu alkoholu, narkotyku lub pod wpływem podobnie działającego środka **przełożony ma obowiązek nie dopuścić żołnierza do wykonywania czynności służbowych** oraz w zależności od kwalifikacji prawnej czynu podjąć dalsze działania.

- 1) **stan po użyciu alkoholu** zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do:
  - stężenia we krwi od 0,2‰ do 0,5‰ alkoholu albo
  - obecności w wydychanym powietrzu od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu w 1 dm³.
- 2) **stan nietrzeźwości** zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do:

- stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo
- obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³.

Kwalifikacja prawna czynów popełnionych pod wpływem alkoholu

- wprawienie się w stan nietrzeźwości po wyznaczeniu do służby lub będąc w niej jest przestępstwem z art. 357 § 1 Kodeksu Karnego;
- sprzedaż i podawanie na terenie jednostki wojskowej alkoholu jest przestępstwem z art. 43 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi;
- podejmowanie czynności zawodowych (służbowych) jest wykroczeniem z art. 70 § 2 kodeksu wykroczeń;
- pozostawanie na terenie jednostki wojskowej w stanie co najmniej po użyciu alkoholu lub narkotyków jest przewinieniem dyscyplinarnym z pkt 35 RO SZ RP;
- spożywanie i nabywanie na terenie jednostki wojskowej alkoholu jest wykroczeniem z art. 43¹ ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi;
- posiadanie alkoholu jest przewinieniem dyscyplinarnym z pkt 35 RO SZ RP;
- wnoszenie alkoholu na teren jednostki wojskowej jest przewinieniem dyscyplinarnym z art. 16 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi.

1.4. Zadania jednostek szkolnictwa wojskowego w procesie rozwoju zawodowego szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR.

1.4.1. Struktura jednostek szkolnictwa wojskowego.

Jednostki szkolnictwa wojskowego pełnią służebną rolę w przygotowaniu kandydatów na żołnierzy zawodowych oraz w doskonaleniu zawodowym kadry Sił Zbrojnych, realizując zadania dydaktyczne na trzech poziomach.

Pierwszym poziomem jest szkolenie kandydatów na szeregowych zawodowych oraz szeregowych NSR. Zadania w tym zakresie realizują Centra Szkolenia w specjalistycznych strukturach organizacyjnych. Ponadto, Centra Szkolenia realizują proces doskonalenia zawodowego swoich absolwentów,

poszerzając ich wiedzę, bądź nadając kolejne uprawnienia, niezbędne na zajmowanym lub przewidywanym do objęcia stanowisku służbowym.

Drugim poziomem – zapewniającym szeregowym rozwój zawodowy jest kształcenie na podoficera. Zadania w tym zakresie realizują Szkoły Podoficerskie.

Trzecim poziom – to kształcenie oficerów. Zadania w tym zakresie realizują Akademie wojskowe oraz Wyższe Szkoły Oficerskie. W obowiązującym systemie prawnym nie ma możliwości (pełniąc czynną służbę wojskową) przejścia z pierwszego poziomu do trzeciego z pominięciem korpusu podoficerskiego.

Każdy omawiany powyżej poziom ma swoje uwarunkowania prawne, omówione w pierwszym podrozdziale Poradnika.

1.4.2. System doskonalenia zawodowego szeregowego zawodowego oraz szeregowego NSR.

System doskonalenia zawodowego w Siłach Zbrojnych RP odnosi się do wyżej wymienionych trzech poziom kształcenia, definiując określone dla nich formy doskonalenia zawodowego. Na potrzeby korpusu szeregowych przypisano formę kursową figurującą pod nazwą „**Kursy doskonalące**”. Kursy realizuje się w ramach obowiązującego każdego żołnierza kontraktu na pełnienie służby. Celem „Kursu ...” jest podwyższanie kwalifikacji i uzupełnienie wiedzy na zajmowanym stanowisku służbowym (lub proponowanym do wyznaczenia stanowisku służbowymi) są organizowane wg. potrzeb. Wykaz kursów kwalifikacyjnych wraz z ich opisem zawarty jest w Decyzji Ministra Obrony Narodowej w sprawie wprowadzenia w Siłach Zbrojnych RP systemu doskonalenia zawodowego żołnierzy zawodowych.

Natomiast zapisy dotyczące wymogów na stanowisku służbowym zawarte są w **Karcie Opisu Stanowiska Służbowego (KOSS)**. Wskazana powyżej „Decyzja...” oraz KOSS są do wglądu w sekcji personalnej macierzystej Jednostki wojskowej. System doskonalenia zawodowego szeregowego zawodowego jest odmienny od systemu doskonalenia przypisanej szeregowym NSR. Różnica polega na ściśle określonym czasie szkolenia żołnierza NSR w systemie rocznym ze wskazaniem na szkolenie w macierzystej jednostce wojskowej, przewidywanych zadań, oraz cyklu przygotowania (szkolenia) do wykonywania zadań.

Szeregowy NSR wprowadzony jest do systemu doskonalenia zawodowego wynikającego z Decyzji Ministra Obrony Narodowej w przedmiotowej sprawie z chwilą podpisania kontraktu do służby zawodowej.

1.4.3. Zadania jednostek szkolnictwa wojskowego w zakresie przygotowania zawodowego kandydatów oraz doskonalenia zawodowego szeregowych zawodowych.

W jednostkach szkolnictwa wojskowego w celu zachowania kompatybilności pomiędzy szeregowymi kończącymi szkolenie zawodowe w różnych Centrach szkolenia przyjęto standard przygotowania zawodowego nazwany – **Kwalifikacjami absolwenta**. Określono że absolwent (szeregowy zawodowy i szeregowy NSR) powinien:

- posiadać wiedzę z zakresu podstaw przedmiotów humanistycznych i wojskowych dotyczącą istoty wykonywania zawodu - żołnierz zawodowy, oraz znać przepisy i zawarte w nich treści dotyczące prawidłowości i zasady funkcjonowania żołnierza zawodowego (szeregowego) w jednostce wojskowej w warunkach pokojowych, kryzysu i wojny.
- posiadać wiedzę i umiejętność sprawnego poruszania się w środowisku armii zawodowej przypisaną do specjalności wojskowej oraz znać zagrożenia wynikające z nieprzestrzegania przepisów resortowych i cywilnych obowiązujących żołnierza.
- posiadać wiedzę w zakresie uzyskania i utrzymywania wysokiej sprawności fizyczną oraz odporności psychicznej, pozwalającą na niezakłóconą realizację zadań w warunkach stresu i wzmożonego ryzyka oraz być świadomy wagi zadań wykonywanych na terytorium kraju i poza granicami państwa.
- identyfikować się ze swoim środowiskiem jako osoba mająca wpływ na funkcjonowanie jednostki wojskowej, w zakresie jakości realizacji zadań.
- być przygotowany do pogłębiania wiedzy ogólnej i specjalistycznej oraz podnoszenia kwalifikacji (umiejętności) niezbędnych na zajmowanym stanowisku.

Po ukończeniu Kursów (szkoleń) doskonalących szeregowy zawodowy powinien spełniać kryteria żołnierza zawodowego. Powinien znać zadania Sił Zbrojnych w sferze konwencji międzynarodowych w aspekcie technik

przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom. Poznane dokumenty normatywne oraz inne przepisy regulujące tok życia i działalności służbowej oraz zasady użycia wojsk w działaniach taktycznych powinny uświadomić mu miejsce i rolę żołnierza zawodowego w realizacji zadań w obszarze utrzymania bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Nabyte wiadomości i umiejętności stanowią podstawę do świadomej realizacji zadań w różnych uwarunkowaniach wynikających z zagrożeń militarnych i nie militarnych oraz funkcjonowania w środowisku cywilno – wojskowym w czasie wykonywania zadań dotyczących utrzymania pokoju oraz stabilizacyjnych.

1.5. Podstawy psychologii.

1.5.1. Stres w życiu codziennym i służbie wojskowej.

Stres jest nierozzerwalnie związany z naszym życiem. Warto zatem oswoić się z tym zjawiskiem i szukać najbardziej skutecznych sposobów radzenia sobie z nim. Im więcej wiemy na temat źródeł przeżywanego stresu oraz jego objawów i następstw, tym lepiej potrafimy wykorzystać mechanizmy związane ze stresem na swoją korzyść.

Stres jest reakcją organizmu na stawiane mu wymagania i sytuacje trudne w której możemy wyróżnić trzy fazy:

- a) faza mobilizacji – natychmiast po zadziałaniu czynników szkodliwych wzrasta ogólna zdolność do działań intelektualnych (myślenie, analizowanie, kojarzenie, wnioskowanie). Mobilizowane są zasoby energetyczne, wzrasta aktywność, dynamika ruchów.
- b) faza rozstrojenia – jeżeli trudność nie zostanie pokonana, a stresująca sytuacja trwa nadal – stopniowo zaczynają się pogarszać orientacja i kontrola sytuacji. Następuje coraz większe rozstrojenie emocjonalne, obniża się znacząco sprawność działania i samokontroli.
- c) faza destrukcyjna – gdy sytuacja silnego stresu trwa zbyt długo i człowiek nie otrzyma żadnej pomocy – w końcu wyczerpują się naturalne możliwości obronne organizmu. Brakuje motywacji do działania, czynności wykonywane są chaotycznie i nieskutecznie, zanika zdolność do kontrolowania sytuacji i własnego postępowania.

W sytuacji trudnej ważniejsze od tego co się rzeczywiście dzieje jest to jak te wydarzenia zinterpretujemy. Tą samą trudną sytuację możemy odbierać jako:

- a) zagrożenie – paraliżować nas mogą wówczas emocje takie jak: strach, lęk, zamartwianie się.
- b) strata – zatrzymywać w miejscu będą nas emocje takie jak: złość, żal, smutek.
- c) wyzwanie – w tym przypadku emocje/potrzeby takie jak: nadzieja, ekscytacja, zapał, radość, potrzeba osiągnięć, potrzeba rozwijania się, przekraczania własnych możliwości będą nas silnie mobilizować.

Źródła stresu w życiu codziennym i służbie wojskowej

Każda sytuacja, która jest nowa, nieznana, niespodziewana lub dzieje się wbrew naszej woli i oczekiwaniom może wywołać stres. Jednocześnie źródła stresu dla każdej osoby mają specyficzny, indywidualny charakter. Czynniki, które na jednych nie będą w ogóle działały, innych mogą silnie zestresować. Dlatego ważne jest żeby nauczyć się identyfikować swoje własne źródła stresu, którymi mogą być:

- czynniki zewnętrzne (pogoda, hałas, pośpiech, przeludnienie, natłok informacyjny).
- czynniki społeczne (aspiracja zawodowa, hierarchia społeczna, konflikty międzyludzkie, funkcjonowanie w grupie, nakazy, zakazy, stabilność finansowa).
- czynniki osobiste (potrzeby emocjonalne, konflikty, utrata bliskich, samoocena, zagrożenie własnego zdrowia i życia).

Ponieważ każdy z nas inaczej reaguje na stres, umiejętność rozpoznawania sygnałów, które wysyła nam organizm jest ważnym krokiem do poradzenia sobie z napięciem. Ważna jest również umiejętność zauważania objawów stresu u bliskich czy kolegów/koleżanek ponieważ wtedy możemy zaoferować im pomoc i wsparcie.

Warto przyrzeć się typowym objawom towarzyszącym stresowi i ujawniającym się w różnych sferach:

POZNAWCZEJ (myślenie)	EMOCJONALNEJ	FIZJOLOGICZNEJ	BEHAVIORALNEJ (zachowanie)
- niemożność skupienia uwagi - problemy z pamięcią - gonitwa myśli - pustka w głowie - gubienie wątku - dezorientacja - trudności w podejmowaniu decyzji - wyolbrzymianie problemów	- wzmózone napięcie - poczucie bezradności - brak nadziei - poczucie osamotnienia - zakłopotanie - złość - lęk - poczucie winy	- przyspieszone bicie serca - przyspieszony oddech - suchość w ustach - wzmózona potliwość - bóle głowy, brzucha - biegunka - zaparcia - napięcie, drżenie i bóle mięśni - uczucie gorąca i zimna	- bezsensowność - brak apetytu lub objadanie się - jąkanie - obgryzanie paznokci - tiki nerwowe - sięganie po używki - samookaleczanie się - zamykanie się w sobie - placzliwość - wybuchy złości - agresja - odrętwienie - niechęć do rozmów o swoich sprawach - osłabienie wydajności - pochopne działanie

Świadomość naszych zachowań i reakcji będących odpowiedzią na sytuacje trudne daje nam dobry punkt wyjścia do opanowania umiejętności radzenia sobie ze stresem, bez której:

- może pojawić się pokusa sięgania po szybkie i łatwe sposoby rozładowywania napięcia jak np. środki psychoaktywne, picie alkoholu czy zażywanie leków. Takie „radzenie sobie” ze stresem odrywa od rzeczywistości, pozwala zapomnieć o zadaniach, obowiązkach i zagrożeniach, jednak działanie substancji zmieniających świadomość jest krótkotrwałe i nie likwiduje źródła problemów. Zmiana jest więc tylko chwilowa, pozorna i złudna;
- udawanie przed innymi i przed samym sobą, że „problemu nie ma”, unikanie trudności, przeczekiwanie, zamykanie się w sobie;
- może pojawić się agresja, którą kierujemy przeciwko innym ludziom (rozładowywanie napięcia poprzez krzywdzenie innych) albo przeciwko samemu sobie (rozładowywanie napięcia poprzez sprawianie sobie bólu);

- mogą pojawiać się problemy zdrowotne: osłabienie odporności, alergie, dolegliwości bólowe, migreny, choroby układu krążenia, układu pokarmowego i układu oddechowego.

1.5.2. Stres pola walki.

Służba wojskowa poza granicami kraju jest nierozzerwalnie związana z działaniami w sytuacjach ekstremalnych, traumatycznych, wykraczających poza ramy zwykłych ludzkich doświadczeń. Na specyficzny charakter odczuwanego w misji stresu duży wpływ mają:

Zagrożenie militarne:

- stałe niebezpieczeństwo ostrzelania przez nieznanych sprawców,
- możliwość występowania ataków terrorystycznych,
- pozostałości ostatniego konfliktu (miny, niewybuchy),
- nieprzewidywalność ataków.

Realizacja zadań:

- długotrwałe napięcie psychiczne związane z koniecznością pozostawania w stałej gotowości;
- akcje z użyciem broni, akcje ratownicze itp.;
- działanie w terenie nieznanym;
- długotrwały wysiłek;
- konieczność bezwzględnego podporządkowania się przepisom wynikającym ze specyfiki misji;
- ograniczenie swobody osobistej.

Klimat i warunki terenowe:

- wysokie temperatury/ duże wahania temperatur;
- bardzo mała lub bardzo duża wilgotność powietrza;
- duże nasłonecznienie;
- niedobór wody pitnej;
- burze piaskowe.

Względna izolacja:

- przebywanie w zamkniętym środowisku (niewielka przestrzeń, te same osoby);
- ograniczenie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym;
- ścisłe ograniczenia w nawiązywaniu kontaktów z miejscową ludnością;
- nieznajomość lokalnych zwyczajów i tradycji;
- monotonia i ograniczona oferta kulturalna.

Rozłąka:

- tęsknota za rodziną;
- niemożność zaspokajania potrzeb seksualnych;
- niepokojące informacje, plotki dotyczące bliskich docierające z kraju;
- ograniczone możliwości utrzymywania kontaktu telefonicznego czy internetowego z najbliższymi.

Stres odczuwany w związku z uczestniczeniem w misji wpływa na działania i zachowania żołnierzy wywołując zarówno pozytywne jak i negatywne zjawiska:

WPŁYW POZYTYWNY

1. Zgranie się grupy.
2. Wzrost lojalności w stosunku do kolegów i przełożonych.
3. Wzrost identyfikacji z jednostką.
4. Poczucie celu, misji.
5. Wzrost odporności na trudy, niewygody, ból.
6. Zwiększenie tendencji do ataków odwagi, heroizmu, poświęcenia.

WPŁYW NEGATYWNY

1. Silne napięcie mięśniowe, nerwowość ruchów, niemożność usiedzenia w jednym miejscu, niezdarność i brak precyzji w działaniu.
2. Nadwrażliwość na bodźce – podrywanie się na nagłe i głośne dźwięki czy gwałtowne ruchy.
3. Rozstrój żołądka, wymioty, wypróżnianie się i/lub moczenie w sytuacji nagłego zagrożenia.
4. Znużenie, wykonywanie najdrobniejszych czynności z wielkim wysiłkiem.
5. Trudności z koncentracją, skupieniem się czy przypominaniem sobie szczegółów.

6. Niepokój, oczekiwanie na najgorsze, „czarnowidztwo”.
7. Drażliwość: przeklinanie, narzekanie, wybuchowość.
8. Trudności w zasypianiu, budzenie się z powodów koszmarów sennych.
9. Wyrzuty sumienia z powodu popełnionych błędów lub uporczywe rozpatrywanie tego co powinno było się zrobić a się nie zrobiło.

Wszystkie wymienione przejawy stresu bojowego są naturalnym następstwem wykonywania trudnych zadań w ekstremalnych, zagrażających życiu warunkach.

Aby przeciwdziałać negatywnym skutkom stresu bojowego należy:

- Udzielać kolegom pomocy w potrzebie – poszkodowanym, rannym, zagrożonym w różny sposób – wg generalnej zasady: nikogo nie pozostawiamy samemu sobie bez pomocy.
- Okazywać szacunek wobec lokalnych praw, zwyczajów i tradycji zwłaszcza religijnych.
- Nie zbliżać się do najświętszych miejsc kultu religijnego poza granice przyjęte i uznawane przez strony (niezapuszczanie się w te miejsca, nawet w warunkach dynamicznie prowadzonych akcji).
- Unikać działań pochopnych – podejmowania zbędnego ryzyka, nieprzemyślanego użycia broni lub innych środków przemocy, akcji niezaplanowanych – bez odpowiedniego zabezpieczenia czy wsparcia.
- Koncentrować się podczas działań na wykonywaniu zadań zgodnie z planem, ale z jednoczesną gotowością do działania w sytuacji nieprzewidzianego obrotu zdarzeń.
- Każdorazowo po drastycznym, traumatycznym wydarzeniu, akcji, korzystać z dostępnych form odreagowania silnych emocji (rozmowa z zaufanym kolegą, przełożonym, kapelanem, psychologiem, defusing, odprawa po akcji).
- Omawiać z przełożonymi, kapelanem, psychologiem, rozterki i wątpliwości natury etyczno-moralnej w celu zrozumienia, zaakceptowania złożoności sytuacji polityczno-militarnej w rejonie misji.
- Stosować proste techniki relaksacyjne, rozluźniające, dotleniające, uspokajające, słuchać muzyki.

- Dbać na ile to tylko możliwe – o regenerację sił fizycznych i psychicznych (sen, drzemka, kąpiel, sport).
- Odwoływać się do swojej pamięci i doświadczeń – „jak radziłem sobie poprzednio”.
- Odwracać uwagę od źródła stresu.
- Przywoływać wspierające wspomnienia.
- Często myśleć o przyszłości – „co dobrego mnie czeka”, „co będę robił jak z tego wyjdę”.
- Znaleźć sobie zajęcie w czasie wolnym.
- Jak najwięcej rozmawiać z życzliwymi osobami.

Następstwa zdarzeń traumatycznych: ostra reakcja na stres (ASD) i zespół stresu pourazowego (PTSD).

Uczestniczenie w sytuacjach szczególnie trudnych naraża nas na możliwość wystąpienia zaburzeń postresowych.

Jeśli więc:

- osoba doświadczyła, była świadkiem lub została skonfrontowana ze zdarzeniem, w którym ktoś poniósł śmierć, doznał poważnych obrażeń lub istniała groźba śmierci, obrażeń
- reakcję osoby na to zdarzenie charakteryzuje intensywny strach, bezradność, przerażenie lub odraza

to możemy podejrzewać, że przeżywa ona ASD lub PTSD.

ASD – Zespół Ostrego Stresu:

Zmiany psychiczne występujące jako skutek przeżytej traumy. Trwają co najmniej 2 dni, ale nie dłużej niż miesiąc. Objawy:

- zanik oczekiwanych reakcji emocjonalnych;
- odrętwienie/pobudzenie, niepokój;
- ograniczenie świadomości oceny wydarzenia traumatycznego i jego skutków;
- zaburzona pamięć urazowych zdarzeń;
- ponowne doświadczanie urazowych zdarzeń;

PTSD – Zespół Stresu Pourazowego:

Zmiany psychiczne podobne do wyżej wymienionych, ale inaczej się przejawiające w czasie. PTSD ujawnia się od jednego miesiąca do wielu lat po traumatycznym zdarzeniu, Objawy:

- uporczywe przypominanie sobie lub odzywanie stresora w postaci zakłócających przeblysków żywych wspomnień lub powracających snów albo w postaci gorszego samopoczucia w sytuacji zetknięcia się z okolicznościami przypominającymi stresor;
- unikanie myśli, uczuć, rozmów, okoliczności przypominających stresor, ograniczony zakres przeżywanych emocji, wyobcowanie;
- całkowita lub częściowa niezdolność do odtworzenia pewnych ważnych okoliczności zetknięcia się ze stresorem;
- uporczywie utrzymujące się objawy zwiększonej psychologicznej wrażliwości i stanu wzbudzenia (zaburzenia snu, koncentracji, drażliwość, wybuchy gniewu, nadmierna czujność, wzmożona reakcja zaskoczenia).

1.5.3. „Antystresowe SOS” – konstruktywne metody walki ze stresem.

Nie ma uniwersalnych metod radzenia sobie ze stresem – takich, które byłyby skuteczne w każdej sytuacji i dla każdego. Są jednak cechy i umiejętności, które warto posiadać i w sobie rozwijać oraz doświadczenia, które warto zbierać aby konstruktywnie walczyć ze stresem i jego negatywnymi skutkami.

W przezwyciężaniu stresu pomaga:

- **wiedza i samoświadomość** – dotycząca czynników/sytuacji, które indywidualnie na daną osobę działają stresująco oraz indywidualnych reakcji organizmu i sposobów postępowania, które w sytuacji trudnej pomagają poczuć się lepiej;
- dokładna i prawdziwa **wiedza o realnym zagrożeniu** związanym z sytuacją, która postrzegamy jako zagrażającą;
- **poprzednie doświadczenia** radzenia sobie w sytuacjach trudnych – ewentualne obserwacje jak radzili sobie inni;
- **stabilne poczucie własnej wartości** – wiara w siebie i swoje możliwości;
- **dojrzałość emocjonalna i zrównoważenie emocjonalne**;
- **pozytywne nastawienie** do życia, świata i ludzi;

- **umiejętność nabierania dystansu** do sytuacji trudnej (oceny sytuacji z perspektywy innych osób lub perspektywy czasu);
- **dobre wykształcenie** w zakresie zadań służbowych;
- **umiejętność budowania i korzystania ze wsparcia innych ludzi.**

Wsparcie społeczne, czy to w postaci osób najbliższych czy kolegów/koleżanek z grupy, jest wartością, którą trudno przecenić. Więzy międzyludzkie oparte na szacunku i zaufaniu oraz świadomość, że „nie jestem sam z problemem” mogą przynieść ogromną ulgę. Przy udzielaniu wsparcia koleżeńskiego wskazane jest:

- nie pozostawianie osoby z objawami skrajnego stresu samemu sobie;
- wytworzenie poczucia bliskości i bezpieczeństwa (utrzymywanie kontaktu wzrokowego lub głosowego, objęcie ramieniem, poklepanie po plecach);
- cierpliwe słuchanie;
- unikanie łatwych pocieszeń w stylu: „nie martw się, wszystko będzie dobrze”;
- wskazywanie możliwych rozwiązań, podpowiadanie sposobów działania możliwych do wykonania w danym stanie psychicznym;
- eliminowanie beczynności, przydzielanie prostych ale sensownych zajęć;
- dawanie osobistego przykładu (zdecydowanie, rozważne działanie);
- pokierowanie do kompetentnych osób (psychologa, kapelana, lekarza).

Warto pamiętać, że w życiu zdarzają się sytuacje, w których najlepszym rozwiązaniem jest zwrócenie się o pomoc do zaufanych osób. Czasem sama rozmowa, omówienie sytuacji pozwala nabrać dystansu i znacznie zmniejszyć odczuwane napięcie.

W minimalizowaniu stresu przydatne okazać się mogą również **techniki relaksacji**: oddychanie, rozluźnianie mięśni czy wizualizacja.

1. Oddychanie.

Głębokie i swobodne oddychanie jest jednym z najlepszych sposobów na opanowanie stresowych reakcji organizmu.

Przykładowy sposób wykonania relaksacyjnego ćwiczenia oddechowego:

- weź głęboki oddech przez nos – spokojnie, nie unosząc ramion ani nie nadwyrężając płuc;
- wstrzymaj chwilę powietrze – „wepchnij” tlen do najdalszych zakątków twojego ciała: dłoni, stóp, głowy;
- powoli i głośno wypuść powietrze przez usta;

- powtórz to kilka razy – tak łagodnie aby wdechy i wydechy stały się jednym, nieprzerwanym strumieniem powietrza;
- kiedy wypuszczasz powietrze, pocuj jak znika napięcie i sływa z całego twojego ciała na podłogę.

2. Rozluźnianie mięśni (świadome oddziaływanie na poszczególne grupy mięśni).

Przykładowy sposób wykonania ćwiczenia rozluźniającego:

- niezależnie od tego czy siedzisz, czy stoisz, skup się na napięciu jednej grupy mięśni np. mięśni rąk;
- po kilku sekundach rozluźnij mięśnie i zwróć uwagę na różnicę między stanem napięcia a rozluźnieniem;
- następnie skup się na napięciu mięśni nóg;
- po kilku sekundach rozluźnij mięśnie nóg,
- teraz napnij kolejno mięśnie pleców, brzucha, pośladków, ramion i twarzy;
- po kilku sekundach pozwól im odprężyć się i przez chwilę zachowaj ten stan rozluźnienia;
- powtórz te czynności ze wszystkimi grupami mięśni.

3. Wizualizacja (wykorzystywanie wyobraźni i wspomnień).

Przykładowy sposób wykonania ćwiczenia wizualizacyjnego:

- przypomnij sobie sytuację z przeszłości, kiedy byłeś w pełni spokojny, odprężony i szczęśliwy;
- przypomnij sobie tę sytuację w najdrobniejszych szczegółach;
- przywołaj obraz tej sytuacji i zobacz go jak najdokładniej: kształty, kolory, odległości, ruch;
- przypomnij sobie jakie dźwięki towarzyszyły tej sytuacji i usłysz je jeszcze raz;
- przypomnij sobie zapachy, które wtedy cię otaczały i pocuj je również teraz;
- zobacz siebie jak wówczas wyglądałeś, jak wyglądała twoja twarz i całe ciało;
- przywołaj uczucia jakie miałeś wtedy w swoim ciele, przywołaj to wrażenie przyjemnego odprężenia i rozluźnienia;
- wróć teraz do rzeczywistości, ale pamiętaj, że do tych miłych obrazów i przyjemnego samopoczucia możesz powrócić kiedy tylko będziesz chciał.

W sytuacjach szczególnie trudnych potrzebne mogą okazać się bardziej rozbudowane sposoby rozładowania stresu jak np. „**defusing**” (odreagowanie, wentylacja emocji).

Jest to metoda pomocy psychologicznej sprowadzająca się do odreagowania silnych emocji i napięć spowodowanych udziałem (w charakterze uczestnika, świadka lub ofiary) w szczególnie dramatycznych wydarzeniach.

Jej zasadniczym celem jest:

- zapobieganie wystąpieniu zespołu stresu pourazowego;
- ocena stanu psychicznego żołnierzy.

Defusing należy przeprowadzić możliwie szybko po zaistnieniu zdarzenia. Ważne jest aby prowadzącym był bezpośredni przełożony będący jednocześnie uczestnikiem zdarzenia.

Zasadniczą część defusingu stanowi opowiadanie przez uczestników przebiegu zdarzenia koncentrujące się na odpowiedziach na pytania:

Gdzie byli w istotnych momentach zdarzenia?

Co wówczas robili?

Co odczuwali?

Co zrobili, a co wymknęło się spod kontroli?

Jakie wnioski płyną z przebiegu zdarzeń: indywidualnie i dla zespołu?

Co czują obecnie, po zakończeniu akcji?

Kolejną zaawansowaną, profesjonalną formą pomocy psychologicznej stosowaną wobec osób uczestniczących w wydarzeniach skrajnie traumatycznych jest **debriefing**.

Celem debriefingu jest:

- przywrócenie równowagi emocjonalnej i zdolności do dalszego działania;
- ograniczenie skutków przeżytego stresu;
- zmniejszenie prawdopodobieństwa wystąpienia stresu pourazowego.

Debriefing przeprowadza przygotowany specjalista (psycholog, lekarz) w czasie: od 24 do 72 godzin po wydarzeniu.

Poszczególne fazy debriefingu to:

1. wprowadzenie (cele i zasady);
2. relacjonowanie faktów;
3. analiza myśli;

4. analiza reakcji (uczucia, myśli, wrażenia dźwiękowe, zapachowe);
5. identyfikacja symptomów stresu;
6. utrwalenie wiedzy (edukacja);
7. zakończenie.

1.6. Zasady udzielania informacji mediom przez żołnierzy w kraju oraz w czasie działania na misjach pokojowych i stabilizacyjnych.

1.6.1. Zasady udzielania informacji mediom.

1. Wypowiadaj się tylko na tematy zgodne z Twoimi kompetencjami i w kwestiach, co do których zostałeś upoważniony.
2. Nigdy nie podejmuj dyskusji na tematy niejawne, objęte tajemnicą lub takie, które mogą być wykorzystane przeciwko Tobie lub Twojej jednostce.
3. Nie dyskutuj na tematy dotyczące kwestii politycznych.

Zawsze upewnij się, że dziennikarz, który prosi Ciebie o informacje, kontaktował się wcześniej z oficerem prasowym Twojej jednostki lub Twoim przełożonym i uzyskał zgodę na zbieranie materiału.

PRZED UDZIELENIEM WYPOWIEDZI (TAKŻE TELEFONICZNEJ):

1. Zbierz podstawowe informacje o dziennikarzu (imię i nazwisko dziennikarza, redakcja dla której pracuje, zakres tematyczny przygotowywanej przez niego publikacji).
2. Dowiedz się jakie dokładnie tematy dziennikarz poruszy w rozmowie z Tobą i poproś o udostępnienie listy pytań, które Ci zada.
3. Poproś o czas na przygotowanie się do wypowiedzi.
4. Upewnij się, że informacje, które masz zamiar udostępnić dziennikarzowi są prawdziwe.
5. Sprawdź swój wygląd, jeśli wypowiadasz się do kamery zadbaj o prezencję, starannie przygotuj też swój mundur.
6. Jeśli będziesz wypowiadać się przed kamerą, poproś o pokazanie planu w jakim będziesz filmowany (to bardzo ważne!)

PODCZAS WYPOWIEDZI:

1. Mów prawdę.
2. Posługuj się faktami, bądź zwięzły i konkretny.
3. Nie wyrażaj swoich własnych opinii.
4. Nie używaj fachowych skrótów, żargonu, zbyt skomplikowanych danych liczbowych. Ogranicz też do minimum terminologię wojskową.
5. Zacznij od najważniejszej tezy/argumentu, które chciałbyś przekazać.
6. Pokieruj rozmową w taki sposób, byś mógł powiedzieć to, na czym Tobie zależy (np.: posługując się techniką „pomostów” powiedz: *„Zanim przejdę do tego zagadnienia, chcę powiedzieć, że...”*).
7. Jeżeli dziennikarz zadaje pytania w sposób napastliwy/agresywny, możesz powiedzieć: *„Zadał mi Pan wiele pytań...”* a potem odpowiedzieć na to, na które masz przygotowaną odpowiedź.
8. Nie odpowiadaj na pytania typu: *„A co jeśli...”*. Odnos się tylko do faktów.
9. Nie bój się powiedzieć: *„Nie wiem”*. Wskaż jednak osobę (np. oficera prasowego), która będzie mogła udzielić kompetentnej odpowiedzi.
10. Nie używaj zwrotu *„bez komentarza”*. Lepiej powiedzieć: *„Nie mam wiedzy na ten temat”*.
11. Reaguj na fałszywe twierdzenia w pytaniu.
12. Nie daj się sprowokować do przekazania informacji, których nie chcesz ujawnić.
13. Jeśli powiedziałeś wszystko, co miałeś do powiedzenia, milcz. Gdy jesteś dalej naciskany, powtórz to, co najważniejsze.
14. Cały czas pamiętaj, że rozmawiasz z dziennikarzem. Każda informacja, którą mu przekazujesz, nawet poza mikrofonem czy kamerą, może być wykorzystana.
15. Pilnuj, aby po zarejestrowaniu Twojej wypowiedzi kamera lub mikrofon zostały wyłączone.

PO UDZIELENIU WYPOWIEDZI:

1. Od razu poproś dziennikarza o autoryzację wypowiedzi. Podczas autoryzacji poproś oficera prasowego lub swojego przełożonego o pomoc.
2. Upewnij się, co do planowanego terminu publikacji.

1.6.2. Na misjach pokojowych i stabilizacyjnych.

INFORMACJE, KTÓRYCH NIE MOŻNA UJAWNIAĆ

1. Szczegółowe dane liczbowe i taktyczno-techniczne dotyczące: wielkości poszczególnych jednostek, wartości bojowej i rozmieszczenia sprzętu oraz zabezpieczenia logistycznego o kluczowym znaczeniu.

PAMIĘTAJ!

Nigdy nie upubliczniaj na portalach społecznościowych typu YOUTUBE, FACEBOOK, NASZA KLASA, KONTAKT 24 zdjęć, filmów, które mogą zawierać w tle informacje niejawne

2. Informacje na temat operacji z udziałem żołnierzy PKW Afganistan i sił koalicyjnych: planowanych, będących w toku oraz odwołanych.
3. Szczegóły dotyczące ruchów wojsk.
4. Informacje dotyczące działalności wywiadowczej i funkcjonowania oddziałów specjalnych.
5. Sposoby ochrony baz wojskowych oraz personelu.

INFORMACJE, KTÓRE MOŻNA UJAWNIAĆ

1. Ogólne informacje na temat wyposażenia żołnierzy i uzbrojenia.
2. Informacje na temat zabezpieczenia socjalnego żołnierzy (uposażeń, ubezpieczenia, pomocy i opieki socjalnej dla rodzin, opieki medycznej, łączności żołnierzy z rodzinami).
3. Warunki pogodowe i klimatyczne w rejonie misji.

Szczegółowe wytyczne dotyczące informacji, które mogą być upowszechnione oraz tych, których upowszechniać nie należy – wydaje Dowódca Polskiego Kontyngentu Wojskowego.

Zna je oficer prasowy. Zwracaj się do niego w każdym przypadku, także wtedy gdy masz wątpliwości.

1.7. Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych.

1.7.1. Podstawowe definicje.

Cel wojskowy – celami wojskowymi są: siły zbrojne z wyjątkiem służby medycznej i personelu duchownego oraz przedmiotów kultu religijnego; urządzenia, budynki i pozycje, gdzie ulokowane są siły zbrojne lub ich wyposażenie (rejon rozmieszczenia, koszary, magazyny); inne obiekty, które ze względu na swój charakter, położenie, przeznaczenie lub użytek przyczyniają się skutecznie do prowadzenia działań wojskowych oraz których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie pozwala w danych okolicznościach na osiągnięcie określonych korzyści wojskowych.

Kombatant – oznacza każdego członka sił zbrojnych, z wyjątkiem personelu medycznego i duchownego. Kombatanci muszą odróżniać się od ludności cywilnej w czasie, gdy biorą udział w działaniach zbrojnych lub w wojskowej operacji przygotowawczej do działań zbrojnych. Członkowie regularnych lub upodobnionych do nich sił zbrojnych odróżniają się przez swoje umundurowanie. Członkowie innych sił zbrojnych noszą stały i widoczny z daleka znak rozpoznawczy oraz jawnie noszą broń. W wyjątkowych sytuacjach, w których wskutek charakteru działań zbrojnych, uzbrojony kombatant nie może odróżniać się od ludności cywilnej, zachowuje on swój status kombatanta, jeżeli jawnie nosi broń.

Niekombatanci – osoby cywilne i inne, które nie należą do sił zbrojnych.

Ludność cywilna – obejmuje wszystkie osoby cywilne. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nie będących osobami cywilnymi nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru.

Osoba cywilna – oznacza każdą osobę, która nie należy do sił zbrojnych i nie bierze udziału w walce.

Personel medyczny – oznacza personel przeznaczony wyłącznie do prowadzenia działalności medycznej, administrowania zakładami medycznymi oraz transportu medycznego. Ujęty personel medyczny nie jest traktowany jako jeńcy wojenni. Mogą jednak być zatrzymani w celu wykonywania swoich obowiązków. Zatrzymany personel medyczny jest chroniony przez III Konwencję Genewską.

Personel duchowny – oznacza osoby wojskowe lub cywilne, takie jak kapelani, które poświęcają się wyłącznie swej działalności duszpasterskiej i są przydzielone do sił zbrojnych, cywilnej służby medycznej, obrony cywilnej. Personel duchowny ma taki sam status jak stały personel medyczny.

Ranny i chory – oznacza osobę, zarówno wojskową, jak i cywilną, która z powodu urazu, choroby albo innej ułomności lub zakłócenia czynności fizycznych czy umysłowych potrzebuje pomocy lub opieki medycznej i która powstrzymuje się od jakichkolwiek wrogich działań.

Jeniec wojenny – oznacza w zasadzie każdego kombatanta, który znalazł się we władzy strony nieprzyjacielskiej.

Obiekty cywilne – są to wszystkie obiekty, które nie są obiektami wojskowymi. Wyjątek: obiekty, które normalnie są obiektami cywilnymi, mogą w zależności od sytuacji wojskowej stać się obiektami wojskowymi (np. dom lub most używany przez obrońcę do celów taktycznych, a więc będący celem dla atakującego). Przypadki wątpliwe: w razie wątpliwości, czy obiekt przeznaczony normalnie dla potrzeb cywilnych (np. świątynia, dom, budynek mieszkalny, szkoła), jest obiektem wojskowym, powinien być uważany za obiekt cywilny.

Obiekty kultury/dobra kultury (o charakterze religijnym lub świeckim) – objęty ogólną ochroną oznacza obiekt o poważnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturalnego każdego narodu. Należą do nich: zabytki architektury, sztuki lub historii, stanowiska archeologiczne, zespoły budowlane posiadające znaczenie historyczne lub artystyczne, obiekty przeznaczone do przechowywania lub składowania ruchomych dóbr kultury – muzea, biblioteki, archiwa; ośrodki obejmujące znaczną liczbę

nieruchomych obiektów kulturalnych oraz odpowiednio oznakowanych środków transportu przeznaczonych do przewożenia dóbr kultury wraz z personelem je obsługującym.

Obrona cywilna – oznacza przeznaczenie do określonych zadań mających na celu ochronę i zapewnienie przetrwania ludności cywilnej.

Strefa lub miejscowość sanitarna – oznacza obszar tak zorganizowany, aby mógł ochraniać rannych i chorych przed skutkami działań zbrojnych.

Transport medyczny – oznacza wszelkie środki transportu przeznaczone do przewozu na lądzie, na wodzie i w powietrzu wyłącznie rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego i duchownego lub inwentarza medycznego.

Zakład medyczny – oznacza wszelkiego rodzaju zakład przeznaczony wyłącznie do celów medycznych.

1.7.2. Znaki ochronne.

Obrona cywilna

Barwa: niebieski trójkąt na pomarańczowym tle.

Służby Medyczne w konflikcie zbrojnym (cywilne i wojskowe)

Barwa: czerwona na białym tle.

Ważne dobra kultury (muzea, pomniki, budowle religijne, naukowe...)

Barwa: tarcza niebiesko-biała.

Potrójny znak – Ochrona specjalna (dobro o wyjątkowym znaczeniu)

Pojedynczy znak – Ochrona ogólna (dobro o dużym znaczeniu)

Uprawnienia do uchylenia nietykalności:

- 1) ochrona ogólna: od dowódcy batalionu wzwyż;
- 2) ochrona specjalna: dowódca związku taktycznego lub szczebla wyższego od dywizji.

Instalacje zawierające niebezpieczne siły (tamy, groble, elektrownie jądrowe...)

Barwa: trzy pomarańczowe koła.

Zniszczenie tych obiektów spowodowałoby wyzwolenie niebezpiecznych sił bez możliwości ich kontroli wywołałoby poważne straty wśród ludności cywilnej.

Biała Flaga Rozejmowa (wykorzystywana jako sygnał do rokowań albo poddania się).

Należy szanować osoby niosące białą flagę (flagę rozejmową) lub inne osoby wyznaczone specjalnie do nawiązywania kontaktów z nieprzyjacielem. Osoby takie nie mogą wykorzystywać swojej misji dla celów wywiadowczych. Dowódca nie jest we wszystkich sytuacjach zobowiązany do przyjęcia osoby niosącej białą flagę lub osób podobnych.

PW (POW) – stosowane oznaczenia: Jeniec wojenny, Prisoner of War (w języku angielskim), PG – Prisonnier de Guerre (w języku francuskim), PG – Prisoniero de Guerra (w języku hiszpańskim).

1.7.3. Reguły obowiązujące żołnierza:

1. Bądź żołnierzem zdyscyplinowanym. Nieprzestrzeganie prawa konfliktów zbrojnych przynosi ujmę twojej armii i tobie samemu i powoduje zbędne cierpienia; bynajmniej nie osłabia woli walki nieprzyjaciela, a często ją wzmacnia.
2. Zwalczaj tylko nieprzyjacielskich kombatanów i atakuj jedynie cele wojskowe.
3. Nie dokonuj większych niszczeń niż wymaga tego twoje zadanie.
4. Nie zwalczaj nieprzyjaciół, którzy są wyłączeni z walki albo poddają się. Rozbrój ich i przekaz ich twojemu przełożonemu.
5. Zbieraj i udzielaj pomocy rannym i chorym, swoim i przeciwnikom.
6. Traktuj humanitarnie wszystkie osoby cywilne i wszystkich nieprzyjaciół znajdujących się w twojej władzy.
7. Jeńcy wojenni powinni być traktowani humanitarnie. Są obowiązani do podania tylko informacji dotyczących ich tożsamości. Nie jest dozwolone stosowanie wobec jeńców ani fizycznych ani psychicznych tortur.
8. Nie bierz zakładników.
9. Powstrzymaj się od wszelkich ataków odwetu.
10. Uszanuj wszystkie osoby i przedmioty noszące znak: Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca, białą flagę rozejmową lub znak ochronny dóbr kultury.
11. Uszanuj cudzą własność. Grabież jest zabroniona.
12. Staraj się zapobiegać wszelkim naruszeniom powyższych reguł. Melduj swojemu przełożonemu o wszelkich naruszeniach. Każde naruszenie prawa konfliktów zbrojnych jest karalne.

1.7.4. Kategorie osób i obiektów podlegających szczególnej ochronie.

Ofiary wojny:

1. Jeńcy wojenni.
2. Ranni, chorzy, rozbitkowie.
3. Polegli.

Osoby i obiekty podlegające szczególnej ochronie:

1. Wojskowa służba medyczna.
2. Cywilna służba medyczna.
3. Personel duchowny i przedmioty kultu religijnego.
4. Obrona cywilna.
5. Obiekty kulturalne i obiekty kultu religijnego w ogóle.

6. Obiekty kulturalne oznakowane.
7. Budowle lub urządzenia zawierające niebezpieczne siły: oznacza zaporę, groblę, lub elektrownię jądrową /inny obiekt/, których zaatakowanie może spowodować wyzwolenie się niebezpiecznych sił i w następstwie wywołać poważne straty wśród ludności cywilnej;
8. Strefy zdemilitaryzowane. Demilitaryzacja - oznacza zakaz przebywania i stacjonowania na danym terytorium jakichkolwiek baz wojskowych, z wyjątkiem oddziałów porządkowych; zakaz budowy nowych oraz nakaz zniszczenia istniejących urządzeń wojskowych; dotyczy najczęściej pokonanej strony konfliktu zbrojnego.

1.7.5. Podstawowe reguły walki:

1. Walkę należy prowadzić tylko przeciw nieprzyjacielskim kombatantom. Oznacza to, że nie wolno atakować osób cywilnych i że nie powinny one brać udziału w walce.
2. Nie wolno niszczyć mienia cywilnego za wyjątkiem sytuacji, w której jest to absolutnie konieczne dla wykonania zadania. Grabież i kradzież mienia cywilnego są zabronione.
3. Ataki powinny być skierowane jedynie przeciwko celom wojskowym. Obiekty cywilne winny być oszczędzane, chyba że są wykorzystywane do celów wojskowych.
4. Nieprzyjacielski kombatant, który nie jest w stanie dalej walczyć, nie powinien być atakowany i podlega ochronie. To samo odnosi się do kombatantów, którzy poddają się, do rannych, do nieprzyjacielskiej załogi, która musiała opuścić statek powietrzny niezdolny do dalszego lotu, do rozbitków. Nieprzyjacielscy kombatanci, którzy niosą białą flagę, muszą być uszanowani. Ranni nieprzyjacielscy kombatanci powinni być zbierani i otoczeni opieką.
5. Służby medyczne zostały utworzone w siłach zbrojnych w celu opieki nad rannymi. Ich personel, materiały i pojazdy posiadają ochronny znak Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężyca, na białym tle. Nie wolno atakować tego personelu, pojazdów i budynków. To samo dotyczy wojskowego personelu duchownego.
6. Nie wolno atakować pewnych dóbr i budynków, chyba że zostanie wydany odmienny rozkaz. Obejmuje to budowle o znaczeniu kulturalnym (świątynie, muzea, biblioteki itp.) oraz osoby, które się nimi opiekują.

7. Nie wolno atakować budowli i urządzeń, które zawierają szczególnie niebezpieczne siły (tamy, groble, elektrownie atomowe).
8. Ochronie podlega własność obrony cywilnej, która ma zadanie pomagać ludności w czasie konfliktu zbrojnego (walka z pożarami i inne formy ratownictwa)

Zabronione metody i środki walki:

1. Głodzenie.
2. Terror.
3. Wiarołomstwo – udawanie, że posiada się status chroniony i wprowadzanie przez to w błąd nieprzyjaciela np. nieuprawnione używanie znaków i sygnałów rozpoznawczych oraz białych flag, udawanie poddania się lub niemożności prowadzenia walki w skutek ranienia lub choroby, wykorzystywanie mundurów nieprzyjaciela, flag nieprzyjaciela, flagi ONZ itp.
4. „Niedarowanie życia” stosowanie środków i metod walki powodujących zbędne cierpienia.

Zakazy:

1. Atakowania ludności cywilnej, osób i obiektów cywilnych jako zamierzonej metody prowadzenia wojny.
2. Zmuszania obywateli strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet wtedy, gdy byli oni w służbie innej strony przed rozpoczęciem działań wojennych.
3. Atakowanie lub bombardowanie niebronionych miast, wsi, domów mieszkalnych i budowli.
4. Dopuszczania się rabunku, nawet jeśli miasto lub miejsce zdobyto szturmem.
5. Stosowanie represali przeciwko osobom lub dobrom chronionym. Stosowania wobec osób cywilnych głodu jako metody prowadzenia wojny. Szerzenia terroru wśród ludności cywilnej poprzez akty i groźby przemocy.
6. Wydawania rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu, grożenia tym przeciwnikowi lub przeprowadzania działań zbrojnych w oparciu o taki rozkaz.
7. Kierowania ataków na obiekty niezbędne dla przetrwania ludności cywilnej, takie jak środki żywnościowe, zbiory, bydło, i woda pitna.
8. Stosowania metod walki, które zmierzają lub mogą zmierzać do wywołania długotrwałych skutków o szerokim zasięgu i poważnych szkód w środowisku naturalnym.

9. Atakowania grobli, elektrowni jądrowych lub zapór, jeżeli atak spowoduje wyzwolenie niebezpiecznych sił i w konsekwencji poważne straty wśród ludności cywilnej, chyba że używane są one do bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych lub w celach wojskowych, a atak jest jedynym środkiem do spowodowania zaprzestania oporu.
10. Prowadzenia ataków „bez rozróżniania”, czyli takich, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu, a które podejmowane są przeciwko celowi wojskowemu i obiektom cywilnym bez rozróżnienia. Określając atak jako „bez rozróżnienia”, należy traktować go całościowo, a nie jako izolowane fragmenty. Dowódcy muszą podejmować decyzje na podstawie informacji dostępnych w danej chwili.

Postępowanie z wziętymi do niewoli:

1. Daruj im życie.
2. Rozbrój ich i podaj przeszukaniu. Rozbrojenie obejmuje przeszukanie i odebranie rzymsztunku i dokumentów np. broń, amunicja, mapy, rozkazy, sprzęt telekomunikacyjny i kody.
3. Pozostaw wziętym do niewoli następujące przedmioty: dokumenty dla osobistej identyfikacji (karta identyfikacyjna, znaczek identyfikacyjny); odzież, przybory do jedzenia i przedmioty osobistego użytku; przedmioty osobistej ochrony: hełm, maska przeciwgazowa.
4. Rozdziel ich.
5. Niezwłocznie przekaz ich swojemu przełożonemu.
6. W oczekiwaniu na ewakuację nie powinni być narażeni na niebezpieczeństwo ani zmuszani do wykonywania prac, powinni być chronieni przed atakami przemocy, zniewagi i ciekawością publiczną. W razie potrzeby powinni otrzymać niezbędną pomoc medyczną.

Traktowanie jeńca wojennego:

Ujęci kombatanci stają się jeńcami wojennymi. Status jeńca wojennego przysługuje z chwilą dostania się do niewoli, co oznacza że:

1. Podlegają rozbrojeniu i rewizji.
2. Są traktowani humanitarnie.
3. Muszą być niezwłocznie przekazani dowódcy.
4. Są chronieni i otoczeni opieką.
5. Powinni zostać ewakuowani.

6. W czasie przesłuchania jeńcy wojenni (oraz wzięty do niewoli personel medyczny i duchowny) mają obowiązek ujawnić jedynie: swoje nazwisko i imiona, stopień wojskowy, numer książeczki wojskowej lub inne równoważne informacje.

Postępowanie z osobami cywilnymi:

1. Uszanuj je.
2. Traktuj humanitarnie osoby będące pod twoją władzą.
3. Chroń je przed złym traktowaniem. Działania odwetowe i branie zakładników są zabronione.
4. Uszanuj ich mienie. Nie niszczyć go ani nie kradnij.

Nieprzyjacielskie mienie wojskowe:

Zajęte mienie nieprzyjaciela staje się zdobyczą wojenną i należy do państwa, które je zajęło. Wyjątki to między innymi: środki identyfikacji, dobra medyczne i religijne, żywność, ubrania, transport sanitarny i konieczny dla opieki nad rannymi i chorymi.

1.7.6. Zagrożenia w rejonie misji.

Żołnierze pełniący służbę poza granicami kraju w PKW, bez względu na rodzaj misji i niebezpieczeństwa wynikające z wykonywanych zadań oraz charakterystyki przeciwnika, mogą się spotkać z zagrożeniami wynikającymi ze specyfiki kraju.

Do zagrożeń wynikających ze specyfiki danego kraju możemy zaliczyć:

1. Występujące zwierzęta i rośliny:
  - możliwość zetknięcia się z insektami, owadami roznoszącymi choroby;
  - możliwość ukąszenia przez płazy lub gady prowadzące do poważnych komplikacji zdrowotnych a nawet śmierci;
  - spożycie nieznanych lub niewiadomego pochodzenia owoców, warzyw, produktów lub dań;
2. Zwyczaje wynikające z kultury i religii:
  - zachowanie w miejscach publicznych;
  - stosunki oraz zależności w społeczeństwach lokalnych w tym relacje kobieta – mężczyzna;

- zachowanie się w pobliżu miejsc kultu religijnego, oraz zwyczaje panujące w okresach świąt religijnych.

Świadome lub nieświadome łamanie tych zwyczajów, lekceważący stosunek lub demonstracja własnych nawyków kulturowych, afiszowanie własnych przekonań religijnych mogą prowadzić do napięć w stosunkach z miejscową ludnością, aż do agresywnych zachowań z ich strony.

3. Pozostałości po byłych konfliktach zbrojnych:

- niewypały, niewybuchy;
- pola minowe, pojedyncze miny;
- różnego rodzaju pułapki w tym minowe.

4. Aktywność służb wywiadowczych:

- w okresie konfliktów zbrojnych, misji pokojowych lub stabilizacyjnych nasila się aktywność działania służb wywiadowczych, nie tylko państw uczestniczących w konflikcie / misji, ale również państw niezaangażowanych (należy pamiętać że nawet, w naszym odczuciu, błaha informacja, odpowiedź na pytanie może być cenną informacją, wskazówką dla obcego wywiadu).

5. Położenie geograficzne kraju:

- możliwość wystąpienia klęsk żywiołowych: powódzie, pożary, aktywność sejsmiczna.

1.8. Działania pokojowe.

1.8.1. Założenia ogólne.

Działania na rzecz wsparcia pokoju stanowią wielofunkcyjne operacje prowadzone na zasadzie bezstronności i są jednym z podstawowych mechanizmów rozwiązywania konfliktów zagrażających pokojowi i bezpieczeństwu światowemu. Są organizowane i prowadzone pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) lub innej uprawnionej organizacji międzynarodowej z zaangażowaniem sił wojskowych, działań dyplomatycznych i humanitarnych w celu osiągnięcia porozumienia politycznego między stronami konfliktu lub innych warunków określonych w mandacie.

Prowadzenie tych działań polega na zastosowaniu określonych sił i środków w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

poprzez zmianę sytuacji stanowiącej groźbę dla pokoju lub dla zainicjowania akcji w związku z groźbą naruszenia pokoju.

Zalicza się do nich:

1. bezstronność;
2. wiarygodność;
3. poszanowania prawa międzynarodowego;
4. celowość;
5. wzajemny szacunek;
6. ograniczenie użycia siły;
7. przejrzystość;
8. jedność dowodzenia;
9. współdziałanie militarno-cywilne;
10. swoboda manewru;
11. elastyczność.

1.8.2. Typy działań na rzecz wsparcia pokoju.

W ramach operacji wsparcia pokoju rozróżnia się następujące typy działań:

1. Ustanawianie pokoju.
2. Utrzymanie pokoju.
3. Wymuszanie pokoju.
4. Budowanie pokoju.
5. Pomoc humanitarna.

Ustanawianie pokoju

Oznacza działania dyplomatyczne prowadzone po wybuchu konfliktu w celu doprowadzenia do przerwania walk i zawarcia porozumienia pokojowego. Działania te obejmują misje mediacyjne i rozjemcze, a także sankcje i izolowanie dyplomatyczne. Udział wojsk w tych misjach będzie ograniczony zwykle do działań o charakterze rozjemczym.

Utrzymanie pokoju

Jest to ograniczenie, łagodzenie lub zakończenie działań zbrojnych między państwami lub wewnątrzpaństwowych poprzez bezstronną interwencję strony trzeciej, zorganizowaną i prowadzoną przez społeczność międzynarodową, z użyciem sił zbrojnych i komponentu cywilnego w celu uzupełnienia politycznego

procesu rozwiązywania konfliktów oraz przywrócenia i utrzymania pokoju. Prowadzone jest zwykle zgodnie z postanowieniami rozdziału VI Karty NZ.

Udział wojsk w tych działaniach polega na:

1. prowadzeniu obserwacji i dostarczaniu informacji o sytuacji w rejonie konfliktu;
2. rozdzieleniu walczących stron przez rozwinięcie sił między nimi i ustanawianiu stref neutralnych;
3. negocjowaniu i mediacji;
4. nadzorowaniu postanowień organizacji międzynarodowych (powrót ludności, przestrzeganie przerwania ognia, tworzenie organizacji państwowych).

Wymuszanie pokoju

Obejmuje działania zgodne z postanowieniami rozdziału VII Karty NZ, polegające na wykorzystaniu środków militarnych do przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu. Operacje takie mogą być prowadzone w przypadku konfliktu międzypaństwowego i wewnętrznego, zwłaszcza w celach humanitarnych lub, gdy przestały działać instytucje państwowe. Działania wojsk w tego typu misjach przyjmują formy operacji militarnych. Mogą one nastąpić jedynie wówczas, gdy zawiodą inne mechanizmy rozwiązywania konfliktów, a sytuacja grozi długotrwałym rozlewem krwi lub zniszczeniami.

Budowanie pokoju

Obejmuje działania po konflikcie zmierzające do umocnienia i utrwalenia rozwiązań politycznych w celu uniknięcia odnowienia konfliktu.

Udział wojsk w takich operacjach polegać będzie na:

1. Ochronie misji dyplomatycznych i powstających (odtworzanych) struktur państwowych.
2. Rozdzielaniu zantagonizowanych stron.
3. Udzielaniu pomocy w przywracaniu porządku oraz udział w innych działaniach (pomoc ludności, rozminowanie, itp.).

Pomoc humanitarna

Obejmuje działania prowadzone w celu pomocy ludności w trudnej sytuacji, zwłaszcza, gdy odpowiednie władze nie mogą lub nie chcą takiej pomocy dostarczyć.

Udział wojsk w operacjach tego typu może przybierać formę:

1. Usuwania skutków zniszczeń i skażeń.
2. Ewakuacji ludności, pomocy wysiedlonym i uciekinierom.
3. Podstawowej pomocy medycznej.

4. Dostarczaniu żywności i środków pierwszej pomocy.
5. Utrzymywaniu i odbudowie infrastruktury.

W działaniach na rzecz wsparcia pokoju pododdziały mogą wykonywać wiele, często nietypowych zadań, odmiennych od typowych działań operacyjnych. Każdorazowo zadania te będą wynikać z charakteru działań, sytuacji w rejonie konfliktu i otrzymanego mandatu, który szczegółowo określa zasady użycia siły.

1.8.3. Rodzaje działań taktycznych na rzecz wsparcia pokoju.

Pluton jest zasadniczym pododdziałem wykonującym samodzielnie większość zadań w rejonie odpowiedzialności kompanii takich jak:

1. Patrolowanie.
2. Kontrola ruchu.
3. Obserwacja.
4. Konwojowanie.
5. Przeszukanie obiektów.

Misje pokojowe charakteryzują się dużą różnorodnością i specyfiką, dlatego powszechne jest stosowanie komponentów z różnych specjalistów i pododdziałów. Jednak pluton powinien występować w składzie niezmiennym, a jedynie może być wzmacniany lub wspierany i wyposażany w odpowiedni sprzęt.

Patrolowanie

Celem patrolowania jest:

- 1) utrzymanie pełnej kontroli nad przydzieloną strefą;
- 2) powstrzymanie infiltracji i ochrona miejscowej ludności;
- 3) utrzymanie przyjacielskich stosunków z miejscową ludnością.

Istotą patrolowania jest zapewnienie pełnej kontroli w strefie nie objętej całkowicie obserwacją prowadzoną przez punkty kontrolne (PK) i posterunki obserwacyjne (PO).

Głównym wykonawcą zadań patrolowych jest kompania (pluton) wykonująca działania w przydzielonej strefie odpowiedzialności. W rejonach o ustabilizowanej sytuacji i niskim zagrożeniu atakami patrole mogą być realizowane siłami drużyny.

Do podstawowych zadań patroli należy:

- 1) nadzorowanie strefy niepokrytej obserwacją prowadzoną przez PK (PO);
- 2) wyjaśnianie incydentów;

- 3) demonstrowanie obecności sił pokojowych wszystkim stronom konfliktu w rejonie misji;
- 4) zbieranie informacji;
- 5) zapewnienie swobody przemieszczania się w rejonie odpowiedzialności;

Patrowanie jest, obok obserwacji, podstawowym sposobem realizacji zadań przez siły stabilizacyjne, wyróżnia się następujące formy patroli:

1. Na pojazdach.

Fot. 1. Patrol na pojazdach w terenie zabudowanym.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

2. Piesze.

Fot. 2. Patrol pieszy w terenie zabudowanym

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

3. Na innych środkach transportowych.

Bardzo istotne znaczenie dla sprawnego przebiegu patrolu ma przygotowanie pojazdów i sprzętu. Pojazdy muszą być sprawdzone pod względem technicznym, odpowiednio uzbrojone i wyposażone. Należy zabrać ze sobą dodatkową ilość wody pitnej, suchych racji żywnościowych i środków opatrunkowych.

W celu zminimalizowania skutków działania min, ostrzału z broni strzeleckiej, dodatkowo zabezpieczyć (na wypadek prób wtargnięcia na pojazd lub demontowania jego części). Wszystkie pojazdy muszą posiadać widoczne oznaczenia przynależności do kontyngentu sił pokojowych.

Skład i wyposażenie patrolu uzależnione jest od otrzymanego zadania oraz aktualnej sytuacji w rejonie działania, jednakże każdy patrol powinien być wyposażony w:

- 1) broń osobistą i amunicję (w tym przyborniki);
- 2) hełmy i kamizelki kuloodporne (wraz z płytami ochronnymi);
- 3) dokumenty tożsamości;
- 4) opatrunki osobiste;
- 5) środki ochrony przeciwchemicznej;
- 6) sprzęt łączności (przenośny) z danymi radiowymi;
- 7) mapę (przybory do pracy na mapie);
- 8) busolę i GPS;
- 9) sprzęt sygnałowy (pistolet sygnałowy, flary, granaty dymne, itp.);
- 10) sprzęt do przyjmowania śmigłowca (w dzień i w nocy);
- 11) latarki;
- 12) aparat fotograficzny (kamera video);
- 13) megafon przenośny.

W działaniach patrolowych istotne znaczenie mają:

- 1) umiejętność wykorzystywania właściwości terenu oraz szybkiego orientowania się w nim w różnych warunkach i sytuacjach zarówno w dzień, jak i w nocy;
- 2) znajomość cech demaskujących różnych obiektów oraz zdolność ich rozpoznawania;
- 3) utrzymanie łączności pozwalającej na sprawne dowodzenie i zbieranie meldunków.

Kontrola ruchu

Przedsięwzięcia kontrolne podczas wykonywania zadań stabilizacyjnych ujęte są zawsze w określony system. Może je tworzyć system posterunków kontrolnych, które zamykają określony obszar (strefę). Uzupełnieniem sieci posterunków powinny być patrole piesze i na pojazdach (zmotoryzowane).

Posterunki kontrolne mogą być stałe, oparte o miejsca ufortyfikowane ze szlabanami oraz doraźne, organizowane z reguły wewnątrz kontrolowanego obszaru (strefy).

Zasadnicze cele organizowania posterunków kontrolnych:

- 1) pokazać obecność sił pokojowych wszystkim stronom konfliktu i ludności miejscowej;
- 2) prowadzić obserwację wszelkich zdarzeń w terenie, wzdłuż dróg i w rejonach zakazanych;
- 3) kontrolować przestrzeganie postanowień rozejmowych.

Istotą funkcjonowania posterunku kontrolnego jest widzieć i być widzianym.

Podstawowe zadania PK:

- 1) rejestrowanie wszystkich przejazdów osób oraz pojazdów do i ze strefy sił pokojowych;
- 2) zapobieganie próbom przemycania broni, amunicji i materiałów wybuchowych do i ze strefy sił pokojowych poprzez kontrole osób i pojazdów;
- 3) prowadzenie ewidencji ruchu pojazdów i sprzętu wojskowego;
- 4) prowadzenie działalności właściwej dla punktu kontrolnego we współdziałaniu z innymi tego typu punktami w strefie;
- 5) prowadzenie obserwacji przestrzeni powietrznej, wybrzeża morskiego i innych linii (rozgraniczenia, demarkacyjna, przerwania ognia);
- 6) meldowanie o wszystkich ważnych zdarzeniach do centrum operacyjnego;
- 7) w razie konieczności być w gotowości do zamknięcia punktu kontrolnego i zablokowania drogi.

Stale posterunki kontrolne ograniczają postępowanie niezgodne z celem działania Sił Stabilizacyjnych. Nawet jeżeli znane są miejsca ich rozmieszczenia i nie wchodzi w grę element zaskoczenia, zmuszają do wyboru innego miejsca i sposobu przekroczenia granic obszaru (strefy) oraz znacznie ograniczają możliwość

poruszania się. Pozwalają więc zredukować liczbę kierunków (dróg) niebezpiecznych, na których z kolei organizuje się doraźne punkty kontrolne.

Stałe posterunki kontrolne muszą być należycie umocnione i wyposażone oraz obsadzone przez odpowiednią liczbę żołnierzy. Praktycznie do obsadzenia posterunku wykorzystuje się minimum 10 żołnierzy tak, aby zapewnić jego całodobowe funkcjonowanie. Na posterunku powinno znaleźć się bezpieczne miejsce do odpoczynku dla żołnierzy, którzy nie pełnią w danej chwili służby, oraz musi być zapewniona łączność z przełożonym. Ogrodzenie ma zabezpieczać posterunek przed atakiem, a betonowe lub stalowe kołki - przed wybuchem samochodów pułapek.

Doraźne posterunki kontrolne mogą być organizowane przez patrole piesze, na pojazdach lub patrole przerzucane do wyznaczonego miejsca posterunku śmigłowcem, w sile drużyny (do 10 żołnierzy).

Najistotniejszym elementem przy jego organizacji jest jego umiejscowienie. Priorytetem zawsze jest bezpieczeństwo. Bardzo ważne przy organizacji posterunków doraźnych jest również maksymalne wykorzystanie elementu zaskoczenia. Dlatego najlepiej umieszczać je za zakrętami dróg lub za szczytem wzgórza. Mogą one również znajdować się w miejscach kanalizujących ruch, gdzie nie jest możliwe nagłe zawrócenie na drodze, np. tam gdzie znajduje się żywopłot, balustrada lub przydrożny rów.

Oparcie dla posterunku doraźnego stanowią jeden lub dwa transportery opancerzone. Wykorzystuje się wtedy technikę blokowania połowy jezdni przy użyciu transportera. W wypadku wykorzystywania przez patrol dwóch pojazdów można blokować drogę w taki sposób, aby pojazdy blokowały różne strony jezdni w odległości około 25m od siebie. Na posterunku doraźnym występują te same elementy jak na posterunku stałym, z tym, że zapory inżynieryjne są lżejsze, aby mogły być przewożone na pojeździe lub przyczepie.

Obsada posterunku kontrolnego powinna być podzielona na grupy:

- 1) kontrolującą;
- 2) ubezpieczającą.

Ponadto, podobnie jak w innych rodzajach działań, obowiązuje tutaj zasada, że ok. 1/3 stanu osobowego nie powinna być bezpośrednio zaangażowana w działania kontrolno-ubezpieczające. Powinna stanowić odwód dowódcy posterunku, mogący reagować w sytuacji trudnej lub nieprzewidywalnej.

Grupa kontrolująca przeznaczona jest do zatrzymywania oraz kontroli pojazdów i osób przekraczających wyznaczony obszar (strefę). Musi się ona składać minimum z dwóch żołnierzy.

Fot. 3. Grupa kontrolująca na TPO.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

Żołnierz przeprowadzający kontrolę i zaangażowany w czynności kontrolne musi być zawsze asekurowany przez drugiego żołnierza, którego jedynym zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa osobie kontrolującej. Każdy z żołnierzy powinien być przeszkolony z zakresu kontroli osobistej.

Żołnierz prowadzący kontrolę nie powinien nigdy samodzielnie otwierać pojazdów, ich bagażników, pojemników lub schowków. Ma on jedynie wydawać polecenia, które osoba kontrolowana ma wykonać. Nie powinien on również nigdy wchodzić do autobusów i innych miejsc, w których osłona przez żołnierza asekurowającego mogłaby być utrudniona. Jeżeli zachodzi konieczność sprawdzenia tożsamości lub przeszukania pasażerów – należy zawsze poprosić kontrolowane osoby o wyjście na zewnątrz pojazdu i ustawić je w sposób umożliwiający bezpieczne przeprowadzenie kontroli (w szeregu, z jednej strony, w odległości ok. 5 metrów od pojazdu).

Podczas kontroli bagażnika, kierowca wyklada na ziemię wszystkie zgromadzone w nim przedmioty (broń - trzymając za lufę). Kontrolujący stoi za nim (w linii prostej), aby uniknąć narażenia na ewentualny wybuch. W przypadku znalezienia materiałów niebezpiecznych należy niezwłocznie przerwać przeszukiwanie i powiadomić patrol saperski. Miejsca na które trzeba zwrócić szczególną uwagę podczas kontroli pojazdu.

Fot. 4. Kontrola pojazdu na TPO – bagażnik zawsze otwiera kierowca.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

Żołnierz asekurujący ustawia się zawsze w taki sposób, aby jednocześnie widzieć kontrolującego i osoby nie kontrolowane w danym momencie.

Pojazdy dojeżdżające do kontroli w nocy powinny mieć wewnątrz zapalone światło. Wymusza się to poprzez ustawienie tablic ostrzegawczych przy wjeździe w rejon posterunku (w języku angielskim i arabskim).

Grupa ubezpieczająca ma zapewnić bezpieczeństwo zewnętrzne w miejscu kontroli i w rejonie całego posterunku oraz swoim działaniem spowodować, aby w miejscu kontroli znajdował się tylko jeden pojazd. Grupa ta powinna składać się z jednego lub kilku zespołów osłony, zespołu regulacji ruchu, a w niektórych wypadkach również zespołu pościgowego.

Fot. 5. Grupa ubezpieczająca.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

Zespoły osłony mają ubezpieczać grupę kontrolującą (zespół osłony wewnętrznej) oraz osłaniać i ochraniać posterunek przed zagrożeniem z zewnątrz (zespół osłony zewnętrznej). Każdy zespół powinien się składać min. z 2 żołnierzy. W skład zespołów osłony mogą wchodzić także wartownicy ochraniający zabudowania stałe posterunku (miejsce odpoczynku).

Zadaniem zespołu regulacji ruchu jest pilnowanie, aby w miejscu kontroli zawsze znajdował się tylko jeden pojazd. Zespół ten składa się z wartowników ustawionych przy wjeździe w rejon posterunku.

Zespół pościgowy (jeżeli jest organizowany), musi być przygotowany do pościgu za pojazdem, którego nie udało się zatrzymać. Do tego celu wyznacza się jeden z pojazdów pododdziału wraz z załogą. W przypadku nie organizowania zespołu pościgowego dowódca posterunku musi niezwłocznie powiadomić przez radiostację (jeżeli to wynika z SOP), przygotowane do tego celu specjalistyczne siły i środki (policja, inne pododdziały wojskowe), podając opis pojazdu i jego numer rejestracyjny.

Działanie poszczególnych zespołów grupy ubezpieczającej powinno być wspomagane poprzez zapory inżynieryjne, spowalniacze, szlabany i kolczatki, które rozciągnięte na drodze w sposób jednoznaczny zabraniają wjazdu w strefę kontroli oraz stosowne do rodzaju i zadań posterunku tablice oraz znaki informacyjne.

Obserwacja

Posterunek obserwacyjny (PO)

Zasadniczym celem prowadzenia obserwacji jest monitorowanie wszelkich zdarzeń w terenie wzdłuż dróg i w rejonach zakazanych oraz demonstracja obecności sił pokojowych wszystkim stronom konfliktu i ludności miejscowej. Zadanie to realizowane jest przede wszystkim poprzez system posterunków obserwacyjnych (PO) oraz dodatkowo we wszystkich rodzajach działań. Istotą posterunku obserwacyjnego jest zbieranie, analizowanie i przekazywanie zaobserwowanych zdarzeń i spostrzeżeń. Głównym wykonawcą tego rodzaju działań jest pluton (drużyna) wykonujący działania w przydzielonej strefie odpowiedzialności.

Fot. 6. Punkt obserwacyjny.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

Podstawowe zadania PO:

- 1) prowadzenie ewidencji wszelkiej aktywności w przydzielonych sektorach obserwacji, a przede wszystkim prowadzenie ewidencji ruchu pojazdów i sprzętu wojskowego stron konfliktu;
- 2) zapobieganie próbom przemytu broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych środków i przedmiotów, a także osób „zabronionych” do i ze strefy;
- 3) prowadzenie obserwacji przestrzeni powietrznej, wybrzeża morskiego i innych linii (rozgraniczenia, demarkacyjna, przerwania ognia);

- 4) meldowanie o wszystkich ważnych zdarzeniach do centrum operacyjnego;
- 5) w razie konieczności być w gotowości do zamknięcia punktu obserwacyjnego i zablokowania dróg.

Zasady obserwowania i meldowania (dotyczą także pozostałych technik operacyjnych):

- 1) szukać i widzieć;
- 2) słuchać i słyszeć;
- 3) rozumieć co się obserwuje;
- 4) meldować co zostało zaobserwowane;
- 5) podawać informacje wyłącznie sprawdzone i pewne;
- 6) sprawdzać niejasne wydarzenia (korzystając z danych innych punktów);
- 7) unikać niejasności i dwuznaczności - zawartość meldunku musi być jasna i zwięzła;
- 8) jeśli jest to możliwe, podawać liczbę zaobserwowanych samolotów, pojazdów i ludzi przed wysłaniem meldunku.

W skład posterunku obserwacyjnego powinny wchodzić następujące elementy:

- 1) wieża (punkt) obserwacyjna;
- 2) schron;
- 3) magazyn amunicji;
- 4) skład paliwa;
- 5) generator;
- 6) budynki mieszkalne;
- 7) miejsce przygotowywania i wydawania posiłków;
- 8) węzeł sanitarny;
- 9) parking dla pojazdów załogi PO;
- 10) parking dla przyjezdnych;
- 11) brama główna;
- 12) wyjście zapasowe;
- 13) stanowiska ogniowe dla załogi i pojazdów;
- 14) wały ziemne i zasieki wokół posterunku;
- 15) tablice, flagi oznaczające wojska sił pokojowych.

Skład paliwa oraz magazyn amunicji powinny być od siebie izolowane w taki sposób aby zniszczenie jednego z zasobów nie powodował strat w drugim. Stanowisko obserwacyjno/ogniowe dla KTO powinno być tak dobrane aby umożliwiło maksymalne wykorzystanie walorów bojowych transportera tj.: możliwości obserwacji w dzień i w nocy oraz ochrony własnych wojsk. Na przejściach do PO ustawia się flary sygnalizacyjne z odcągami drutowymi.

Jednym z najważniejszych elementów PO jest wieża obserwacyjna. Skuteczne prowadzenie z niej obserwacji zapewnia znajdujący się w niej sprzęt, a mianowicie:

- 1) przyrządy obserwacji dziennej (lornetka, lunety) i nocnej (noktowizory);
- 2) termowizory;
- 3) środki łączności;
- 4) mapy i szkice terenu;
- 5) foto-mapa terenu widzianego z wieży;
- 6) busola (na ścianach pomieszczenia opisane są kierunki stron świata);
- 7) zegar;
- 8) środki p.poż.;
- 9) latarki;
- 10) dokumentacja do notowania wyników obserwacji;
- 11) procedury użycia broni i reagowania w sytuacjach kryzysowych;
- 12) wzory umundurowania i sprzętu stron konfliktu;
- 13) podstawowe zwroty w języku lokalnym;
- 14) przybory do kreślenia i pisania;
- 15) aparat fotograficzny (kamera video);
- 16) sprzęt sygnałowy (pistolet sygnałowy, flary, granaty dymne, itp.);
- 17) megafon przenośny.

Działanie posterunku obserwacyjnego

Obserwator prowadzi obserwację w wyznaczonym sektorze przy użyciu dostępnych środków technicznych. Po wykryciu obiektu łamiącego postanowienia umów międzynarodowych (np. prowadzenie ognia do obiektów innej strony konfliktu, wjeżdżanie w strefę rozgraniczenia z bronią) należy:

- 1) ustalić jego rodzaj i przynależność;
- 2) ustalić dokładne położenie (koordynaty);
- 3) wpisać powyższe dane do dokumentacji PO;

- 4) powiadomić przełożonego o wspomnianym incydencie przez środki łączności;
- 5) w miarę możliwości wykonać zdjęcie (sfilmować);
- 6) wysłać odpowiedni raport pisemny.

Załoga posterunku obserwacyjnego może spotkać się z wieloma sytuacjami podczas rozwiązywania, których zachować musi ostrożność, gotowość bojową i zdecydowanie. W przypadku zbliżania się grupy uchodźców należy poinformować ich (najlepiej przez megafon) o zakazie przebywania w danym rejonie i wskazać kierunek, w jakim będą mogli bezpiecznie się oddalić. **POD ŻADNYM POZOREM NIE NALEŻY ZEZWALAĆ NA WEJŚCIE OBCYCH OSÓB NA TEREN POSTERUNKU OBSERWACYJNEGO!**

WARIANTY DZIAŁANIA NA PO:

W wypadku pojawienia się w rejonie PO żołnierzy któreś ze stron konfliktu	Należy powiadomić ich o zakazie przebywania z bronią na danym obszarze. Polecić im opuszczenie tego rejonu lub nakazać oczekiwać na przybycie oficera łącznikowego zainteresowanej strony konfliktu.
W sytuacji ostrzału z broni strzeleckiej	Zmiana prowadząca obserwację i ochronę ogłasza alarm dla PO informując zza ukrycia (osłony) napastników, iż prowadzą ogień do PO sił pokojowych. Jeśli ostrzał jest kontynuowany po strzale ostrzegawczym załoga PO może odpowiedzieć ogniem. Trzeba jednak pamiętać, iż decyzję do otwarcia i przerwania ognia podejmuje dowódca PO, zgodnie z zasadami użycia siły obowiązującymi w danej operacji.
Ostrzał artyleryjski lub bombardowanie rejonu PO	Załoga PO jak najszybciej udaje się do schronu. Każdy żołnierz powinien zabrać ze sobą broń, hełm, kamizelkę kuloodporną i maskę przeciwgazową. Na stanowiskach ogniowych pozostaje tylko dyżurny środek (co najmniej dwóch żołnierzy). Jego zadaniem jest obserwacja i ubezpieczenie załogi PO przebywającej w schronie.
W wypadku ataku grupy paramilitarnej	Na posterunek obserwacyjny, jego załoga zajmuje stanowiska ogniowe, nakazuje przerwanie ognia informując jednocześnie, iż PO jest terenem należącym do neutralnych sił pokojowych. Jeśli powyższe zabiegi nie przynoszą oczekiwanego skutku, na polecenie dowódcy PO jego załoga otwiera ogień do napastników (pierwsze strzały w powietrze jako kolejne ostrzeżenie).

O zaistnieniu jednego z powyższych incydentów lub innej niebezpiecznej sytuacji należy jak najszybciej zameldować przełożonym. Otrzymane od nich informacje pozwolą dowódcy PO podjąć optymalną w danej sytuacji decyzję.

Podczas wszystkich rodzajów działania pamiętać jednak trzeba, że ich głównym celem ma być wykonanie zadania oraz ochrona zdrowia i życia załogi posterunku obserwacyjnego. Użycie siły ze strony sił pokojowych powinno wyrządzać jak najmniejsze szkody ludności lokalnej i przedstawicielom stron konfliktu. Działania żołnierzy kontyngentu pokojowego nie mogą mieć charakteru działań zaczepno-odwetowych.

Tymczasowy posterunek obserwacyjny (TPO), działa z zasady z wykorzystaniem pojazdu i jego załogi. Do obserwacji wykorzystuje się sprzęt znajdujący się na wyposażeniu KTO jak i inne środki (np. lornetki, celowniki i noktowizory broni strzeleckiej, peryskopy zwiadowcy itp.). Wyniki obserwacji przekazywane są na bieżąco do służby operacyjnej i jednocześnie prowadzona jest ich ewidencja przez załogę TPO. Podczas wykonywania zadań na tymczasowym posterunku obserwacyjnym, należy zachować szczególną ostrożność, ponieważ jego załoga w większym stopniu narażona jest na niebezpieczeństwo niż w trakcie pełnienia służby na stałym posterunku obserwacyjnym. Dlatego też, dowódca TPO musi zapewnić stałą ochronę żołnierzy prowadzących obserwację i być w gotowości do natychmiastowego opuszczenia rejonu działania pod osłoną broni pokładowej pojazdów.

Wykonywanie zadań na posterunku obserwacyjnym wymaga od jego załogi dużej wytrzymałości fizycznej i psychicznej. Mimo pozornie monotonnego charakteru działania na PO, zarówno jego dowódca jak i żołnierze muszą wykazać się dużą dokładnością i terminowością przy meldowaniu wyników obserwacji. Dane takie stanowią następnie podstawę do oceny stopnia przestrzegania postanowień porozumień pokojowych, stąd też tak duże znaczenie przykłada się do kwestii prawdziwości i aktualizacji przekazywanych z posterunku obserwacyjnego informacji.

Konwojowanie

Konwojowanie polega na ochronie transportu osób czy delegacji do określonych rejonów, albo eskortowanie konwojów z zaopatrzeniem lub z pomocą humanitarną do punktów rozdziału z wykorzystaniem KTO.

Zasadniczo ochronę konwoju powinny stanowić pojazdy opancerzone (wskazane użycie KTO), tworząc:

1. Patrol przedni;
2. Siły główne ochrony konwoju;
3. Patrol tylny z zabezpieczeniem logistycznym.

Żołnierze wchodzący w skład konwoju powinni oprócz wyposażenia osobistego, dodatkowo posiadać:

1. Dokumentację patrolu i mapy terenu, przez które biegnie cała trasa patrolu;
2. Pistolety sygnałowe lub rakiety iluminacyjne, zestawy głośnikowe, panele sygnalizacyjne;
3. Procedury uwzględniające różne sytuacje (blokady dróg, próby uprowadzenia, drogi zastępcze);
4. Pokładowe i przenośne środki łączności;
5. Znaki w języku angielskim i lokalnym z napisem: „KONWÓJ, NIE WYPRZEDZAĆ”, umieszczonymi na ostatnim pojeździe;
6. Apteczki ze środkami do udzielania pierwszej pomocy (w każdym pojeździe). Środki do przeprowadzenia procedury MEDAVAC. Dowódca konwoju jest odpowiedzialny za cały konwój oraz prawidłowe zorganizowanie jego ochrony. Przed wyruszeniem dowódca konwoju udziela szczegółowego instruktażu dotyczącego organizacji konwoju, zarówno z osobami konwojowanymi, jak i z żołnierzami konwoju. **Bez względu na stopnie wojskowe osoby eskortowane podlegają dowódcy konwoju.**

Wyposażenie konwoju:

1. Każdy konwój musi być wyposażony w minimum jeden tel. satelitarny.
2. Posiadać środki łączności do łączności z przełożonym podczas całego czasu przemieszczania się konwoju.
3. W każdym pojeździe posiadać mapę lub szkic trasy konwoju.
4. Broń - km na pojazdach ochrony (*sprawność broni*).
5. Dowódca konwoju odpowiada za właściwe wyposażenie osobiste żołnierzy eskorty.

Podczas jazdy zwrócić szczególną uwagę na:

1. Sygnały wszelkiego rodzaju nietypowego zachowania.
2. Pozostawione pojazdy na poboczach.
3. Samochody nagle zwalniające.
4. Pojazdy które są naprawiane na poboczach.
5. Pieszyc przechodzących przez drogę, kładkę, będących na mostach i wiaduktach itp.

6. Szczególną uwagę zwrócić na wszelkiego rodzaju rzeczy pozostawione na drodze (opony, belki, kartony, itp.). Nakazywać kierowcom ich szerokie omijanie.

Warianty procedur w przypadku awarii pojazdów:

1. Dowódca konwoju w żadnym przypadku nie może pozostawić załogi pojazdu.
2. Jeżeli jest to możliwe dokonać naprawy we własnym zakresie.
3. Jeżeli nie ma możliwości samo-naprawy dokonać naprawy w najbliższym możliwym wojsk własnych.
4. W przypadku szczególnego niebezpieczeństwa pozostawić pojazd (jeśli to możliwe zepchnąć go na pobocze) meldując przełożonemu zachowując obowiązujące procedury postępowania na wypadek porzucenia pojazdów podając współrzędne.

Wariant – atak snajperski:

1. Jedź szybko przez „kill zone”.
2. Sprawdź stan osobowy konwoju poprzez łączność wewnętrzną.
3. Zatrzymaj się poza zasięgiem broni /około 1500m/ jeśli jest to konieczne.
4. Odpowiedz ogniem tylko wtedy jeżeli snajper jest zlokalizowany (pomocne urządzenie PILAR zamontowane na KTO).

Ogólnie snajperzy nie mogą spowodować ciężkiego uszkodzenia konwoju. Zwykle mają oni na celu zwolnienie albo zatrzymanie konwoju w przygotowanej wcześniej strefie. Aby uniknąć podobnych wypadków należy zastosować się do poniższych zasad.

- A - nie zatrzymuj się ale przyspiesz,
- B - jeśli posiadasz użyj granaty dymne,
- C - wszyscy otwierają ogień w kierunku zagrożenia,
- D - dowódca konwoju składa raport do przełożonego,
- E - bądź gotowy na powtórne zagrożenie.

Wariant – wiadukty:

1. Bądź świadomy ataków z kierunku wiaduktu.
2. Kiedy zbliżasz się do wiaduktu jeden obserwator musi go obserwować.
3. Przejeżdżając pod wiadukiem obserwuj cienie padające z góry. Mogą one pokazać cień człowieka niewidocznego na wiadukcie.

4. Kiedy miniesz wiadukt obserwuj tył, ponieważ duża ilość ataków następuje właśnie po minięciu wiaduktu.
5. Ochrona tylnych pojazdów powinna mieć łączność z pojazdem z czoła i powinna być ostrzeżona o zbliżaniu się do wiaduktu.
6. Ile to możliwe pod wiaduktem zmień pas ruchu tak abyś wyjeżdżał innym pasem niż wjeżdżałeś.

Wariant – przejazd przez rynki/bazary:

1. Konwojujący i pasażerowie powinni stać w trakcie przejazdu w pojazdach taktycznych zapewniając obserwację 360 stopni.
2. Podczas przejeżdżania przez bazyry należy odpiąć pasy aby być w gotowości do opuszczenia pojazdu w przypadku ataku za pomocą granatów.

Wariant – blokady dróg:

1. Celem blokady drogowej jest zatrzymanie konwoju w strefie walki. Dlatego czoło kolumny musi być wystarczająco daleko z przodu, aby być w stanie ostrzec siły główne konwoju zanim wejdą one w strefę walki.
2. Dowódca konwoju decyduje czy przeszkoda będzie usunięta.
3. Siły czołowe konwoju ostrzegają, że droga jest blokowana a także prowadzą obserwacje oraz zgłaszają do dowódcy konwoju o rodzaju, wielkości i położeniu blokady i wykonują jego polecenia.
4. Dowódca konwoju zatrzymuje konwój.
5. Dowódca eskorty (konwoju) nakazuje przyjąć obronę okrężną.
6. Dowódca konwoju melduje przełożonemu decyzję, czy przeszkoda będzie usunięta czy też konwój zawróci i wybierze trasę alternatywną.
7. Dowódca konwoju (eskorty) zgłasza do pojazdu ochrony o podanie bezpiecznej trasy objazdu.
8. Dowódca utrzymuje część swoich sił w celu użycia ich do ewentualnego odparcia zagrożenia (zasadki).
9. Jeżeli blokada drogi została usunięta dowódca nakazuje wszystkim zachowanie szczególnej gotowości do działania.

Wariant – pole minowe:

Jeśli miny są wykryte:

1. Zatrzymaj się niezwłocznie.
2. Utrzymuj bezpieczną odległość do innych pojazdów.
3. Wystaw ochronę.
4. Dowódca składa meldunek przełożonemu.
5. Zależnie od sytuacji, EOD będzie powiadamiany by oczyścić trasę. W innym przypadku zawrócić konwój, aby obrać nową trasę.

Pamiętaj tylko EOD są upoważnieni do rozpoznania i rozminowania pól minowych i pułapek.

Przeszukiwanie obiektów:

W niektórych sytuacjach pododdziały (pluton) mogą być użyte do przeszukiwania określonych rejonów (obiektów) po uprzednim stworzeniu warunków uniemożliwiających wejście i wyjście do/z danego rejonu (obiektu) żadnych sił i środków przeciwnika oraz innych osób postronnych.

Celem przeszukania rejonów (obiektów) jest:

1. Sprawdzenie wiarygodności informacji o naruszeniu postanowień rozejmowych.
2. Poszukiwanie gromadzonych środków i sprzętu bojowego.
3. Poszukiwanie osób (przestępców wojennych, zakładników).

Zakres zadań realizowanych w czasie przeszukiwania obejmuje:

1. Przemieszczenie się do obiektu.
2. Izolacja obiektu (kordon zewnętrzny, kordon wewnętrzny w tym m.in. ustawienie punktów kontrolnych lub blokad dróg).
3. Przeszukiwanie budynków, pomieszczeń i osób.
4. Zatrzymanie osób i przejęcie gromadzonych środków i sprzętu bojowego.
5. Opuszczenie obiektu przeszukania (patrolowanie i konwojowanie).

Fot. 7. Podejście do budynku grupy przeszukującej.

Źródło: Poradnik - „Wykorzystanie KTO ROSOMAK w zasadniczych rodzajach działań taktycznych” DWLWewn.172/2010.

Ponadto należy być przygotowanym do:

1. Reagowania na działanie tłumu.
2. Wrogie działania osób postronnych, ale nieuzbrojonych.
3. Reagowania na ogień snajperów.
4. Reagowania na zagrożenie minowe.
5. Walki o budynek.

Podstawowe zasady działań w czasie przeszukiwania:

1. Zaskoczenie.
2. Koordynacja działań.
3. Dokładność.
4. Sprawne działanie.
5. Skupienie głównego wysiłku.
6. Elastyczność.
7. Inicjatywa w działaniu.

Pododdział realizujący przeszukiwanie podzielony jest zwykle na element ubezpieczający (kordon zewnętrzny i wewnętrzny) oraz element przeszukujący (grupa torująca, przeszukująca, dowodzenia i współpracy cywilno-wojskowej). Skład i wyposażenie poszczególnych grup zależy od sytuacji, wielkości obiektu (obszaru) i jego lokalizacji.

Podstawowe zadania kordonu zewnętrznego:

1. Uniemożliwienie wzmocnienia sił przeciwnika z zewnątrz.
2. Uniemożliwienie ucieczki sił i środków przeciwnika z rejonu działania.
3. Ubezpieczenie elementu przeszukującego.
4. Izolacja obiektu przeszukania.

Zadania te realizowane są poprzez wystawianie punktów kontroli ruchu oraz zajmowanie pozycji blokujących.

Kordon wewnętrzny, którego zadaniem jest ochrona elementu przeszukującego przed zagrożeniami ze strony przeciwnika, zakłóceniami powodowanymi przez ludność cywilną oraz zapobiega ucieczce przeciwnika z obiektu działania. Kordon wewnętrzny jest bezpośrednim odwozem na wypadek zakłóceń powodowanych przez ludność cywilną, prowadzi obserwację i melduje o rozwoju sytuacji w rejonie obiektu działania.

Podstawowe zadania kordonu wewnętrznego:

1. Ubezpieczanie.
2. Obezwładnianie ogniem.
3. Ochrona.

Element przeszukujący może składać się z następujących grup:

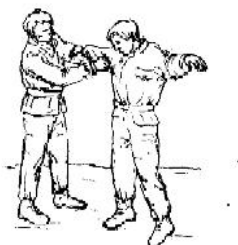
1. Grupa torująca, składająca się z:
  - a) podgrupy do wykrywania min pułapek;
  - b) podgrupy niszczeń (wyburzeń);
  - c) lokalnej policji i tłumaczy.
2. Grupa przeszukująca, składająca się z:
  - a) podgrupy do prowadzenia rozpoznania (pomieszczeń, tuneli, jaskiń, itp.);
  - b) podgrupy do przetrzymywania podejrzanych;
  - c) podgrupy do rejestrowania działań;
  - d) psów tropiących;
  - e) lokalnej policji i tłumaczy.

3. Grupa dowodzenia.
4. Grupa współpracy cywilno wojskowej / działań psychologicznych, itp., wzmocniona podgrupą przesłuchań i tłumaczy.

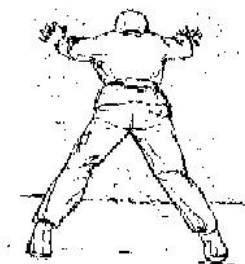
Zasady przeszukiwania budynku:

1. Przed przeszukaniem domu należy zorganizować elementy eskortowania i transportu.
2. Celem przeszukania domu jest sprawdzenie czy mieszkańcy mogą stanowić cel poszukiwań oraz znalezienie określonych przedmiotów kontroli.
3. Grupa przeszukująca zamieszkały budynek powinna składać się z co najmniej 1 policjanta, ubezpieczenia (zwykle piechota), oraz kobiety – przeszukiwacza.
4. Jeśli dom zawierający majątek zostanie przeszukany zanim powrócą do niego mieszkańcy, powinien być zabezpieczony przed grabieżą (zadanie dowódcy).
5. Każdy niepożądany przedmiot, włącznie z oznakami propagandy oraz ulotkami, powinien być traktowany jako potencjalna pułapka, aż do sprawdzenia ich przez odpowiednie siły.
6. Tereny podziemne i podwodne powinny być dogłębnie sprawdzone.
7. Wydawanie ostrzeżeń w języku narodowym mieszkańców ogłaszających użycie konkretnych sił i środków w razie pozostania w budynku.
8. Przed wejściem na teren, psychologiczne ogłoszenia mogą zostać wykonane by zachęcić mieszkańców do dobrowolnego opuszczenia terenu.

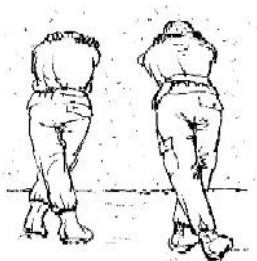
Kontrolowanie osób

Pozycja stojąca – ramiona rozłożone, ciało luźne (ubranie może zostać skontrolowane bardzo dokładnie).

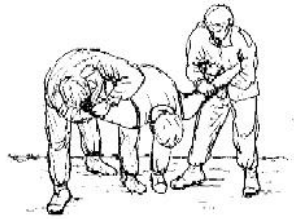
Pozycja napięta – całe ciało pochylone jest do przodu i spoczywa na palcach rąk i nóg (utrudnienie szybkiej reakcji u kontrolowanego, pachwiny i miejsca pod pachami będą bardzo dokładnie skontrolowane).

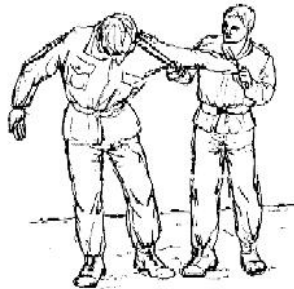
Pozycja stosowana przy przeszukiwaniu większej ilości osób (uniemożliwia szybka reakcję przeszukiwanego).

Pozycja, w której przeszukiwani klęczą blisko siebie (nie należy wówczas przechodzić między nimi).

Pozycja stosowana przy zatrzymywaniu przez dwóch ludzi (jeden z nich zakłada dźwignię, drugi stosuje nacisk punktowy).

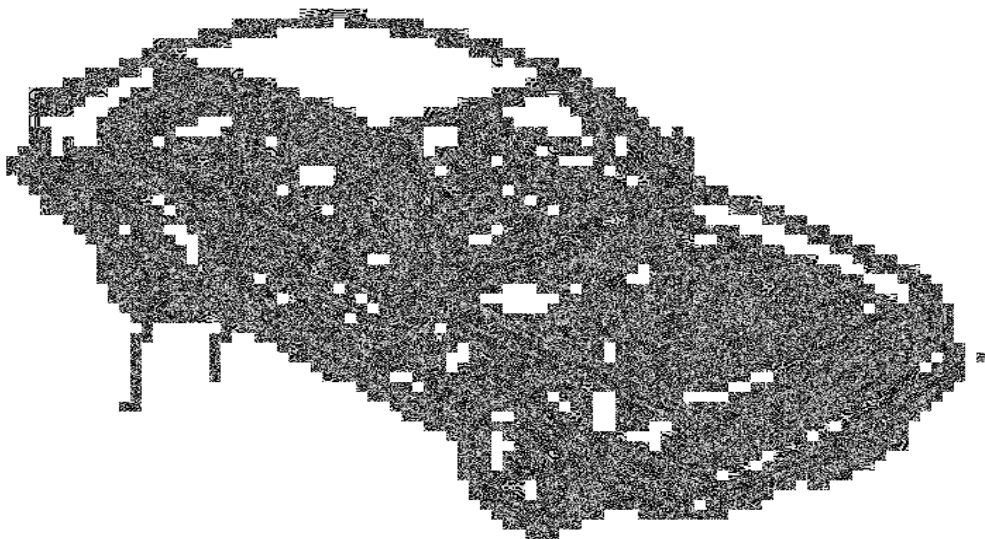

Sposób użycia pałki do wsparcia blokady (zatrzymany jest unieruchomiony gdy pałkę umieścimy pod jego ramieniem i na karku).

Sposób użycia pałki (wsunięcie jej między nogi i trzymanie zatrzymanego za kark – łatwość prowadzenia zatrzymanego).

Najczęściej sprawdzane miejsca w samochodzie:

- A - przestrzeń za tylnym zderzakiem;
- B - podłoga i boki bagażnika;
- C - bagażnik (pod tylnymi kołami);
- D - przestrzeń między drzwiami a ich obiciem;
- E - podpórki na ramię przy drzwiach bocznych;
- F - tablica rozdzielcza i schowki;
- G - przewody powietrzne;
- H - koło zapasowe;
- I - przestrzeń za kratką wlotu powietrza;
- J - przestrzeń za reflektorami;
- K - przestrzeń za przednim zderzakiem;
- L - akumulator;
- M - piasta koła;
- N - przestrzeń pod wahaczami;
- O - przestrzeń przed i pod przednimi siedzeniami;
- P - przestrzeń pod dywanikami;
- Q - przestrzeń za, pod i przed tylnymi siedzeniami;
- R - zbiornik paliwa;
- S - koło zapasowe i pod bagażnikiem.

1.9. Podstawy ochrony środowiska

1.9.1. Co to właściwie jest ochrona środowiska w wojsku?

Dzień, w którym trafiłeś do swojej jednostki, włożyłeś mundur i stałeś się żołnierzem, rozpoczął program Twojego szkolenia. Niezależnie od rodzaju jednostki, do której trafiłeś, zetkniesz się ze sprzętem wojskowym, który nauczysz się właściwie obsługiwać. Sprawna i fachowa obsługa to nie tylko bezpieczeństwo Twoje i Twoich kolegów, to również ochrona środowiska naturalnego przed szkodami, jakie może wojskowa technika uczynić w niezamierzony sposób.

Nasza armia staje się coraz bardziej nowoczesna i wzorem innych zaczyna, w trakcie szkolenia bojowego przywiązywać coraz większą wagę do przestrzegania idei i zasad ochrony środowiska. Większość służby spędzasz w koszarach, ale najwięcej szkód w środowisku naturalnym powstaje podczas ćwiczeń na poligonach. Polskie poligony położone są zazwyczaj w kompleksach leśnych. Często znajdują się tam gatunki roślin, zwierząt i grzybów objętych prawną ochroną.

Tereny przeznaczone do ćwiczeń nie są własnością wojska. Wojsko jest tylko ich czasowym użytkownikiem. Na każdym poligonie znajdziesz wydzielone pole robocze. W obrębie tego pola prowadzi się intensywne szkolenia np.: strzelanie artyleryjskie i czołgowe.

Pod pojęciem **środowiska naturalnego** rozumiemy przede wszystkim powietrze, glebę i wodę w ich pierwotnym, naturalnym stanie czystości. Ochrona środowiska to ochrona nas i naszego życia. W skażonym środowisku nie ocalimy ginących roślin, grzybów ani zwierząt, choćbyśmy je objęli ochroną gatunkową i stworzyli dla nich parki narodowe i rezerваты.

1.9.2. Podstawowe pojęcia z zakresu ochrony środowiska.

Degradacja – obniżenie wartości lub jakości elementu środowiska lub krajobrazu. W ochronie środowiska używane najczęściej do określania obniżenia się wartości poszczególnych elementów środowiska.

Dewastacja - całkowite zniszczenie, spustoszenie lub zrujnowanie poszczególnych elementów środowiska; końcowe stadium degradacji.

Emisja – wydzielanie substancji lub energii do środowiska. W ochronie środowiska używane najczęściej w takich określeniach jak emisja gazów czy pyłów do atmosfery, emisja ścieków, emisja energii.

Komponenty środowiska – składniki środowiska naturalnego: można je podzielić na ożywione: rośliny, zwierzęta, ludzie oraz na nieożywione: gleba, woda, powietrze.

Kultura ekologiczna – jest rezultatem kształtowania świadomości ekologicznej żołnierza, na którą składają się:

- całokształt wiedzy o środowisku przyrodniczym,
- zdolność dostrzegania specyfiki i złożoności zjawisk przyrodniczych,
- gotowość do przyjmowania określonych zachowań w stosunku do środowiska przyrodniczego,
- zdolność otwartego, twórczego myślenia, warunkująca wprowadzenie innowacji gwarantujących zwiększenie bezpieczeństwa ekologicznego

Kształtowanie środowiska - rozumie się przez to oddziaływanie na środowisko, mające na celu uzyskanie zamierzonych efektów społecznych lub gospodarczych, z równoczesnym zachowaniem równowagi przyrodniczej, a zwłaszcza warunków do odnawiania się zasobów.

Monitoring - system punktów pomiarów środowiska funkcjonujący na danym obszarze, przez pewien czas lub stale.

Odpady - rozumie się przez to zużyte przedmioty oraz substancje stałe, a także nie będące ściekami substancje ciekłe powstające w związku z bytowaniem człowieka lub działalnością gospodarczą, nieprzydatne w miejscu lub czasie, w którym powstały i uciążliwe dla środowiska.

Obszar ekologicznego zagrożenia - obszary, na których występuje bardzo silne zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego, dopuszczalne normy zanieczyszczenia są stale przekraczane.

Ścieki - rozumie się przez to substancje ciekłe, które wprowadzane bezpośrednio lub za pośrednictwem urządzeń kanalizacyjnych do wód albo do ziemi mogą je zanieczyszczać zmieniając ich stan fizyczny, chemiczny lub biologiczny albo działać niszcząco na świat roślinny lub zwierzęcy.

Świadomość ekologiczna - rozumiana jest jako obszar świadomości społecznej odniesionej do strefy środowiska przyrodniczego w jakim uczestniczy każdy żołnierz przez całe życie.

Uciążliwości dla środowiska - rozumie się przez to zjawiska fizyczne lub stany utrudniające życie albo dokuczliwe dla otaczającego środowiska, a zwłaszcza hałas, wibracje zanieczyszczenia powietrza i zanieczyszczenia odpadami przez szkodliwe uciążliwości dla środowiska rozumie się wymienione zjawiska lub stany o natężeniu

utrudniającym życie albo dokuczliwe dla środowiska w stopniu powodującym zagrożenie zdrowia ludzi uszkodzenia albo zniszczenia środowiska.

1.9.3. Ochrona przyrody. Co podlega ochronie?

Środowisko i jego ochrona obejmuje:

- chronione elementy przyrody i krajobrazu znajdujące się na poligonie oraz w jego pobliżu,
- elementy przyrody cenne pod względem przyrodniczym, a wrażliwe na oddziaływanie techniki wojskowej.

Żołnierz a środowisko naturalne

Człowiek jest elementem środowiska naturalnego, jesteśmy organizmami żywymi. Jakość i długość naszego życia jest odzwierciedleniem środowiska, w którym żyjemy. Oddychamy powietrzem, spożywamy posiłki złożone z mięsa, warzyw, pijemy wodę. Powietrze, pokarm, woda pochodzą z otaczającego nas środowiska. Od tego jak o nie dbamy zależy stan naszego zdrowia i stan naszej rodziny. Środowisko naturalne możemy podzielić na komponenty.

Dla przypomnienia powtórzymy, co to są komponenty środowiska: są to składniki środowiska naturalnego: można je podzielić na ożywione: rośliny, zwierzęta, ludzie oraz na nieożywione: gleba, woda, powietrze.

Na każdy z tych elementów wpływamy żyjąc i pracując, ale tak jak już powiedzieliśmy dbałość o te komponenty powinna być duża, ponieważ od nich zależy nasze zdrowie.

Zastanawiasz się jak oddziałujesz na środowisko? W dalszej części tego opracowania opowiemy ci o konkretnych zagrożeniach dla środowiska wynikającymi z działań wojska, czyli również Twoich, podamy również wskazówki jak możesz unikać negatywnego oddziaływania.

1.9.4. Zasady zapobiegania skażeniu w działalności wojskowej.

Podstawy ochrony środowiska z wyszczególnieniem źródeł zagrożeń występujących w działalności wojskowej.

Gleba

Jest nieożywionym elementem środowiska i jest w istotny sposób narażona na niekorzystny wpływ działań wojskowych.

W czasie ćwiczeń, podczas których, korzystasz ze sprzętu gąsiennicowego lub samochodów i wyjeżdżasz poza wyznaczony teren, możesz spowodować zmiany w strukturze gleby. Powierzchnia ziemi pod wpływem ciężaru, jaki stanowi ciężki sprzęt, zmienia się. Sam możesz to zaobserwować – wtedy kiedy robią się głębokie koleiny. Wyjeżdżając poza teren ćwiczebny możesz również zniszczyć rośliny, które stanowią swego rodzaju powłokę ochronną dla gleby. Korzenie roślin są jakby „stelażem” dla gleby natomiast ich części nadziemne chronią ją przed działaniem wiatru (który mógłby ją wywiewać) i wodą (która mogłaby ją wypłukać).

Teraz wyobraź sobie, że jednak wyjechałeś pojazdem poza wyznaczony teren. Narażasz w ten sposób komponent środowiska jakim jest gleba na niszczenie, dlatego pamiętaj:

W czasie ćwiczeń prowadząc czołg lub inny pojazd trzymaj się wyznaczonych terenów. Nie wyjeżdżaj poza wyznaczone granice. Twoje szkolenie wymaga abyś nauczył prowadzić się pojazd, wykorzystaj do tego wyznaczony teren, nie niszcz środowiska bez potrzeby!!!

Poniżej zostanie przedstawiony schemat postępowania, jaki należy zastosować podczas awarii (dużego wycieku) np.: z cysterny samochodowej, kolejowej, zbiornika itp.).

Pierwszą podstawową zasadą jest takie postępowanie, aby uniemożliwić albo ograniczyć do minimum wsiąkanie produktów naftowych do gruntów poprzez:

- 1) wykonanie uszczelnionych rowów, wykorzystanie istniejących dołów, lub budowanie obwałowań,
- 2) odgrodzenie częściowe lub całkowite rozlewiska i zabezpieczenie miejsc wycieku (zamknięcie zaworów, zatamowanie dalszego wycieku itp.),
- 3) uszczelnienie podłoża i wałów np.: użycie folii, płyt sorbcyjnych itp.,
- 4) w przypadku rozlania ropy naftowej, olejów silnikowych, napędowych itp. można zastosować sprężarki celem wtłaczania powietrza do gruntów; powietrze w znacznym stopniu wstrzymuje przesiąkanie w głąb gruntu płynnych środków ropopochodnych,
- 5) powiadomić oficera dyżurnego jednostki, który wezwie specjalistyczną jednostkę ratownictwa chemiczno-ekologicznego Państwowej Straży Pożarnej oraz pomocniczo jednostkę Wojskowej Straży Pożarnej wyposażonej w selektywne środki do zabezpieczenia miejsca wycieku.

Jeżeli wyciek nastąpi na obszarze zabudowanym, miejskim, należy pamiętać o uszczelnieniu systemów kanalizacji, rurociągów, kabli, piwnic, studzienek ściekowych, studni wodnych. Zabezpieczyć je można obwałowaniem gruntu, rowami, jak i również uszczelnić, układając blokujące worki plastikowe wypełnione wodą lub gruntem ilasto - piaszczystym. Jeśli to możliwe należy stosować rękawy sorbcyjne służące do ograniczania miejsc wycieków. Skutecznie zatykają przewody o różnym kształcie, piłki i dmuchane balony. Na rowach, ciekach i przepływach odprowadzających wody z tego obszaru należy założyć przegrody i w miarę możliwości przelewy. Mogą to być grunty, pył węglowy, granulaty, słoma, pianki, filce i tkaniny itp.

Przedstawione sposoby działania i zachowania się w czasie dużego wycieku produktów ropopochodnych, stanowią również sposób zachowania się żołnierza w czasie powstawania różnych wycieków paliw w czasie eksploatacji, obsługi i remontu różnego rodzaju sprzętu mechanicznego i bojowego. Na wyposażeniu hal remontowych, warsztatów oraz garaży powinny znajdować się środki służące do absorpcji substancji ropopochodnych, w szczególności sorbent oraz rękawy sorbcyjne ograniczające miejsce wycieku.

Musisz pamiętać o tym, że jadąc czołgiem, transporterem lub innym pojazdem możesz się nim poruszać tylko w rejonie ćwiczeń oraz po drogach do tego wyznaczanych, zwanych drogami czołgowymi. Nie możesz np.: wjeżdżać czołgiem do lasu, bo zniszczysz wiele drzew, uszkodzisz glebę i spłoszysz zwierzęta.

Obsługując czołg czy wóz bojowy pamiętaj o tym, że tankowanie paliwa powinno się odbywać tylko w miejscach do tego wyznaczonych i odpowiednio zabezpieczonych. Czy wiesz np.: że kilka kropel ropy naftowej może skazić kilkaset litrów wody przeznaczonej do picia? Z tego właśnie względu bardzo ważne jest prawidłowe mycie pojazdów. Powinno się ono odbywać tylko w odpowiednio przygotowanych myjniach samochodowych i czołgowych. Woda, silnie zaolejona, pełna środków czyszczących oraz innych płynów technicznych nigdy nie powinna trafić do ziemi, ponieważ spowoduje nieodwracalne szkody w środowisku. Trwale skażona zostanie gleba, roślinność oraz grunt i zawarte w nim wody podziemne.

Poniżej zamieszczamy kilka wskazówek, które pomogą Ci dbać o powierzchnię ziemi w czasie ćwiczeń:

1. O ile to możliwe korzystaj z ulic, i utwardzonych dróg.
2. Ogranicz wjeżdżanie w zarośla, krzaki i zagajniki.

3. Unikaj przejeżdżania przez otwarte systemy korzeniowe.
4. Omijaj wydmy i skarpy.
5. W czasie złej pogody, mokrym podłożu, staraj się prowadzić pojazd w taki sposób aby każda koleina była wykorzystana najmniejszą ilości razy (nie będzie ona wtedy głęboka).
6. W czasie prowadzenia pojazdu kołowego lub gąsiennicowego:
  - staraj się jechać powoli;
  - przyspieszaj i zwalniasz z „wyczuciem” (powoli i równomiernie);
  - unikaj gwałtownego skręcania.

Środowisko wodne

Jak zdążyłeś się przekonać woda jest chyba najważniejszym elementem środowiska przyrodniczego dzięki, której możemy funkcjonować. To jej obecność różni Ziemię od innych planet i warunkuje życie.

Zastanów się teraz kiedy w czasie swoich działań masz bezpośredni kontakt z wodą w stanie naturalnym – rzeką, jeziorem lub morzem?

Zanieczyszczenie wód może być spowodowane:

- awarię sprzętu i urządzeń mechanicznych (np. wyciek ropy lub benzyny bezpośrednio do zbiornika wodnego lub wyciek, który zdarzył się w otoczeniu zbiornika i razem z deszczem spłynął do zbiornika wodnego bądź wyciek, który przesączył się przez warstwę gleby i zanieczyścił wody podziemne).
- nieumiejętnym lub nieodpowiedzialnym zachowaniem ludzi. Substancje takie jak: materiały pędne, smary, oleje, farby, rozpuszczalniki, rozcieńczalniki, kwasy i zasady są często używane przez żołnierzy.

W czasie użytkowania pojazdów mechanicznych zachodzi prawdopodobieństwo zagrożenia dla środowiska wodnego dlatego pamiętaj:

W czasie prowadzenie wszelkich czynności związanych z użyciem smarów i materiałów pędnych pamiętaj o zasadzie: „TAK DUŻO JAK POTRZEBA – TAK MAŁO JAK TO MOŻLIWE”.

Zakres twoich obowiązków obejmuje tankowanie pojazdów, czyszczenie ich części, wykonaj te czynności tak, aby środowisko na tym jak najmniej ucierpiało.

Pamiętaj, że dzięki wodzie istnieje życie!

Poniżej zamieściliśmy wskazówki, które pomogą ci dbać o środowisko wodne w czasie odbywania służby wojskowej:

- Prace techniczne takie jak: wymiana oleju silnikowego, płynu hamulcowego lub chłodniczego, tankowania powinny być wykonywane jedynie w miejscach do tego wyznaczonych.
- Nie dopuszczaj do rozlania paliwa.
- Przechowuj zużyte oleje i smary w odpowiednio oznakowanych zbiornikach.
- Czyszczenie pojazdów i sprzętu należy przeprowadzać jedynie w specjalnie do tego celu przeznaczonych myjniach.
- W czasie prac malarsko-naziemnych pamiętaj o sprawdzeniu urządzeń wentylacyjnych.
- Nie wylewaj pozostałości po farbach i lakierach do kanalizacji.

Powietrze

Jak zapewne wiesz obok wody, powietrze jest mieszaniną substancji, dzięki której żyjemy. Zanieczyszczone powietrze bardzo szybko odbija się na naszym zdrowiu, Jest ono szczególnie niebezpieczne, bo często jest niezauważalne gołym „okiem”. Dlatego powinniśmy zwracać szczególną uwagę na jego ochronę. W czasie szkolenia w wojsku wpływ na zanieczyszczenia środowiska spowodowany jest głównie emisją zanieczyszczeń pochodzących ze spalania węgla (ogrzewanie pomieszczeń) oraz zanieczyszczeń pochodzących ze spalania paliw (w czasie użytkowania pojazdów mechanicznych).

Tak jest w przypadku wszystkich wyżej opisanych komponentów środowiska o powietrze również możesz zadbać, dlatego pamiętaj:

Sposób w jaki prowadzisz pojazd gąsiennicowy, samochód lub używasz innego urządzenia emitującego spaliny warunkuje jak dużo zanieczyszczeń dostaje się do powietrza. Dlatego zwracaj szczególną uwagę na to aby emisja z urządzenia, którym kierujesz była minimalna!!! Podstawowa zasada to: IM MNIEJ PALIWA ZUŻYJESZ, TYM MNIE WYEMITUJESZ ZANIECZYSZCZEŃ!!!

Poniżej zamieszczamy wskazówki, które pomogą ci ograniczać zanieczyszczenie powietrza.

Sposoby ograniczania poboru paliwa:

- prawidłowa regulacja gaźnika;

- sprawność aparatury wtryskowej;
- brak zanieczyszczeń w układzie wydechowym;
- brak przecieków na złączach przewodów paliwowych;
- odpowiednie ustawienie zespołu;
- pamiętaj o utrzymywaniu odpowiedniego ciśnienia w ogumieniu;
- pamiętaj, że zużycie paliwa jest najkorzystniejsze, gdy silnik pracuje w zakresie 60-70% jego prędkości maksymalnej;
- im bardziej załadowany pojazd tym więcej zużywa paliwa.

Przy omawianiu wpływu różnych czynników na zużycie paliwa, a tym samym zmniejszenie emisji składników szkodliwych do atmosfery, należy uwzględnić przede wszystkim metody neutralizacji spalin. Jednym ze sposobów neutralizacji spalin w pojazdach samochodowych jest ich katalizacja, która przebiega w układzie wylotowym silnika. Katalizacja powoduje zmianę szkodliwych składników w spalinach, takich jak: tlenek węgla, tlenki azotu, itp. na dwutlenek węgla, wodę oraz azot.

Zmniejszenie zużycia paliwa to jednocześnie zmniejszenie emisji do atmosfery wielu szkodliwych gazów i innych związków chemicznych, mających wpływ na degradację środowiska naturalnego.

Odpady

Definicja odpadów znajduje się w słowniczku, ale dla lepszego zrozumienia problematyki, przytoczymy ją ponownie i przedstawimy w kontekście funkcjonowania wojska.

Odpady są to ciekłe lub stałe produkty uboczne i pozostałości po użytkowaniu, konserwacji i remoncie sprzętu wojskowego, jak również będące efektem codziennego życia w koszarach. Innymi słowy wszystko to, co uznajemy za zbędne nazywamy odpadem. Tu pojawia się pierwsza ważna kwestia, a mianowicie, to co dla nas jest już nieprzydatne może być potrzebne komuś innemu, ponieważ odpady zawierają często surowce wtórne – makulaturę, szkło, złom, plastik.

Aby chronić środowisko zredukowanie ilości powstających śmieci jest najlepszą metodą. Wiemy jednak, że całkowita redukcja produkcji odpadów jest

niemożliwa. Dlatego postępowanie zgodne z zasadami ochrony środowiska polega na:

- Zapobieganiu powstawaniu odpadów
- Zapewnianiu bezpiecznego dla środowiska ponownego wykorzystaniu odpadów jako surowców wtórnych
- Zapewnieniu zgodnego z zasadami ochrony środowiska sposobu unieszkodliwiania odpadów, których powstaniu nie udało się zapobiec lub których nie udało się wykorzystać

Do niedawna popularnym sposobem pozbywania się śmieci było spalanie. Pamiętaj, że taki sposób postępowania jest niewłaściwy. Spalanie śmieci uaktywnia wiele toksyn. Mogą być to substancje rakotwórcze. Pyły lub gazy zawierające te trucizny mogą być skumulowane w glebie nawet przez 10 lat. Termiczne unieszkodliwienie odpadów, czyli popularnie mówiąc spalanie jest dopuszczone jedynie w specjalistycznych obiektach – spalarniach, w których dotrzymane mogą być reżimy prowadzonego procesu.

Tam gdzie to możliwe powstałe odpady należy ponownie wykorzystywać. Proces taki określa się mianem recyklingu.

Aby system ten działał sprawnie potrzebne jest:

- sortowanie (segregowanie) odpadów;
- stworzenie sprawnego systemu odbioru surowców.

Nie można również bagatelizować odpadów, które towarzyszą nam w naszym codziennym życiu np.: puszek i butelek po napojach. Zarówno w koszarach, jak i w czasie pobytu na poligonie, takie odpady powinny być gromadzone i na bieżąco wywożone do zorganizowanych zakładów utylizacji odpadów, a nie pozostawiane lub zakopywane w ziemi.

Pamiętaj, że to co możesz zrobić dla środowiska to minimalizowanie powstawania odpadów, natomiast po wytworzeniu odpadu sortowanie ich. Produkty jednorazowego użytku należy zastępować należy w miarę możliwości produktami wielokrotnego użytku (np. opakowaniami szklanymi).

Hałas

W społeczeństwie końca XX wieku hałas stanowi poważny czynnik zagrożenia zdrowotnego człowieka. Oddziałuje on nie tylko na samopoczucie, obniżając

zdecydowanie jakość naszego życia, jest również przyczyną różnorodnych schorzeń narządów wewnętrznych i ładu nerwowego.

Poziom hałas:

- Ok.: 60 dB – normalna rozmowa.
- Ok.: 80 dB – poziom hałasu na jaki narażeni są żołnierze pełniący służbę wartowniczą przy bramie wjazdowej do koszar, przy dużym ruchu pojazdów mechanicznych.
- Ok.: 100 dB – praca młota pneumatycznego (poniżej granicy bólu).
- Ok.: 120 dB – silnik samolotu bojowego podczas startu słyszany z odległości poniżej 100 m.

Szkodliwy wpływ hałasu na zdrowie człowieka zmusza do podejmowania kroków służących jego ograniczeniu i redukowaniu źródeł jego powstawania. Wojsko również podejmuje kroki w tym kierunku np. podnosi się dolną granicę wysokości przy wykonywaniu lotów szkoleniowych samolotami bojowymi, a także ogranicza się ilość ćwiczeń lotniczych w rejonach dużych skupisk ludności.

W celu zmniejszenia uciążliwości hałasu podczas prób doświadczalnych z silnikami samolotowymi i czołgowymi konstruuje się specjalne ekrany tłumiące.

Poniżej podajemy kilka wskazówek, których stosowanie zapewni ochronę środowiska przed hałasem:

- Unikaj niepotrzebnego stosowania „biegu jałowego” silnika (np. podczas długotrwałego rozgrzewania silnika lub podczas postoju przed zaporami kolejowymi).
- Staraj się utrzymywać właściwą prędkość obrotową silnika.
- Dostosowuj się do przepisów ruchu drogowego, unikaj gwałtownego przyspieszania i zwalniania.
- Nie przekraczaj dozwolonych prędkości maksymalnych.
- Nie trzaskaj niepotrzebnie drzwiami.
- Zwracaj uwagę na stan techniczny pojazdu.

Problem ochrony środowiska w wojsku jest ściśle związany z problemami ochrony środowiska w całym kraju.

Obecny stan ochrony środowiska stawia duże wymagania w zakresie jego ochrony wymusza, aby w środowisku wojskowym również na ten problem patrzeć inaczej.

Należy pamiętać, że budynki koszarowe, place ćwiczeń oraz tereny poligonów wchodzi w skład otaczającej nas przyrody, tworząc jego strukturę urbanistyczną, która na pewno w jakimś stopniu oddziałuje na stan otaczającego środowiska.

Ochrona środowiska jest problemem, który w mniejszym lub większym stopniu dotyka każdego człowieka zarówno w cywilu jak i wojsku. Dlatego każdy żołnierz powinien mieć określony zasób wiedzy ekologicznej.

Jeżeli masz do czynienia z substancją, o której wiesz, że nie jest bezpieczna lub nie znasz jej, musisz zachować wyjątkową ostrożność. Taka substancja niejednokrotnie może okazać się niebezpieczna dla Twojego zdrowia, a nawet życia. Dlatego nie można wylewać, czy wyrzucać resztek nieznanymi czy niebezpiecznymi substancji bezpośrednio do środowiska, np.: wylewać do zlewu, czy wyrzucać do kosza. Składnikami tych substancji mogą okazać się bowiem metale ciężkie, czy związki rakotwórcze, które poprzez glebę, wodę i rośliny trafiają z powrotem do Twojego organizmu. Chcąc pozbyć się takiej substancji zawsze zapytaj dowódcy, co należy z nią zrobić. Najczęściej w takich przypadkach stosuje się składowanie w szczelnych zbiornikach, a następnie unieszkodliwianie w wyspecjalizowanych punktach.

Uwaga na pożary - w czasie przebywania na poligonie wyjątkowo ważne jest zachowanie szczególnej ostrożności z ogniem. Pamiętaj, że obowiązuje zakaz rozpalania ognisk na obszarach lasów, w tym również na terenie poligonów. Rygorystycznie należy również przestrzegać zakazu pozostawiania palących lub tłących się przedmiotów, wypalania traw i pozostałości roślinnych oraz rzucania nie zgaszonych niedopałków papierosów.

Co roku na polskich poligonach wybucha kilkadziesiąt pożarów. Część z nich jest następstwem przeprowadzonych ćwiczeń bojowych, lecz wiele z nich powstaje w wyniku naszej nieuwagi i lekkomyślności. Całkowite spalenie roślinności powoduje długotrwałe zaburzenie równowagi biologicznej, ginie równocześnie wiele zwierząt, ptaków, owadów, a pozostałe tracą swe miejsca bytowania. Zostają zakłócone stosunki wodne w glebie.

Zapewne widziałeś, jak wygląda las po pożarze. To przerażający obraz. Zagospodarowanie pogorzeliska wymaga wielkiego wysiłku przez wiele lat. Dlatego też, jeżeli zauważysz pożar, natychmiast powiadom o tym swego przełożonego, aby jak najszybciej można było rozpocząć akcję gaśniczą.

Na terenie poligonów żyją ptaki i inne zwierzęta, niektóre z nich są zapewne pod ochroną, staraj się więc przestrzegać ciszy. Nie płosz i nie zabijaj dziko żyjących zwierząt.

Ze względu na ochronę bogactwa polskiej przyrody do przejściowego zakwaterowania nie powinno się wykorzystywać młodników, upraw leśnych, drzewostanów nasiennych, żywicowych i oczywiście rezerwatów i parków narodowych.

1.9.5. Pięć zasad żołnierza chroniącego środowisko.

1. Musiałeś zniszczyć fragment przyrody - zrekompensuj jej to naprawiając szkodę lub przywracając zieleni w innym miejscu.
2. Nie porzucaj zbędnych przedmiotów, materiałów i odpadków - przyroda poradzi sobie tylko z niewielką ilością resztek organicznych.
3. Nie zrywaj napotkanych dziko rosnących owoców, kwiatów, grzybów - zwierzęta mają do nich większe prawo.
4. Dostrzeżesz zagrożenie środowiska - zgłoś je, a nieświadomego niszczyciela poucz.
5. Bądź wzorem szacunku dla swego i cudzego zdrowia oraz przyrody - nie dym, nie depcz, nie hałasuj, obserwuj, podziwiaj, chroń.

1.10. Odpowiedzialność finansowa oraz należności finansowe szeregowych zawodowych oraz szeregowego NSR.

1.10.1. Odpowiedzialność finansowa żołnierzy.

Podstawę prawną odpowiedzialności majątkowej w tym finansowej żołnierzy stanowi:

1. Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o odpowiedzialności majątkowej żołnierzy.
2. Rozporządzenie z dnia 21 listopada 2001 r. w sprawie odpowiedzialności majątkowej żołnierzy za wyrządzone przez nich szkody.

Podstawowa zasada ponoszenia odpowiedzialności finansowej stanowi, że żołnierz który wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków służbowych ze swojej winy wyrządził szkodę w mieniu ponosi odpowiedzialność majątkową w granicach rzeczywistej straty i tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego wynikła szkoda.

Odróżnić w tym miejscu trzeba dwie sytuacje działania z winy umyślnej i nieumyślnej.

Wina umyślna – żołnierz obowiązany jest do naprawienia szkody w pełnej wysokości.

Wina nieumyślna – żołnierz jest obowiązany do zapłaty odszkodowania w wysokości rzeczywistej straty, jednak odszkodowanie nie może przewyższać kwoty trzymiesięcznego uposażenia przysługującego żołnierzowi.

Dodatkowo jeżeli naprawienie szkody wyrządzonej nieumyślnie następuje na podstawie ugody, wysokość odszkodowania może być obniżona, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, a w szczególności stopnia winy żołnierza i jego dotychczasowego stosunku do obowiązków służbowych.

W razie wyrządzenia szkody przez kilku żołnierzy, każdy z nich ponosi odpowiedzialność majątkową za część szkody, stosownie do przyczynienia się do niej i stopnia winy. Jeżeli nie jest możliwe ustalenie stopnia przyczynienia się poszczególnych żołnierzy do powstania szkody lub stopnia ich winy, odpowiadają oni w częściach równych.

Żołnierz nie ponosi odpowiedzialności za szkodę:

1. W takim zakresie, w jakim jednostka organizacyjna albo inna osoba przyczyniła się do powstania szkody lub jej zwiększenia.
2. Wynikłą w związku z działaniem w granicach dopuszczalnego ryzyka.

Poza ogólnymi wskazanymi okolicznościami żołnierz może także wyrządzić szkodę w mieniu, które zostało mu powierzone. W tym miejscu należy wskazać na jakich zasadach powierza się żołnierzowi mienie wojskowe.

1. Żołnierzowi może być powierzone z obowiązkiem zwrotu albo wyliczenia się: środki pieniężne, papiery wartościowe, uzbrojenie, sprzęt techniczny albo inne mienie, niezbędne do wykonywania zadań służbowych.
2. Powierzenie mienia następuje za pokwitowaniem w sposób ustalony w przepisach regulujących zasady gospodarowania mieniem wojskowym.

3. W pokwitowaniu określa się rodzaj, ilość, stan i wartość oraz w miarę potrzeby indywidualne cechy mienia powierzonego żołnierzowi.
4. Powierzenie żołnierzowi środków pieniężnych i papierów wartościowych albo mienia w magazynie lub innym zamykanym pomieszczeniu, przystosowanym do przechowywania mienia pod bezpośrednim nadzorem tego żołnierza, następuje na podstawie protokołu przyjęcia albo na podstawie inwentaryzacji, przeprowadzonej na pisemne polecenie dowódcy jednostki organizacyjnej lub na żądanie żołnierza.

Żołnierze mogą przyjąć na siebie również **wspólną odpowiedzialność majątkową za mienie łącznie powierzone na podstawie umowy o wspólnej odpowiedzialności majątkowej.**

Żołnierze ponoszący wspólną odpowiedzialność majątkową odpowiadają w częściach określonych w umowie, a jeżeli umowa nie określa tych części – w częściach równych. W razie ustalenia, że szkoda w całości albo w części została spowodowana przez niektórych żołnierzy, za całość szkody albo za stosowną jej część odpowiadają tylko żołnierze będący sprawcami szkody.

Umowa o wspólnej odpowiedzialności majątkowej może być zawarta, jeżeli na przyjęcie wspólnej odpowiedzialności majątkowej wyrażą zgodę wszyscy żołnierze, którym mienie zostało powierzone.

Umowy nie zawiera się z żołnierzami:

1. Pozostającymi między sobą w podległości służbowej.
2. Nie posiadającymi odpowiednich kwalifikacji.

Żołnierz za mienie powierzone ponosi odpowiedzialność majątkową w granicach rzeczywistej straty i tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego wynika szkoda.

Żołnierz może uwolnić się od odpowiedzialności majątkowej za szkodę w mieniu powierzonym, jeżeli wykaze, że powstała ona z przyczyn od niego niezależnych, a w szczególności wskutek nie zapewnienia przez jednostkę organizacyjną warunków umożliwiających prawidłowe zabezpieczenie powierzonego mienia.

W wyjątkowych sytuacjach na wniosek żołnierza właściwy organ wojskowy może w całości lub w części umorzyć należność stanowiącą odszkodowanie, odroczyć lub rozłożyć na raty jej spłatę jeżeli przemawia za tym szczególna sytuacja

materialna lub rodzinna żołnierza oraz pozwala na to uzasadniony interes poszkodowanej jednostki organizacyjnej.

Przedawnienie roszczeń:

Do przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez żołnierza stosuje się przepisy działu XIV Kodeksu Pracy. (1 rok od dnia, w którym pracodawca powziął wiadomość o wyrządzeniu szkody, nie później jednak niż z upływem 3 lat od jej wyrządzenia).

WYJĄTEK: w razie wyrządzenia przez żołnierza szkody osobie trzeciej, termin przedawnienia biegnie od dnia zaspokojenia roszczenia tej osoby przez Skarb Państwa.

Spory dotyczące odpowiedzialności majątkowej żołnierzy rozpoznają sądy pracy oraz sądy pracy i ubezpieczeń społecznych.

1.10.2. Należności finansowe szeregowego zawodowego.

Szeregowy zawodowy jako żołnierz służby kontraktowej poza comiesięcznym uposażeniem zasadniczym otrzymuje następujące należności finansowe:

1. **Zasilek na zagospodarowanie** – wypłacany żołnierzowi służby kontraktowej po zawarciu drugiego kontraktu w wysokości jednomiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym.
2. **Dodatkowe uposażenie roczne** – żołnierz zawodowy pełniący zawodową służbę wojskową przez okres całego roku kalendarzowego nabywa prawo do dodatkowego uposażenia rocznego w wysokości jednomiesięcznego uposażenia zasadniczego wraz z dodatkami o charakterze stałym.
3. **Nagrody uznaniowe i zapomogi** – nagrody uznaniowe wypłaca się w szczególności w związku z przejawianiem inicjatywy w służbie albo wykonywaniem zadań służbowych wymagających szczególnie dużego nakładu pracy, w tym poza określonym czasem służby. Zapomogi wypłaca się w przypadku zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych, długotrwałej choroby lub śmierci członka rodziny oraz z innych przyczyn powodujących istotne pogorszenie warunków materialnych.
4. **Nagrody jubileuszowe** – nie dotyczą żołnierzy służby kontraktowej ponieważ pierwsza nagroda jubileuszowa jest wypłacana po 20 latach służby.
5. **Należności za podróże i przeniesienia służbowe** – żołnierzowi zawodowemu wyznaczonemu na stanowisko służbowe poza miejscowością stanowiącą

siedzibę jednostki wojskowej lub wydzielonego pododdziału, w której zajmował dotychczas stanowisko służbowe przysługują:

- ryczałt z tytułu przeniesienia – 50% najniższej stawki uposażenia zasadniczego żołnierza.
- diety za czas przejazdu i pierwszą dobę pobytu w nowym miejscu pełnienia służby.
- ryczałt na pokrycie kosztów przejazdu z miejsca stałego zamieszkania do nowego miejsca pełnienia służby.

W przypadku przesiedlenia się żołnierza zawodowego do nowego miejsca pełnienia służby przysługuje mu ponadto:

- zasiłek osiedleniowy – 250% najniższego uposażenia jeżeli żołnierz przesiedlił się z członkami rodziny, 50% najniższego uposażenia jeżeli żołnierz przesiedlił się bez członków rodziny albo jest samotny.
- zwrot kosztów przewozu urządzenia domowego – max 200% najniższego uposażenia.

Żołnierzowi przysługują następujące należności za podróże służbowe:

a) Diety

b) Zwrot kosztów:

- przejazdu na trasie od stałego miejsca pełnienia służby do miejsca stanowiącego cel skierowania i z powrotem.
- noclegów lub ryczałt za nocleg.
- dojazdu środkami komunikacji miejskiej w formie ryczałtu.

c) Zwrot innych niezbędnych i udokumentowanych wydatków poniesionych w związku ze skierowaniem w podróż służbową.

6. Gratyfikacja urlopowa – żołnierzowi zawodowemu przysługuje raz w roku prawo do gratyfikacji urlopowej. Wysokość gratyfikacji urlopowej na jedną osobę nie może być niższa niż 35% najniższego uposażenia zasadniczego. Przy ustalaniu wysokości gratyfikacji urlopowej uwzględnia się poza żołnierzem zawodowym jego małżonka a także dzieci pozostające na jego utrzymaniu.

7. Dodatkowe wynagrodzenie za dodatkowo powierzone czasowe pełnienie obowiązków służbowych i za wykonywanie czynności powierzonych wykraczających poza zadania wynikające z zajmowanego stanowiska służbowego.

8. **Należności związane z pełnieniem zawodowej służby wojskowej poza granicami państwa.**

9. **Należności związane ze zwolnieniem z zawodowej służby wojskowej.**

- a) odprawa
- b) ekwiwalent pieniężny za urlop wypoczynkowy, niewykorzystany w roku zwolnienia ze służby oraz za lata poprzednie, nie więcej jednak jak za 3 lata.
- c) dodatkowe uposażenie roczne za rok, w którym nastąpiło zwolnienie ze służby.
- d) gratyfikacja urlopową niewykorzystaną w roku zwolnienia ze służby.

10. **Należności związane ze śmiercią żołnierza zawodowego lub członka jego rodziny.**

- a) zasiłek pogrzebowy
- b) odprawa pośmiertna
- c) pokrycie kosztów pogrzebu z części budżetu państwa, której dysponentem jest MON.

Poza wymienionymi wyżej należnościami finansowymi żołnierz zawodowy otrzymuje następujące dodatki do uposażenia zasadniczego:

- 1) **dodatek specjalny** – za szczególne właściwości lub warunki pełnienia zawodowej służby wojskowej.
- 2) **dodatek służbowy** – za pełnienie zawodowej służby wojskowej na określonych stanowiskach dowódczych i kierowniczych lub samodzielnych albo w określonych jednostkach wojskowych.
- 3) **dodatek za długoletnią służbę wojskową** – odpowiednio po 3 – 6 – 9 – 12 – 15 – 20 – 25 – 30 latach służby wojskowej.

Żołnierzom zawodowym pełniącym służbę w korpusach podoficerów zawodowych i szeregowych zawodowych przyznaje się dodatek motywacyjny za uzyskanie w opinii służbowej oceny bardzo dobrej oraz posiadanie odpowiedniej klasy kwalifikacyjnej.

Żołnierz w przypadku spełnienia odpowiednich warunków ma również prawo do należności finansowych wynikających z Rozporządzenia z dnia 30 kwietnia 2010r. w sprawie świadczeń socjalno – bytowych dla żołnierzy zawodowych.

- 1) **dodatek za rozłąkę** – przysługuje żołnierzowi zawodowemu pozostającemu w związku małżeńskim lub posiadającemu dzieci pozostające na jego

utrzymaniu, który w miejscu pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej korzysta z zakwaterowania tymczasowego bez prawa zamieszkiwania z członkami rodziny. Dodatek za rozłękę wypłaca się w formie ryczałtu miesięcznego w wysokości 18-krotności stawki diety określonej w przepisach w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju. W przypadku uzyskania prawa do dodatku za rozłękę żołnierzowi przysługuje dodatkowo zwrot kosztów przejazdów odbywanych nie częściej niż raz w miesiącu do miejsca zamieszkania członków rodziny i z powrotem.

- 2) **zwrot kosztów codziennych dojazdów** – przysługuje żołnierzowi zawodowemu zamieszkującego poza miejscem pełnienia służby w miejscowości, która nie jest miejscowością pobliską. Zwrot kosztów przysługuje w formie ryczałtu miesięcznego w wysokości 75 % ceny imiennego biletu miesięcznego określonego w cenniku biletów środków komunikacji publicznej, wykonywanych przez przewoźników autobusowych lub kolejowych na trasie pomiędzy najbliższą miejscu zamieszkania żołnierza zawodowego stacją kolejową lub przystankiem autobusowym a najbliższą miejscu pełnienia służby stacją kolejową lub przystankiem autobusowym i z powrotem.
- 3) żołnierzowi zawodowemu pozostającemu w związku małżeńskim lub posiadającemu dzieci pozostające na jego utrzymaniu przysługują następujące rodzaje **świadczeń socjalno-bytowych**:
  - a) dofinansowanie zorganizowanego wypoczynku dzieci żołnierzy zawodowych w formie kolonii, obozów i zimowisk, w tym również wypoczynku połączonego z leczeniem albo pobytem na leczeniu sanatoryjnym.
  - b) dopłata do turnusów rehabilitacyjnych dzieci żołnierzy zawodowych.
  - c) dopłata do wypoczynku w ramach programu „Tanie wczasy”.
  - d) pełne pokrycie kosztów wypoczynku dzieci żołnierza zawodowego.
- 4) żołnierzowi zawodowemu przysługują, na jego wniosek, **uprawnienie do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego, w przypadku jego wykupu od przewoźnika.**

Z tytułu ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, żołnierz służby kontraktowej, któremu nie przydzielono kwatery lub innego lokalu mieszkalnego może na swój wniosek wybrać zamiast przydziału internatu lub kwatery internatowej **wypłatę świadczenia mieszkaniowego**.

Świadczenie mieszkaniowe – przysługuje w wysokości iloczynu stawki podstawowej i współczynnika świadczenia mieszkaniowego zależnego od garnizonu.

Roszczenia z tytułu prawa do uposażenia i innych należności finansowych ulegają przedawnieniu z upływem trzech lat od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne.

1.10.3. Należności finansowe szeregowego NSR.

Opisując należności finansowe żołnierzy NSR trzeba rozróżnić dwie sytuacje, po pierwsze należności finansowe w czasie pełnienia służby przygotowawczej oraz należności przysługujące po podpisaniu kontraktu na pełnienie służby w Narodowych Siłach Rezerwowych.

I – Należności finansowe w czasie pełnienia służby przygotowawczej.

1. **Uposażenie** – żołnierzom służby przygotowawczej kształconym na potrzeby korpusu szeregowych przysługuje uposażenie zasadnicze w stawce miesięcznej w wysokości 30 % najniższego uposażenia zasadniczego żołnierza zawodowego.
2. **Nagrody i zapomogi** - nagrody - w szczególności w związku z przejawianiem inicjatywy w służbie albo wykonywaniem zadań służbowych wymagających szczególnie dużego nakładu pracy, w tym poza określonym czasem służby, w skróconych terminach lub w warunkach szczególnie utrudnionych. Zapomogi - w przypadku zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych, długotrwałej choroby lub śmierci członka rodziny oraz innych przyczyn powodujących istotne pogorszenie warunków materialnych.

3. **Należności za podróże służbowe** – żołnierzowi służby przygotowawczej skierowanemu w krajową podróż służbową przysługują:

- a) diety.
- b) zwrot kosztów przejazdu na trasie stałego miejsca pełnienia służby do miejsca stanowiącego cel podróży służbowej i z powrotem.
- c) zwrot kosztów noclegów lub ryczałtu za nocleg.
- d) zwrot kosztów dojazdu środkami komunikacji miejskiej w formie ryczałtu.
- e) zwrot innych niezbędnych i udokumentowanych wydatków poniesionych w związku z podróżą służbową.

4. **Zasiłki pogrzebowe, odprawa pośmiertna, zwrot kosztów pogrzebu.**

5. **Odprawa** – żołnierzowi zwolnionemu ze służby przygotowawczej przysługuje odprawa w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę, ogłaszanego corocznie na podstawie art. 2 ust. 4 ustawy z dnia 10 października 2002r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę.

1. Odprawa przysługuje również osobom zwolnionym ze względu na stan zdrowia przed odbyciem ustalonego okresu służby, z tym że osobom zwolnionym przed upływem jednej czwartej ustalonego czasu odbywania służby lub przeszkolenia wojskowego przysługuje odprawa w wysokości 25% kwoty.

2. Osobom zwolnionym ze służby przygotowawczej przed odbyciem ustalonego okresu służby wojskowej z przyczyn innych niż wymienione podpunkcie a, odprawę wypłaca się w wysokości proporcjonalnej do okresu odbytej służby, z tym że rozpoczęty miesiąc służby traktuje się jako pełny miesiąc.

Ponadto żołnierze służby przygotowawczej jako żołnierze odbywający służbę niezawodową są uprawnieni do **ulgi 78 % przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego** kolejowego w pociągach osobowych, pośpiesznych i ekspresowych oraz autobusowego w komunikacji zwykłej i pośpiesznej na podstawie biletu jednorazowego.

Dodatkowo żołnierzowi uznanemu za posiadającego na wyłącznym utrzymaniu członków rodziny przysługuje w czasie odbywania służby **zasiłek w kwocie minimalnego wynagrodzenia** za pracę obowiązującego w grudniu roku poprzedniego.